

5

Lilia Govornean, Maria Popa, Elena Burla

LIMBA ROMÂNĂ

Lilia Govornean,
Maria Popa, Elena Burla

LIMBA ROMÂNĂ

2018

5

FONETICĂ

Fonetica este știința care se ocupă de studierea sunetelor vorbirii.
Sunetul este cea mai mică unitate sonoră a unui cuvânt.
Sunetele se împart în:
vocale: a, ă, e, i, â, î, o, u.
consoane: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, ș, t, ț, v, x, y, z, w.

LEXIC

Totalitatea cuvintelor dintr-o limbă alcătuiesc **lexicul** sau **vocabularul limbii**.

Cuvântul este unitatea de bază a vocabularului care are **formă (sunete)** și **conținut (sens sau înțeles)**.

Cuvântul poate fi alcătuit din **temelie (rădăcină, prefix, sufix)** și **desinență**.

MORFOLOGIE

Adjectivul este partea de vorbire care exprimă o însușire a unui obiect și răspunde la întrebările **care? ce fel de?**.

Categoriile gramaticale: se acordă cu substantivul în **gen, număr, caz**.
funcții sintactice: **nume predicativ, atribut, complement**.

Substantivul este partea de vorbire care denumește ființe, lucruri, fenomene ale naturii, stări sufletești, însușiri, acțiuni și răspunde la întrebările **cine? ce?**

Categoriile gramaticale: **gen:** masculin, feminin, neutru;
număr: singular, plural;
caz: nominativ **cine? ce?**, genitiv (**a, al, ai, ale**) **cui?**,
dativ **cui?**, acuzativ **pe cine? ce?**, vocativ.
funcții sintactice: **subiect, nume predicativ, atribut, complement**.

Numeralul este partea de vorbire care exprimă numărul sau ordinea obiectelor la enumerare.

Se clasifică: după structură: simple, compuse;
după conținut: cardinale, ordinale;
funcții sintactice: **subiect, nume predicativ, atribut, complement**.

Pronumele este partea de vorbire care ține locul unui nume.

Categoriile gramaticale: **persoană:** I – eu, noi;
II – tu, voi;
III – el, ea, ei, ele;
gen: masculin, feminin;
număr: singular, plural;
funcții sintactice: **subiect, nume predicativ, atribut, complement**.

Verbul este partea de vorbire care arată acțiunea, starea sau existența unui obiect și răspunde la întrebările: **ce face? ce a făcut? ce va face?**.

Categoriile gramaticale: **timp:** prezent, trecut, viitor;
persoană: I – singular, plural;
II – singular, plural;
III – singular, plural;
gen: masculin, feminin;
număr: singular, plural;
funcții sintactice: **predicat**.

Îmbinarea de cuvinte este grupul de cuvinte, alcătuit din cel puțin două cuvinte care denumesc împreună obiectul sau acțiunea, în interiorul căruia se poate stabili un raport sintactic.

Îmbinarea de cuvinte este alcătuită din: **termenul regent** (cuvântul determinat) și **termenul subordonat** (determinativ).

Mijloacele de formare a cuvintelor:

externe: împrumuturile din alte limbi;
interne: **derivarea** (prefixarea, sufixarea, derivarea, parasintetică);
compunerea (prin sudare, alăturare, abreviere);
conversiunea.

SINTAXĂ

Fraza este unitatea sintactică alcătuită din două sau mai multe propoziții legate între ele după înțeles.

Propoziția este o comunicare cu un singur predicat.

Părțile principale ale propoziției:

Subiectul este partea principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului **cine? ce? despre cine sau despre ce se vorbește în propoziție?**

Clasificare: **subiect exprimat** (simplu, multiplu)
subiect neexprimat (subînțeles, inclus, nedeterminat)

Predicatul este partea principală de propoziție care arată ce face? ce este? cine este? cum este subiectul?

Clasificare: **predicat verbal, predicat nominal**.

Clasificarea propozițiilor:

1. După scopul comunicării: **enunțiative, exclamative, interogative**.
2. După structură: **simple (nedezvoltate), dezvoltate**.
3. După aspectul predicatului: **afirmative, negative**.
4. După funcția pe care o îndeplinesc în frază: **principale, subordonate, regente**.

Părțile secundare ale propoziției:

Atributul este partea secundară de propoziție care determină un substantiv sau un înlocuitor al acestuia (pronume, numeral) și răspunde la întrebările: **care? ce fel de? al, a, ai, ale cui? cât? câtă? câți? câte?**

Clasificare: **atribut adjectival, atribut substantival, atribut pronominal, atribut verbal, atribut adverbial, atribut interjecțional**.

Complementul este partea secundară de propoziție care determină un verb și răspunde la întrebările:

complementul direct: pe cine? ce?
complementul indirect: cui? la cine?
la ce? pe ce? pentru cine?
pentru ce? de cine? de ce?
de la cine? de la ce? cu cine?
cu ce? despre cine? despre ce?
complementul circumstanțial: când?
unde? cum? din ce cauză?
cu ce scop?

MODELE DE ANALIZĂ

Analiza fonetică

1. Numărul de silabe.
2. Silaba accentuată.
3. Numărul de litere.
4. Numărul de sunete.
5. Sunetele vocale: vocale depline, semivocale, diftongi, triftongi.
6. Consoane.

Model de analiză:

Școala-lă – 6 litere, 6 sunete .
Sunete vocale: [o], [a], [ă]; [oa]-diftong: [o]-semivocală, [a]-vocală deplină; consoanele: [ș], [c], [l].

Analiza adjectivului:

1. Adjectiv cu sens propriu sau figurat.
2. Poziția față de substantivul determinat;
3. Categoriile gramaticale: genul, numărul, cazul;
4. Funcția sintactică (nume predicativ, parte secundară de propoziție: atribut).

Model: Prietenul *adevărat* la nevoie se cunoaște.

Adevărat – adjectiv, stă după subst. determ. cuv. prietenul, gen. masc., num. sing., caz. N., atribut.

Analiza pronumelui:

1. Pronume (personal, personal de politețe);
2. Categoriile gramaticale: persoana, genul, numărul, cazul;
3. Funcția sintactică (subiect, nume predicativ, parte secundară de propoziție: complement)

Model: Bunica a venit la *noi* în oșpeție.

Noi – pronume personal, num. plur., caz. A., complement.

Analiza tipurilor de propoziții:

1. Propoziție:
2. Simplă sau dezvoltată (după structură):
3. Afirmativă sau negativă;
4. Enunțiativă sau interogativă (după scopul comunicării).
5. Propoziție exclamativă (după intonație).

Model: Veniți, copii, acasă la părinți! Prop. dezvolt., afirm., enunț., exclam.

Analiza îmbinării de cuvinte:

1. Îmbinare de cuvinte liberă:
 - a) termen regent și subordonat;
 - b) cuvânt determinat și cuvânt determinativ.
2. Îmbinare de cuvinte stabilă.

Model: Noi am construit o casă de lemn.

Casă de lemn - îmbin. de cuv. liberă, term. regent- casă, term. subord.- de lemn, cuv. determinat - **casă**, cuv. determinativ - de lemn.

Analiza verbului:

1. Verbul;
2. Forma inițială;
3. Categoriile gramaticale: persoana III (singular sau plural), numărul, timpul;
4. Funcția sintactică: predicat verbal sau nominal.

Model: Albinuța *culege* nectar de pe flori.

Culege – verb, f.i. a culege, pers. III, num. sing., timp prez., predicat verbal.

Analiza numeralului:

1. Numeral cardinal sau ordinal.
2. Simplu sau compus.
3. Funcția sintactică: subiect, nume predicativ, atribut, complement;

Model: *Cincisprezece* elevi au plecat în excursie.

Cincisprezece - numeral cardinal, compus, atribut.

Analiza sintactică a propoziției:

1. Părți principale de propoziție:
 - a) subiect exprimat (simplu sau multiplu); subiect neexprimat (inclus, subînțeles, nedeterminat);
 - b) Predicat verbal sau nominal.
2. Părți secundare ale propoziției (atribut sau complement).
3. Exprimarea părților de propoziție (părți de vorbire: substantiv, adjectiv, pronume, verb, numeral).

Model: *Cocostârcii au sosit din țările calde.*

Au sosit - parte princ. de prop., predicat verbal, expr. prin verb predic., pers. III, num. plur., timp. trecut.

Analiza substantivului:

1. Substantiv. Forma inițială;
2. Comun sau propriu.
3. Genul: masculin, feminin, neutru;
4. Numărul: singular, plural;
5. Cazul: Nominativ, Genitiv, Dativ, Acuzativ, Vocativ;
6. Funcția sintactică: subiect, nume predicativ, parte secundară de propoziție: atribut, complement.

Model: *Meseria este brățară de aur.*

Meseria – substantiv; f.i. – meserie, comun, gen. fem., num. sing., caz. N., subiect.

Analiza verbului (predicativ și nepredicativ):

1. Verbul;
2. Forma inițială;
3. Predicativ sau nepredicativ (copulativ sau auxiliar);
4. Trăsăturile morfologice: persoana, numărul sing. sau plur., timpul, (pers. III are gen);
5. Funcția sintactică: predicat verbal sau nominal.

Model: Florile din grădină *sunt* frumoase.

sunt - verb, f.i. a fi, copulativ, pers. III, num. plur., timp. prez., pred. nominal (cu numele pred. frumoase.)

Analiza frazei:

1. Frază.
2. Numărul de propoziții în frază.
3. Propoziții principale și propoziții subordonate.
4. Elemente de relație în frază.

Model: Pădurea este cel mai prețios dar pe care l-a primit omul de la natură.

1 - prop. princ. (PP); 2-prop. subord. (PS); Elem. de relație: pron. relat. *pe care*

Lilia Govornean, Maria Popa, Elena Burla

LIMBA ROMÂNĂ

Clasa a 5-a

Manual pentru școlile de cultură generală
cu predare în limba română

Ediția a doua, revăzută conform programei școlare în vigoare

Recomandat de Ministerul Învățământului și Științei al Ucrainei

Львів
Видавництво «Світ»
2018

УДК 811.135.1(075.3)

Г 57

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 10.01.2018 № 22)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Говорнян Л.

Г 57 Румунська мова для закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою. 5 клас : підруч. для закл. заг. серед. осв. / Л. Говорнян, М. Попа, О. Бурла. – Вид. 2-ге, доопрац. відп. до чинної навч. прогр. – Львів : Світ, 2018. – 240 с.

ISBN 978-966-914-090-6

Підручник призначений для учнів 5-го класу закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою. Підручник відповідає вимогам «Державного стандарту базової і повної середньої освіти» та оновленій навчальній програмі «Румунська мова» для учнів 5-9 класів. Принцип подачі навчального матеріалу традиційний – у вигляді параграфів, які об'єднують різні аспекти його вивчення – теоретичний, практичний та пошуково-творчий. Дидактичний матеріал орієнтується на роботу у парах, групах. Практичні завдання та частково теоретичний матеріал поглиблює та доповнює знання учнів як із функціонування, так з практичної стилістики та культури мови. Запропоновані вправи спрямовані на формування мовних, мовленнєвих, інтелектуальних і творчих умінь п'ятикласників. Підручник враховує вікові, психологічні особливості учнів 5-го класу.

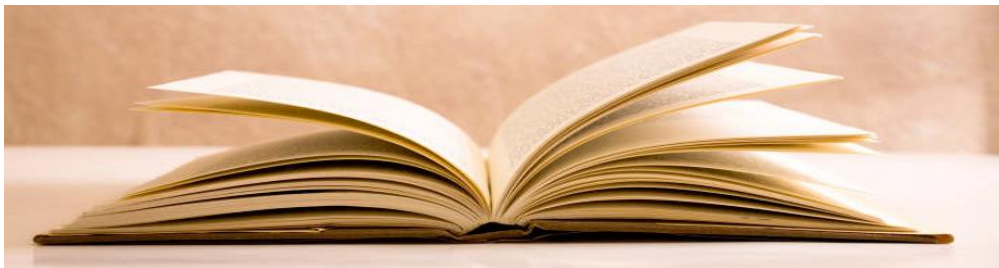
УДК 811.135.1(075.3)

ISBN 978-966-914-090-6

© Говорнян Л.С., Попа М.К., Бурла О.К., 2018

© Видавництво «Світ», 2018

DRAGI ELEVI!

Vă punem la dispoziție un manual care vă este prieten și vă va conduce în lumea minunată a cărții. Cu străduința voastră personală veți reuși să pătrunderi treptat în universul miraculos al cuvântului rostit și scris. Veți face cunoștință cu moduri diferite de exprimare a gândurilor și sentimentelor, veți descoperi, că orice act de vorbire este o structură complexă, ale cărei elemente componente se intercondiționează și se completează unele pe altele, veți cunoaște logica limbii ca mijloc de comunicare, vă veți deprinde să folosiți limba română corect și conștient.

La baza studiului materialului expus, a însușirii noțiunilor gramaticale, stă principiul concentric, conform căruia veți relua, pe un plan superior, noțiuni învățate anterior. Pentru a acoperi obiectivele și competențele programei veți rezolva exerciții de tip analitic (de recunoaștere, de grupare, de motivare, de descriere, de diferențiere) și de tip sintetic (de modificare, de completare, de exemplificare, de construcție). Veți evidenția aspecte ținând de ortografie, de punctuație și de ortoepie. Cu scopul formării competențelor de comunicare veți recepta sau veți produce diverse mesaje (orale sau scrise).

Prin studiul limbii, al gramaticii, vă veți fundamenta științific exprimarea corectă, normele limbii devenind modele de urmat. Ținta finală a studiului limbii române în școală este de a vă forma ca buni utilizatori, vorbitori de limbă română, folosind-o atât ca mijloc de comunicare, cât și ca modalitate de cunoaștere. Omul, cu cât cunoaște mai multe limbi, poate comunica mai ușor cu oameni aparținând unor culturi și medii lingvistice diferite.

În speranța că veți da curs invitației de a pătrunde pe tărâmul interesant al cărții, vă dorim succes în toată activitatea voastră și sperăm că încercarea noastră de a ajunge la sufletele și mințile voastre nu a fost una zadarnică.

AUTORII

Actualizarea cunoștințelor din ciclul primar

Părțile de vorbire

§ 1. Recapitulare. Părțile de vorbire

LIMBA NOASTRĂ

Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată.

Limba noastră-i foc ce arde
Într-un neam, ce fără veste
S-a trezit din somn de moarte
Ca viteazul din poveste.

(Alexe Mateevici)

✚ „Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră...”
(Mihai Eminescu)

✚ „Limba este tezaurul cel mai prețios pe care îl moștenesc copiii de la părinți, depozitul cel mai sacru lăsat de generațiile trecute și care merită să fie păstrat cu sfințenie de generațiile care-l primesc...”
(Vasile Alecsandri)

✚ „Avem o limbă cu ochii umezi de dor și de istorie...”

(Grigore Vieru)

✚ „Limba română este comoară fără cheie.” (Ioan Slavici)

I. TERMINOLOGIE

- morfologie
- părți de vorbire
- categorii gramaticale
- funcții sintactice
- părți de propoziție
 - părți principale: *subiect*
predicat
 - părți secundare: *atribut*
complement

II. CE ȘTIM?

Citiți cu atenție textul:

Fie pace!

Noi, copiii, pace vrem. Tații să ne samene grâne. Mamele să ne coacă hulubași de pâine. Să lumineze soarele pe creste. Să cânte duios păsările în codru. Să înflorească romanițele pe câmp. Să zboare

fluturași *multicolori*. Să se joace *voioși* copiii. Să doarmă în liniște pruncii în casa cu numele simplu *Pământ*.

Războaie nicicând să nu mai fie. Nici scrum, nici cenușă pe vânt. Fie numai *pace* pe Pământ.

➤ *Analizați morfologic cuvintele evidențiate, indicând categoriile gramaticale cunoscute.*

➤ *Ordonăți în trei grupe, după gen, substantivele din text.*

SĂ NE REAMINTIM!

Partea de vorbire	Răspunde la întrebarea	Indică
Substantivul	cine? ce?	denumeste ființe, lucruri, fenomene ale naturii, stări sufletești, însușiri, acțiuni
Adjectivul	care? ce fel de?	exprimă o însușire a unui obiect
Pronumele	-	ține locul unui nume
Numeralul	cât? câți? câte? al câtelea? a câta?	exprimă un număr, numărul obiectelor, ordinea obiectelor la enumerare
Verbul	ce face? ce a făcut? ce va face?	arată acțiunea, starea, existența

CITITI ȘI COMPARAȚI!

Numărul singular

un caiet
un creion
un tablou
un costum
un vapor
un scaun
un tren
un covor

Numărul plural

două caiete
două creioane
două tablouri
două costume
două vapoare
două scaune
două trenuri
două covoare

Alcătuieți câteva enunțuri cu cuvintele date.

OBSERVAȚI!

La singular aceste substantive au forma genului masculin, iar la plural – forma genului feminin. Aceste substantive au forme ale ambelor genuri și se numesc **neutre**.

SĂ DESCOPERIM!

1. Citiți proverbele și zicătorile și numiți substantivele:
 - a) Cuvântul nu-i săgeată, dar ajunge la inimă.
 - b) Unde merge acul, merge și ața.
 - c) Dragostea de mamă margini n-are.
 - d) Cât trăiești, Patriei să-i slujești.

1. Citiți cu atenție textul.

Prima zi de școală

E început de toamnă mănoasă. Chiar din prima zi toamna intră în legile ei. Întâi septembrie nu e numai începutul acestui anotimp, dar și *prima zi de școală*. După vacanța mare noi, copiii, așteptăm cu nerăbdare să revenim la minunatul „cuib de înțelepciune”...

În sfârșit, ajungem la poarta școlii, care este invadată de copiii dornici să-și reîntâlnească prietenii, să-și povestească amintirile din vacanță, sau – cum era cazul meu – să-și vadă cum e!!!

Intrăm în sălile largi, strălucind de curățenie, pășim cu sfială, iar curajul ni se topește ca bulgărele de unt la soare...

Parcă n-aș mai vrea să rămân aici singură, fără prietenii de joacă din timpul vacanței. Dar, asta e, a venit și momentul când a trebuit să-mi caut clasa, să-mi iau inima în dinți și să mă așez într-una din băncile albe pe care erau așezate frumos, cu drag, cărți și flori... A venit și doamna dirigintă, cu fața luminată de un surâs binevoitor. Oare cum o fi?

➤ *Răspundeți la următoarele întrebări:*

- Cum v-ați reîntâlnit cu școala, cu prietenii?
- Cu ce impresii ați rămas despre prima zi de școală.
- Scrieți o microcompunere despre *prima zi de școală*.

2. Alcătuiți patru propoziții în care să apară substantivul „**cap**” cu înțelesuri diferite.

REȚINEȚI!

Substantivele au funcție sintactică de subiect, de nume predicativ și de parte secundară de propoziție.

3. Alcătuiți patru propoziții, în care substantivul „**carte**” să aibă funcții sintactice *de subiect, de nume predicativ și de parte secundară de propoziție*.

4. Indicați funcția sintactică și cazul substantivelor evidențiate din exemplele de mai jos:

a) În grădina **bunicilor** era un nuc bătrân.

b) Din **izvoare** și din gârle apa sună somnoroasă.

c) **Frunzele** de tei se aștern pe alei.

5. Completați textul cu substantivele necesare la forma cerută de context. Determinați trăsăturile morfologice și funcția sintactică a acestor substantive. Comentați ortografia.

Era în primul an de În ziua de întâi septembrie m-am trezit mai devreme ca de obicei. Era o zi însorită de Tata m-a felicitat cu

oazia ... și mi-a urat Apoi am plecat împreună În fața ... ne-a întâmpinat diriginta de Era o ... deosebită: au venit ..., s-au înșiruit după clase, ... și ... i-au felicitat ... cu prilejul primei ... a ... școlar. După această ... solemnă am fost conduși în Au început...

➤ Marcați părțile componente ale cuvintelor: *însorită, conduși*.

6. Alcătuiți pluralul de la substantivele date. Scrieți-le, comentând ortografia lor:

copil, casă, unchi, beci, arici, bici, gărlă, licurici, trunchi, tuși, baci.

7. Rostiți, apoi scrieți cuvintele: *tinerețe, dorințe, năzuințe, frumusețe*.

➤ Stabiliți ce părți de vorbire sunt. Declinați-le!

8. Alcătuiți pluralul de la substantivele date, apoi întocmiți un text de volum mic pe baza acestor cuvinte de reper.

arbitru

performanță

sportiv

exercițiu

campion

teren

gimnast

suporter

jucător

maestru

9. Consultați dicționarul, pentru a preciza sensul și forma de plural a cuvintelor: *căldură, lumină, țărnm, ocean, revărsare, revenire, ordine*.

10. Citiți textul punând în locul punctelor literele necesare.

Dimineața de după codr., de după munț. soarele își arată creștetul de foc. Toată ziua plutește pe cer și numai seara se ascunde, luând cu sine lumina și căldura.

Foarte demult, de fiecare dată, când soar.le dispărea pentru toată noapt.a, omul se speria: „Dar dacă ne-a părăsit pentru totdeauna, ce ne facem?” Mai apoi omul a urmărit an. în șir cum se schimbă zi.a cu noapt.a și a prins a înțelege: soar.le va reveni numaidecât: zi.a și noapt.. se repetă.

Rând pe rând, în strictă ordin., vin anotimpur.le.

Pare că natura ar număra ceva... Ce anume? Timpul.

➤ Care este concluzia acestui text? Continuați relatarea povestind despre schimbarea anotimpurilor.

➤ Subliniați substantivele din primele două enunțuri. Analizați-le morfo-sintactic.

11. Alcătuiți un text (după imaginea dată) despre anotimpurile anului. Analizați morfo-sintactic câteva substantive.

12. Stabiliți ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate din enunțurile de mai jos:

- a) Are o voce **fermecătoare**.
- b) **Farmecul** pădurii ne atrăgea în adâncimile ei.
- c) M-a **fermecat** cu zâmbetul ei drăgălaș.
- d) **Blândețea** vântului făcea să tremure ușor frunzele copacului.
- e) N-a reușit să **îmblânzească** tigrlul.
- f) Atingerea **blândă** a soarelui înverzise pajiștea.

➤ Identificați funcțiile sintactice ale cuvintelor evidențiate.

NU UITAȚI!

Adjectivul care împreună cu verbul „a fi” formează predicatul nominal are funcția sintactică de **nume predicativ**.

13. Scrieți adjectivele potrivite după verbul **a fi**:

- *Frații erau ... și*
- *Fata moșneagului era ... și*

➤ Ce funcție sintactică au cuvintele adăugate?

14. Scrieți cu litere următoarele cifre:

a) 12, 24, 335, 10 278.

b) Scrieți cu litere cifrele din propozițiile de mai jos:

- *Casa mea este la etajul 15.*
- *Mihai Eminescu s-a născut în anul 1850.*
- *A fost felicitat la jubileul de 50 de ani.*

REȚINEȚI!

Numerele se scriu cu litere în textele literare și cu cifre în textele nonliterare.

15. Identificați pronumele personale din textul următor și analizați-le, indicând funcția lor sintactică:

„Bădie Mihai,

Ai plecat și mata din Iași, lăsând în sufletul meu multă scârbă și amăreală.

Această epistolie ți-o scriu în cerdacul unde de atâtea ori am stat împreună, unde mata, uitându-te pe cerul plin de minunății, îmi povesteai atâtea lucruri frumoase... frumoase.

Dar coșcogeamite om ca mine, gândindu-se la acele vremuri, a început să plângă ...

Ți-aș scrie mai mulțisor, însă trebuie să plec la tipografie.

Cu toată dragostea, Ionică.”

OBSERVAȚI!

Alături de formele pronumelui de politețe **dumneata, dumitale, se folosesc și formele **mata, matală**.**

16. Construiți propoziții cu omonimele omofone: *ai / a-i, ați / a-ți, ia / i-a, iau / i-au, nea / ne-a, va / v-a.*

OBSERVAȚI!

Grupurile verb-pronume legate prin cratimă se pronunță într-o singură silabă

17. Precizați ce parte de vorbire este cuvântul *nouă* din următoarele propoziții:

- *Am cumpărat o carte **nouă**.*
- ***Nouă** nu ne plac fructele necoapte.*
- *Azi am luat un **nouă** la istorie.*

18. Grupați verbele după timpuri:

comunicăm, ai citit, se duce, știu, vrei, mergeam, telefonează, vor pregăti, se îmbrăcase, voi anunța, privi, a renunțat, avuse, sunt.

➤ Indicați persoana verbelor date.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

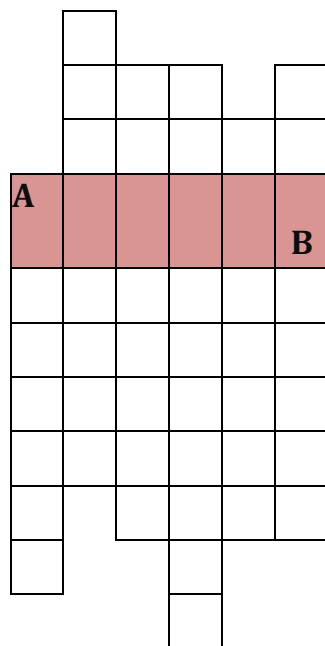
❖ Integramă

➤ Completați căsuțele, potrivit definițiilor:

Vertical

1. Parte de ...
2. Parte de vorbire ce arată o calitate.
3. Un fel de pronume.
4. Parte de vorbire ce denumește obiecte.
5. Parte de vorbire care exprimă numărul.
6. Alt fel de pronume.

Dacă ați completat corect, pe linia A-B vă veți întâlni cu nucleul comunicării.

OBSERVAȚI!

Expresiile de mai sus sunt alcătuite din cuvinte cu aceeași valoare semantică.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

○ Explicați de ce nu sunt corecte formulările: *cobor în jos*, *urc în sus*, *prefer mai bine*.

➤ Indicați formulările corecte și alcătuiți propoziții în care să le folosiți.

IV. ATELIERUL CREATIV

➤ Scrieți o compunere după imaginea de mai jos, folosind toate părțile de vorbire studiate. Întitulați-o.

§ 2. Ortografia părților de vorbire

I. TERMINOLOGIE

- **ortografie** numeral
- **substantiv** pronume
- **adjectiv** verb

II. CE ȘTIM?

Regulile ortoepice și de ortografie ne învață a vorbi și a scrie corect.

FOLOȘIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- Citiți cu atenție textul:

Mâinile omului

Mâinile omului au transformat *pământuri pustii* în ogoare bogate. Ele au sădit păduri de nepătruns. Totul este făcut de mâinile omului.

Ele mânuiesc pana și ciocanul. Ele țin timona¹ vaporului și volanul automobilului, hârlețul și microscopul. Ele pot arunca cu dibăcie mingea de baschet în coș și pot trimite corăbii pe Lună.

Tot ce vrei pot face și drege mâinile omului. Însă e necesar să le deprinzi cu munca.

- *Explicați scrierea cu literă majusculă a cuvântului **Lună**.*
- *Stabiliți genul, numărul și cazul cuvintelor evidențiate.*

NU UITAȚI!

CINE NU MUNCEȘTE LA TINEREȚE, N-ARE LA BĂTRĂNEȚE!

SĂ NE REAMINTIM!

- **Substantivele** proprii se scriu cu literă majusculă.
- **Adjectivul** se acordă cu substantivul în gen, număr și caz.
- Unele **pronume personale** neaccentuate se rostesc împreună cu alte cuvinte și se scriu prin cratimă.
- **Pronumele** personale de politețe se scriu cu literă majusculă.

- **Numeralele de la unu la zece** precum și **suta, mia, milionul, miliardul** se scriu într-un cuvânt.
- Se scriu separat **numeralele compuse**, începând de la douăzeci și unu cu excepția celor menționate mai sus.
- **Cratima** are rolul de a pune în evidență pronunțarea în aceeași silabă a unui verb cu o altă parte de vorbire.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

EXERSAȚI!

1. Citiți și transcrieți substantivele date în două coloane (proprii și comune): *Ucraina, regiune, Azor, român, Maria, Europa, Cernăuți, Mihai Eminescu, Biserica Albă, alergare, septembrie.*

2. Construiți câte două propoziții în care cuvintele date să se scrie diferit: *s-a / sa, n-ai / nai, s-au / sau, mi-a / mea, i-a / ia (ea).*

3. Completați spațiile cu numerele scrise cu litere:

Eu m-am născut în anul ... Acum am ... ani, ... luni și ... zile. Tatăl meu are ... ani. Mama mea are... ani. Sora (fratele) are ... ani. Bunica mea are ... ani. Este anul...

4. Potrivii numerele la substantive:

<i>douăsprezece</i>	<i>de grivne</i>
<i>douăzeci și trei</i>	<i>de meri</i>
<i>patruzeci și două</i>	<i>fete</i>
<i>șaptesprezece</i>	<i>copaci</i>
<i>treizeci</i>	<i>de copii.</i>

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- Citiți expresiv versurile și indicați cum se acprdă adjectivul cu substantivul.

Țara mea – lumină blândă,
Verde codru cu izvoare,
Pasăre de dor ce cântă,
Pâine pentru fiecare;

Țara mea – nădejde nouă
Lângă bunele țărâne,

Fir de iarbă, strop de rouă,
Zi de ieri, de azi, de mâine. (*Dumitru Matcovschi*)

✓ Alcătuiți enunțuri cu adjectivele: *gri, maro, cumsecade* la ambele genuri, numere și la toate cazurile. Observați dacă își schimbă forma.

FOLOȘIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

- Citiți expresiv enunțurile și indicați cum se acordă adjectivul cu substantivul. Comentați ortografia cuvintelor evidențiate:
 - a) Iar codrul cântă *întruna*.
 - b) *Într-una* din zile ne-am dus la scăldat.
 - c) Nu te apuca de multe lucruri *odată*.
 - d) De la marginea satului s-a mai uitat *o dată* înapoi.
- Imaginați-vă un dialog cu profesoara de limbă română și realizați un text folosind pronumele personale de politețe: *dumneavoastră, dumneata, dumitale, dumneaei*.

IV. ATELIERUL CREATIV

- Scrieți o compunere după imaginea de mai jos. Întitulați-o. Numiți toate părțile de vorbire studiate.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ Jocul didactic „Cine spune corect?”

Profesorul citește teste cu două răspunsuri. Elevii ridică cartonașul albastru sau roșu. Câștigă acel elev care ridică primul cartonaș potrivit de mai multe ori:

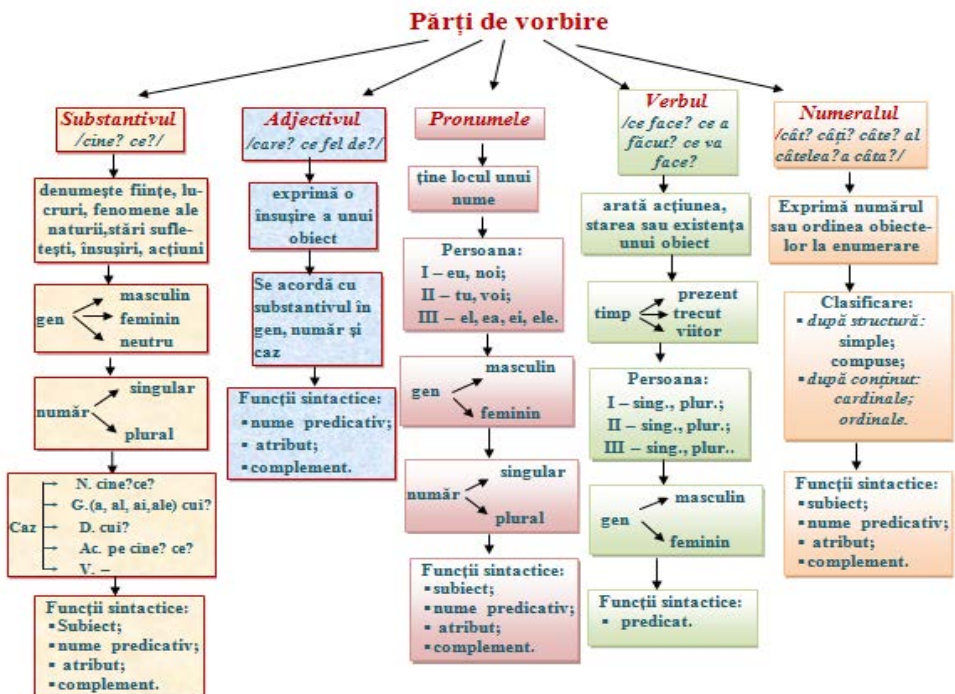
a tăcea sau a tace, a împarte sau a împărți, a adăuga sau a adăugi, a curăți sau a curăța, a cade sau a cădea, a despărți sau a desparte, a știe sau a ști.

REȚINEȚI!

Părțile de vorbire sunt: substantivul, adjectivul, verbul, pronumele, numeralul, adverbul.

Părțile principale ale propoziției sunt: subiectul și predicatul.

Părțile secundare ale propoziției sunt: atributul, complementul.

ANALIZA PĂRȚILOR DE VORBIRE

Analiza substantivului:

1. Substantiv. Forma inițială;
2. Comun sau propriu.
3. Genul: masculin, feminin, neutru;
4. Numărul: singular, plural;
5. Cazul: Nominativ, Genitiv, Dativ, Acuzativ, Vocativ;
6. Funcția sintactică: subiect, nume predicativ, parte secundară de propoziție: atribut, complement.

Model: *Meseria* este brătară de aur.

Meseria – substantiv; f.i. – meserie, comun, gen. fem., num. sing., caz. N., subiect.

Analiza adjectivului:

1. Adjectiv cu sens propriu sau figurat.
2. Poziția față de substantivul determinat;
3. Categoriile gramaticale: genul, numărul, cazul;
4. Funcția sintactică (nume predicativ, parte secundară de propoziție: atribut).

Model: Prietenul *adevărat* la nevoie se cunoaște.

Adevărat – adjectiv, stă după subst. determ. *prietenul*, gen. masc., num. sing., caz. N., atribut.

Analiza pronumelui:

1. Pronume (personal, personal de politețe);
2. Categoriile gramaticale: persoana, genul, numărul, cazul;
3. Funcția sintactică (subiect, nume predicativ parte secundară de propoziție: complement).

Model: Bunica a venit la *noi* în ospete.

Noi – pronume personal, num. plur., caz. A., complement.

Analiza numeralului:

1. Numeral cardinal sau ordinal.
2. Simplu sau compus.
3. Funcția sintactică: subiect, nume predicativ, atribut, complement;

Model: *Cincisprezece* elevi au plecat în excursie.

Cincisprezece – numeral cardinal, compus, atribut.

Analiza verbului:

1. Verbul;
2. Forma inițială;
3. Categoriile gramaticale: persoana (III singular sau plural), numărul, timpul;
4. Funcția sintactică: predicat verbal sau nominal.

Model: Albinuța *culege* nectar de pe flori.

Culege – verb, f. i. - a munci, pers. III, num. sing., timp. prez., predicat verbal.

Alcătuți câteva enunțuri după imaginea dată. Subliniați părțile de vorbire, analizați-le după modelele de mai sus.

TESTE PENTRU EVALUAREA CUNOȘTIINȚELOR

1. Partea de vorbire care denumește ființe, lucruri, fenomene ale naturii, stări sufletești, însușiri, acțiuni este:

- a) adjectiv;
- b) substantiv;
- c) pronume.

2. Cuvintele evidențiate din enunțul:

***Eu** sunt a sa **mumă**, **el** e fiul meu,*

*De ești **tu** acela, nu-**ți** sunt **mumă eu**... (Dimitrie Bolintineanu)*

au valoare morfologică de:

a) numeral; b) pronume; c) substantiv.

3. Identificați varianta în care cuvântul „vii” este verb:

a) Mi-au rămas vii amintirile despre copilărie.

b) Vii la mine deseară.

c) Vezi în față livezi și vii mănoase.

4. Stabiliți varianta în care adjectivul îndeplinește funcția sintactică de nume predicativ:

a) Scumpă este copilăria.

b) Avem o copilărie fericită.

c) Copilăria ne aduce mereu surprize plăcute.

5. Precizați varianta în care toate cuvintele sunt ortografiate corect:

a) n-ai grijă, sar în sus, cinsprezece, ia cântă la vioară;

b) nai grijă, s-ar în sus, cincisprezece, ea cântă l-a vioară;

c) n-ai grijă, sar în sus, cincisprezece, ea cântă la vioară.

6. Precizați varianta ce indică categoriile gramaticale ale cuvântului evidențiat din exemplul de mai jos:

▪ *Toamna a pictat **pădurea** cu penelul ei fermecat.*

a) substantiv, gen. fem, num. sing., caz. N., articulat, comun;

b) substantiv, gen. fem., num. plur., caz. Ac., comun, inanimat;

c) subst., gen. fem., num. sing., caz. Ac, articulat, comun, inanimat.

Noțiuni de fonetică

*Alfabetul
Silaba
Diftongul
Triftongul
Hiatul*

§ 3. Noțiuni de fonetică. Alfabetul limbii române

I. TERMINOLOGIE

- fonetică
- alfabet
- litere
- sunete

II. CE ȘTIM?

Alfabetul e alcătuit din litere care marchează toate sunetele întâlnite în întreaga totalitate de cuvinte ale limbii.

SĂ NE REAMINTIM!

- ✓ Câte litere are alfabetul limbii române?
- ✓ Ce este o literă?

OBSERVAȚI!

○ Citiți literele din alfabetul limbii române și observați deosebirea între literă și denumirea ei. Memorizați ordinea literelor în alfabet.

Aa, Ăă, Ââ, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Îî,
(a) (ă) (â) (be) (ce) (de) (e) (fe) (ge) (ha) (i) (î)

Jj, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Ss, Șș,
(je) (ca) (le) (me) (ne) (o) (pe) (chiu) (re) (se) (șe)

Tt, Țț, Uu, Vv, Xx, Yy, Zz, Ww.
(te) (țe) (u) (ve) (ics) (i grec) (ze) (dublu ve).

SĂ DESCOPERIM!

Literele **Kk, Qq, Yy, Ww** sunt litere de circulație internațională.

NU UITAȚI!

În cuvintele de origine străină se folosesc literele: **k** – kakiu, **kg**; **q** – quartal; **w** – New York, web; **y** – yoyo.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Ordinea și pronunțarea literelor alfabetului limbii române.

REȚINEȚI!

FONETICA este știința care studiază sunetele limbii.

ALFABETUL este totalitatea literelor așezate într-o ordine convențională, reprezentând sunetele de bază ale unei limbi.

NOTĂ!

- În lume sunt mai multe tipuri de alfabete.
- Limba română folosește alfabetul latin.
- Cuvântul „alfabet” provine de la denumirile primelor două litere ale alfabetului grecesc din antichitate: **alfa** și **beta**.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

- ✓ Citim expresiv alfabetul și memorizăm literele.
- ✓ Citiți și observați prin ce se deosebesc literele evidențiate în următoarele perechi de cuvinte:

mama – mamă, casă – căsuță, mare – mări;

sat – șarpe, soc – șoc, soră – șură;

schit – schiță, frate – frați, lopată – lopeți.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

EXERSAȚI!

1. Repartizați în ordine alfabetică numele (de familie) de mai jos. În cazul când literele inițiale coincid, aplicați ordinea alfabetică a următoarelor litere: *Borca, Dumitraș, Popescu, Botezatu, Roșca, Negru, Coșieru, Țurcanu, Scurtu, Tutunaru, Suceveanu, Andrieș, Opriș.*
2. Citiți versurile. Rostiți sunetele din cuvinte și denumirea lor:

Învățătura

Învățătura e averea
Ce pururea o duci în gând
Și fără raza ei, puterea
E doar un colb purtat de vânt.

Învățătura e-o comoară
Ce nimeni nu ți-o poate lua.
Își va spori podoaba rară
Cu cât împarți mai mult din ea.

(Nicolae Tăutu)

- ✓ Explicați sensul cuvântului evidențiat în text.
- ✓ Ce înseamnă pentru voi învățătura?
- ✓ Alegeți răspunsul potrivit:
 - a) un chin;
 - b) o datorie;
 - c) o plăcere;
 - d) o muncă pentru viitor.

NU UITAȚI!

ÎNVĂȚĂTURA E CEA MAI MARE AVUȚIE!

3. Citiți textul și explicați cu ajutorul dicționarului, sensul cuvintelor evidențiate.

Prepelița

Biata prepeliță! O mare **nenorocire** a dat peste biata prepeliță: i s-a aprins casa. La **incendiu** au venit mai multe păsări.

– Așa-i trebuie! **a pițigăiat** pițigoii și a mai aruncat în foc un pai uscat.

Nu știi de unde a răsărit o rândunică. Ea bătu **alarmată** din aripi și lăsa să-i cadă din cioc o picătură de apă.

De la **paiul** uscat pe care l-a aruncat pițigoii focul nu s-a făcut mai mare. Și nici **picătura** de apă n-a stins focul. În schimb prepelița a aflat cine îi este prieten și cine **dușman**.

(Poveste populară cazahă)

4. Examinați lista elevilor din catalogul clasei voastre.

De ce e necesară repartizarea numelor în ordine alfabetică? Comentați.

5. Aranjați în ordine alfabetică următoarele cuvinte:

elev, pădure, aur, elefant, pereche, perete, barcă, bun, poezie, somn, text, tata, ilustrată, stea, steag, ceai, codru.

IV. ATELIERUL CREATIV

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ Jocul didactic „Cine e mai isteț?”

Profesorul spune un cuvânt (denumire geografică) care începe cu litera A. Numeste un elev care trebuie să pronunțe un cuvânt cu următoarea literă din alfabet. Elevul care nu știe cuvântul iese din joc. Câștigă acel elev care rămâne în joc până la sfârșitul jocului.

§ 4. Sunetele limbii române. Correspondența sunet-literă

I. TERMINOLOGIE

- sunete
- litere
- grupuri de litere

II. CE ȘTIM?

- Litera transcrie un singur sunet.

SĂ NE REAMINTIM!

- **Sunetul** este cea mai mică unitate sonoră a unei limbi.
- **Litera** este semnul grafic al unui sunet.
- **În limba română, de obicei, o literă transcrie un singur sunet.**
 - ✓ Rostiți toate sunetele în ordine alfabetică.
 - ✓ Prin ce sunt transcrise sunetele?
 - ✓ Din câte litere este format alfabetul?
 - ✓ Câte sunete transcriu literele din următoarele cuvinte: noian, istoria, mama, limba, mare, copilărie, arbuști, creangă..
- Citiți cu atenție textul.

Natura și noi

E foarte **necesar** să admiri și să cunoști natura, animalele. Numai atunci e interesant să **trăiești** când cunoști și ocrotești tot ce te înconjoară.

Trebuie să știți a deosebi arțarul de tei, bradul de pin, iar frasinul de stejar.

La fel trebuie să știți că păsările și animalele se deprind repede cu omul. Nici ursul nu se aruncă primul la om.

Dacă te porți frumos cu **viețuitoarele** care te înconjoară, ele devin foarte blânde. În parcul Pușkin din Kiev mulți oameni hrănesc veverițele **gingașe** din palmă cu nuci.

E foarte important ca să învățați a iubi cu adevărat tot ce-i viu.

a) Stabiliți din ce fel de sunete sunt alcătuite cuvintele evidențiate.

b) Precizați din câte litere și din câte sunete sunt alcătuite aceste cuvinte. Reprezentați schematic structura lor.

c) Prin ce litere este redat sunetul „c” în cuvintele din text: *parcul, Kiev, Pușkin.*

OBSERVAȚI!

- Nu întotdeauna o literă exprimă un sunet.
- Un sunet poate fi redat de un grup de litere: *ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi.*
De exemplu: cercei, ochi, gingaș, ghindă.
- Un grup de sunete poate fi exprimat printr-o literă: **x**.
De exemplu: excursie, exercițiu, examen.
- Unele sunete pot fi redată prin mai multe litere.
- O literă poate transcrie mai multe sunete.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- ❖ **Cum se scriu și se pronunță grupurile de litere.**
 - Rostiți și scrieți următoarele cuvinte:
 - a) *curea, curte, copil, ceas, ciorap, ciupercă;*
 - b) *gogoasă, gard, găscă, geam, geografie, girafă;*
 - c) *cameră, câmp, curte, chenar, chitară, chestionar;*
 - d) *gard, gumă, grămadă, gheorghină, ghete, ghiozdan.*
 - Ce ați observat?
 - Alcătuiți enunțuri cu câteva din aceste cuvinte.
 - Analizați-le morfo-sintactic.

REȚINEȚI!

Sunetele sunt unități ale vorbirii.

Literele sunt unități ale scrierii.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Uneori, aceeași literă poate nota sunete diferite:

- un singur sunet, care este consoană;
- două sunete: *consoană* și *vocalele „e” sau „i”*.
- Literele **c** și **g** urmate de orice altă vocală decât **e** și **i** sau de consoane (afară de **h**) notează și se pronunță ca în cuvintele: *car, cântec, grad, gând*.
- Când sunt urmate de **e**, **i** se rostesc ca: *cer, ger, cireșe, girafă, general* (deci notează un alt sunet, **e** și **i** având valori de sine stătătoare):
 - *cireșe*: șase litere și șase sunete (c-i- r-e-ș-e).
- Grupurile **ce, ci, ge, gi** au valoarea unui singur sunet, **e** și **i** fiind litere ajutătoare: *deci, fragi, geam, ceas, ciorbă* (ci, gi, ce, ge).

O literă poate reprezenta simultan două sunete.

- Astfel, litera **x** transcrie un grup de 2 sunete și anume:
 - [cs] în cuvintele ca: *experiență* [ecsperiență], *expresie* [ecspresie], *excursie* [escursie], *prefix* [prefics];
 - [gz] în cuvintele ca: *exact* [egzact], *examen* [egzamen], *exercițiu* [egzercițiu], *există* [egzistă];
 - Se scrie: *fix, complex*, la singular; *fișci, complecși*, la plural.

Grupurile din două sau trei litere pot reprezenta un singur sunet.

- Grupurile **ch, gh** înaintea de **e** sau **i** notează câte un singur sunet: *chestie, chihlimbar, chenar, chimie, ghetă, ghiduş, ghilimele* etc.; în aceste exemple **e** și **i** au valoare de sine stătătoare, iar **h** este literă ajutătoare. Deci: *chimie* (6 litere, 5 sunete [ch-i-m-i-e]).
- Grupurile de litere **ce, ci, ge, gi** au valoarea unui singur sunet atunci când literele **e** și **i** sunt folosite ca litere ajutătoare, ca în cuvintele: *meci, fulgi, ciocan, geam*.

Deci: *fragi* (5 litere, 4 sunete), [f-r-a-gi].

➤ Grupurile **che, chi, ghe, ghi** au valoarea unui singur sunet când **e, i și h** sunt numai litere ajutătoare, ca în cuvintele: *unghi, cheamă, cheag, gheață*. Deci: *unchi* (5 litere, 3 sunete) [u-n-chi].

Un sunet poate fi redat prin diferite litere.

➤ Sunetul **c** este redat prin **c** în cuvintele: **cucoș, codru**, prin **K** în cuvântul *Kaliu*, prin **Q** în numele propriu *Qatar* (se pronunță cătar).

➤ Sunetului **v** îi corespund literele **v și w**, în *vapor, verde și în watt, Washington* (W = uo), iar lui **i** îi corespund literele **i și y**, în *iarbă și NewYorc*.

➤ Litera **k** și grupurile de litere **qu**, urmate de **e, i**, redau aceleași sunete cu grupurile de litere **ch, kilometru, Quebec** (provincie din Canada).

➤ Scrierea cu literele **â** sau **î** a unui singur sunet se realizează după următoarele norme:

➤ Se scrie **î** la începutul și la sfârșitul cuvântului: *întuneric, îndoit, închide, hotărî, coborî etc.*

○ Se scrie **â** în interiorul cuvântului: *râs, mâncare, câmp etc.*

○ Se scrie „**î**” în interiorul cuvântului atunci, când acesta este un derivat cu prefix de la un cuvânt cu litera „**î**” la inițială: *îndoit-neîndoit, închis-neînchis*.

FOLOȘIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

EXERSAȚI!

1. Despărțiți în silabe cuvintele de mai jos. Stabiliți câte sunete reprezintă grupurile de litere ghe, ghi, che, chi, ge, gi, ce, ci: *cheie, ceasornic, cioban, gheamantan, fragi, chior, gheară, celulă, cinste, german, kilogram, veghează, crizantemă, complimente*.

2. Câte sunete și câte litere au cuvintele: *chiper, gimnastică, vechi, explică, iepure, mioritic*.

3. Rostiți și scrieți corect cuvintele.

a) *cap, cămară, cântar, curte, copil, ceas, ciorap, ciupercă, ciupici, ceară*; b) *gară, găsit, gumă, gogoși, gând, geam, girafă, generație, geografie*; c) *carte, concluzie, control, cunoștințe, câmp, cheag, chibrit, chin, chenar*; d) *gură, gămălie, gologan, gândac, ghindă, ghiozdan, gheretă, gherghef*.

4. Citiți versurile. Analizați vocalele și consoanele din cuvintele evidențiate. Ce ați observat? Ce părți de vorbire sunt aceste cuvinte?

Chiar acum din crâng **venii**

– Și c-o **veste** bună!

Iarăși e **concert, copii**;

Merg și eu, și tu să **vii**,

Mergem **împreună**.

Vrei programa, lămurit?

Stai puțin să **caut**.

Cukul, un solist **vestit**,

De printr-alte **țări** venit

Va cânta din **flaut**.

(Concertul primăverii, de George Coșbuc)

✓ Câte litere și câte sunete conține cuvântul **chiar**?

5. Dați câte 2 exemple de cuvinte în care sunetul „î” este transcris prin litere diferite (î, â).

6. Identificați câte litere și câte sunete au cuvintele: *carte, cere, cercei, cheie, chiar, chip, chereștea, ceas, cincii, corp, curat, exprim, exagerat, explic, enunț, geam, genunchi, ghicitoare, ghindă, gard, kilogram, unchi, unghie, ticsit, taci*.

7. Demonstrați cum se pronunță „x” în următoarele cuvinte: *exact, examinare, exclamație, existență, lux, maximal, oxigen, prefix, text*.

8. Găsiți trei cuvinte care să cuprindă grupul de litere „**che**” și alcătuiți enunțuri cu ele.

9. Găsiți trei cuvinte care să cuprindă (la început, la mijloc, la sfârșit) grupul de litere „**ghe**” și alcătuiți enunțuri cu ele.

10. Arătați cum se pronunță **x** în următoarele cuvinte: *axă, maxilar, exact, experiență, sufix, taxă, taxi, exigență*.

11. Transcrieți fonetic cuvintele și precizați corespondența litere-sunete: *magie, saci, chinezi, ureche, gheață, ghindă, unchi, ghemotoc*.

12. Copiați coloanele A, B, C. Uniți fiecare cuvânt din coloana B cu numărul de sunete și de litere corespunzător.

A (sunete)

trei
patru
șase
cinci
opt
cinci

B (cuvinte)

cercei
axă
fagi
exemplu
crengi
deal

C (litere)

șase
patru
trei
cinci
șapte
opt

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

ATENȚIE!

Se scrie „î” în interiorul cuvântului atunci, când acesta este un derivat cu prefix, rădăcina căruia. Începe cu „î”.

De exemplu: început – neînceput, îmbrăcat – neîmbrăcat.

IV. ATELIERUL CREATIV

➤ Scrieți o compunere pe tema „În vizită la bunica”, în care să folosiți cuvinte cu grupurile de litere studiate.

❖ Cuvinte de reper: *Alexandru, toarce, ochi și urechi, ghem, geam, caier, plăcinte, fructe, furcă, lână, sat.*

LUCRAȚI ÎN GRUPE!

✓ Formați patru echipe în care veți alcătui cuvinte cu grupurile de sunete: ce – ci, ge – gi, che – chi, ghe – ghi.

✓ Despărțiți în silabe cuvintele: cheamă, chem, gherghef, chef.

✓ Alcatuiți o propoziție așezând în ordine cuvintele: **ghem, un, rostogolește, Gheorghe, ața, de.**

§ 5. Vocalele. Semivocalele. Consoanele

I. TERMINOLOGIE

- sunet
- literă
- vocale
- consoane
- semivocale

II. CE ȘTIM?

- **Vocalele, consoanele și semivocalele** formează sunetele unei limbi.

SĂ NE REAMINTIM!

Vocalele: a, ă, e, i, â, î, o, u.

Consoanele: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, ș, t, ț, v, x, y, z, w.

OBSERVAȚI!

- Rostiți aceste sunete. Prin ce sunt înscrise ele?

REȚINEȚI!

Sunetul este cea mai mică unitate a limbii produs cu ajutorul vocii și receptat de ureche.

Litera este semn grafic din alfabetul unei limbi care corespunde unui sunet.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Să cunoaștem literele și sunetele alfabetului limbii române.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Din tuspătru părți a lumii se ridică-nalt pe **ceruri**,
Ca balauri din **poveste**, nouri negri plini de geruri.

Soarele iubit s-ascunde, iar pe sub **grozavii** nori
Trece-un cârd de corbi **iernatici** prin văzduh croncănituri...
(Vasile Alecsandri)

- ✓ Citiți expresiv strofa de mai sus.
- ✓ Ce anotimp a redat poetul?
- ✓ Cum a reușit poetul să-și exprime sentimentele proprii?
- ✓ Indicați vocalele și consoanele din cuvintele evidențiate.
- ✓ Cum se rostesc vocalele și cum se rostesc consoanele?
- ✓ Reprezentați schematic structura cuvintelor evidențiate.

NU UITAȚI!

➤ Cuvântul „**Aleksandri**” se scrie cu „**cs**” luând în considerație semnătura proprie a autorului.

REȚINEȚI!

Vocalele sunt sunete la rostirea cărora aerul nu întâlnește nici un obstacol la ieșirea din aparatul fonator.
Vocalele pot forma singure silabe. Se rostesc singure.

Consoanele sunt sunete ale vorbirii formate din zgomote, la rostirea cărora aerul întâlnește obstacole la ieșirea din aparatul fonator. Se rostesc numai împreună cu vocalele.
Consoanele nu pot forma singure silabe.

SĂ DESCOPERIM!

✓ Rostiți următoarele cuvinte din textul de mai sus: *lumii, soarele, iubit, grozavii, iernatici*. Ce grupuri de sunete ați descoperit în aceste cuvinte?

✓ Numiți vocalele din aceste cuvinte. Toate vocalele sus numite formează silabe?

REȚINEȚI!

Semivocalele sunt sunete care seamănă cu vocalele (vocale scurte), dar nu se pot rosti singure și formează silabe numai împreună cu altă vocală.

Semivocalele sunt: **e, i, o, u**.

NOTĂ!

▪ Termenii gramaticali „consoană” și „vocală” sunt de origine latină.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

EXERSAȚI!

1. Citiți versurile. Indicați sunetele vocale și consoanele în cuvintele din text.

Cât avem o țară sfântă,
Și un nai, care mai cântă,
Cât părinții vii ne sânt
Mai există ceva sfânt. (*Nicolaie Dabija*)

2. Citiți versurile. Înscrieți în caiete numai cuvintele care conțin semivocale.

Mama pâine albă coace,
Noi zburdăm voios,
Pentru pace, pentru pace
Mulțumim frumos.

Tata fluiera ne face,
Noi cântăm duios.
Pentru pace, pentru pace
Mulțumim frumos.

Înfloresc în jur copacii,
Ceru-i luminos.
Pentru pace, pentru pace
Mulțumim frumos.

(Grigore Vieru)

NU UITAȚI!

✚ **Cuvintele sunt alcătuite din sunete.**

✚ **Mesajul e alcătuit din cuvinte.**

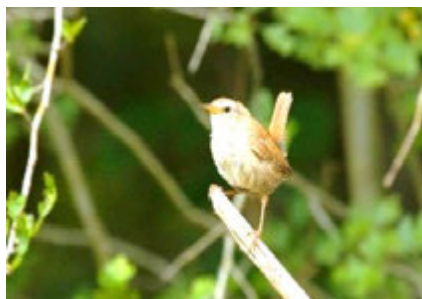
3. Scrieți proverbele și subliniați vocalele din cuvinte cu o linie, semivocalele – cu doua linii.

- Nu învățăm pentru școală, ci pentru viață.
- Cine se scoală mai de dimineață mai departe ajunge.
- Omul fără de prieteni e ca bradul fără cetini.

4. Citiți expresiv versurile. Analizați sunetele din cuvintele evidențiate:

Zărire, de farmec pline,
Strălucesc în **lumi**niș;
Zboară mierlele-n tufiș
Și din din codri **noap**tea vine
Pe furiș.

Care cu poveri de muncă
Vin încet și **scâr**țâind;
Turmele **s-aud** mugind,
Și **flăc**ăii vin pe luncă
Hăulind. (George Coșbuc)

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

1. Rostiți frământările de limbă mai întâi lent, apoi – cât mai repede.

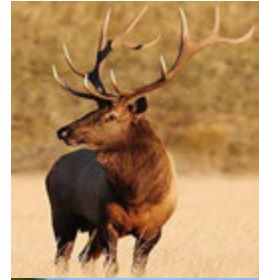
a) Un cerb din cerc cercel cerca să-și facă.

b) Stanca sta-n castan,
Ca stâncă sta-n castan Stan.

c) Capra calcă piatra, piatra crapă-n patru.

✓ *Explicați necesitatea folosirii cratimei.*

✓ *Dați exemple de alte frământările de limbă.*

IV. ATELIERUL CREATIV

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ Jocul didactic „Cine e mai isteț?”

a) Se înscriu pe tablă 5 litere din alfabet: a, b, c, d, e.

Cine va găsi mai multe cuvinte cu fiecare din aceste litere.

b) Se înscriu pe tablă cuvintele: ...râu, ...rag, ...ac, ...apă. Cine va alcătui mai multe cuvinte noi adăugând câte o literă înaintea cuvintelor de mai sus.

c) Ghicitoare:

Niște furnicuțe

Lasă-le în pace,

Pe-o fățare albă,

Treacă rânduri-rânduri.

Sar de sub peniță,

Duc în spate sacii

Se grăbesc la treabă.

Încărcați cu gânduri.

EXPRIMAȚI-VĂ PĂREREA!

Lauda de sine nu miroase-a bine.

Cine pe sine se laudă, acela mai tare se-njosește.

Alcătuiți o minicompunere în care să vă exprimați părerea despre laudă. Analizați fonetic cinci (la dorință).

❖ Citiți cu atenție textul.

Într-o zi vocalele se lăudau:

– Fără noi, consoanelor, n-ați ființa nici o clipă. Noi vă dăm viață. Deaceea trebuie să fiți recunoscătoare.

Ca să-și argumenteze spusele fără temei au și început:

– Ce valoare ați avea, de exemplu, voi, consoanelor **l** și **c** fără mine, zice răsfățata principesa **a**, litera **a**.

– Nici o valoare! Puse una lângă alta nu însemnați nimic: „**lc**”, „**cl**”.

– Dacă vă iau de mână formez cuvântul „**lac**”. Ce frumos sună! Dacă vă schimb locurile, construiesc alt cuvânt – „**cal**”. Ce nobil animal!

✓ *Cum o puteți caracteriza pe princesa vocalelor?*

✓ *Susțineți părerea că vocalele sunt mai importante în vorbire?*

§ 6. Grupurile de sunete. Diftongul

I. TERMINOLOGIE

➤ **diftong**

- *ascendent*
- *descendent*

➤ **vocală**

➤ **semivocală**

❖ Citiți expresiv textul:

Familia

La auzul *acestui* cuvânt fiecare din noi își închipuie casa *părintească*, frații, părinții, bunicul și bunica. Peste ani și ani fiecare om își amintește de copilăria sa ca de o *frumoasă* sărbătoare. Copilăria este țara basmelor, țara minunilor. Și fără țara aceasta nu l-am fi avut pe Creangă, Eminescu, Alecsandri...

Dar fiecare din noi mai are și o familie neobișnuită. Aceasta este *scoala*. Ea ne duce într-o țară minunată – Țara Cunoștințelor.

Să păstrăm cu sfințenie în memorie aceste două *familii*.

Să revenim la ele cu drag.

- ✓ Despărțiți în silabe cuvintele evidențiate.
- ✓ Stabiliți care sunt vocalele și care sunt semivocalele.
- ✓ Identificați grupurile de sunete formate dintr-o vocală și o semivocală pronunțate în aceeași silabă;
- ✓ Găsiți în text și alte cuvinte care conțin o vocală și o semivocală pronunțate în aceeași silabă.

II. CE ȘTIM?

- *Vocalele* sunt sunete la rostirea cărora aerul nu întâlnește nici un obstacol la ieșirea din aparatul fonator.
- *Vocalele* pot forma singure silabe. Se rostesc singure.
- *Semivocalele* sunt sunete care seamănă cu vocalele (vocale scurte), dar nu se pot rosti singure, și formează silabe numai împreună cu altă vocală.

Semivocale pot fi: e, i, o, u.

SĂ NE REAMINTIM!

✚ Unele cuvinte conțin grupuri din două sunete care se rostesc împreună.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Ce este diftongul. Cum se formează diftongii.

SĂ DESCOPERIM!

Despărțiți în silabe următoarele cuvinte: *doină, noapte, erou, zmeu.*

- ✓ Stabiliți din ce fel de sunete este alcătuită fiecare silabă.
- ✓ Observați cum se rostește în silabă o vocală; dar o semivocală?

REȚINEȚI!

Diftongul este grupul de două sunete alăturate formate dintr-o vocală și o semivocală pronunțate într-o silabă.

EXPLICAȚI!

- ✓ Citiți versurile de mai jos și argumentați câte silabe conțin cuvintele evidențiate:

*Mi-a șoptit frunza de fag
Satul meu mi-i tare drag.*

(Folclor)

*În pădure, prin frunziș
Am ajuns la aluniș.
Aluniș cu frunza deasă
A pădurii mireasă... (Folclor)*

- ✓ Stabiliți care sunt grupurile de sunete în cuvintele evidențiate.

NOTĂ!

✚ Deseori în procesul vorbirii două cuvinte se rostesc împreună. Ca rezultat apar diftongi ce aparțin la diferite cuvinte. Acești diftongi se scriu prin cratimă.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- Limba română este foarte bogată în diftongi.
- Semivocala în diftong poate sta atât înaintea vocalei, cât și după ea.
- După poziția semivocalei distingem următoarele tipuri de diftongi:

ascendent (urcător) – alcătuit dintr-o semivocală și o vocală:

i+a – viață, piață;

u+a – ziua, piua;

e+a – teamă, pacea;

u+ă – două, vouă;

i+e – miere, piesă;

i+o – iod, voios;

i+u – iute, aiurea;

u+â – plouând

o+a – soare, moară;

descendent (coborător) – alcătuit dintr-o vocală și o semivocală:

i+i – mii, copii, fii;
e+i – chei, lei, tei;
a+i – plai, nai, trai;
ă+i – flăcăi, căi, clăi;
â+i – întâi, coborâi, doborâi;
u+i – cui, văzui, puică;

i+u – viu, știu, vișiniu;
e+u – meu, turneu, zeu;
a+u – stau, purtau, cântau;
â+u – râu, grâu, frâu;
o+u – nou, erou, tablou;
u+u – continuu.

FOLOSITI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

EXERSAȚI!

1. Despărțiți în silabe cuvintele următoare și identificați diftongii: *oaie, piatră, iute, oștean, scai, cheltuia, soare, gutui, vreo, ziua, poiană, mioară, leu, mai, mii*.
2. Construiți propoziții cu cuvinte ce conțin diftongi ascendenți și diftongi descendenți (*câte trei de fiecare*).
3. Identificați diftongii ascendenți și descendenți în următoarele cuvinte: *tei, floare, deal, goală, leu, mai, aurii, oameni*.
4. Copiați cuvintele de mai jos și numiți semivocalele. Încercuiți diftongii: *toamna, ieri, piatră, ceas, ciorap, ceață, gustoase, dimineața*.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIM CORECT!

1. Găsiți în textul dat diftongii alcătuiți din vocale și semivocale ce aparțin la două cuvinte. Explicați ortografia lor:

Tata și feciorii

Un tată își povățuia feciorii să trăiască în bună înțelegere, dar ei nu-i luau în seamă vorbele. Într-o bună zi le-a spus el să aducă o mătură.

– Rupeți mătura! – le-a poruncit el.

Ei s-au căznit în fel și chip, dar n-au izbutit. Atunci bătrânul a desfăcut mătura și le-a spus să rupă fiecare câte o nuielușă. Și tot câte o nuielușă, câte o nuielușă, lesne a fost de rupt mătura.

Tata le-a dat un sfat:

– Luați aminte, dacă veți trăi în bună înțelegere, la toate o să țineți piept. Unde-i unul nu-i putere, unde-s mulți puterea crește.

2. Copiați cuvintele de mai jos. Subliniați diftongii și indicați felul lor:

câine doi nou cuib iut
deal leu piatră soare vreo

3. Alcătuiți enunțuri cu cuvintele de mai jos care conțin diftongi ce apar între două cuvinte pronunțate în aceeași silabă:

și-a, ce-i, că-i, mi-a, de-a.

➤ Explicați ortografia acestor cuvinte:

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUPE!

✓ Găsiți într-un articol de ziar toate cuvintele cu diftongi. Trancrieți-le în caiete.

❖ **Identificați diftongii, triftongii** din următoarele cuvinte: *doreau, beau, inimioară, lăcrămioară, aripioară, tăiai, voiau, leoaică, creioane, priveai, lupoaică, learcă, vreau, vuiau, înșeuează.*

➤ Alcătuiți câteva enunțuri cu unele din aceste cuvinte.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Cine va răspunde mai repede?”**

Se propun elevilor un șir de cuvinte cu diftongi. Ei trebuie să schimbe cuvântul astfel ca semivocalele să devină vocale: *pui, tei, brâu, râu, erou, turneu, plai, lei, pârâu, grâu, macaragiu.*

Va învinge elevul care va transforma mai multe cuvinte.

Alcătuiți cu unele din aceste cuvinte propoziții.

De exemplu: *cadou – cadoul, cui – cuișor.*

§ 7. Triftongul

I. TERMINOLOGIE

- **triftong**
- **diftong**
 - *ascendant*
 - *descendent*
- **vocală**
- **semivocală**

II. CE ȘTIM?

- *Diftongul* este grupul de două sunete alăturate formate dintr-o vocală și o semivocală pronunțate într-o silabă.
- *Semivocala* poate sta atât înaintea vocalei, cât și după ea.
- După poziția semivocalei distingem *diftongi*:
 - ascendent** (urcător) – alcătuit dintr-o semivocală și o vocală;
 - descendent** (coborâtor) – alcătuit dintr-o vocală și o semivocală.

SĂ NE REAMINTIM!

✚ **Unele cuvinte conțin grupuri din trei sunete /o vocală și două semivocale / care se rostesc împreună.**

○ Citiți cu atenție textul:
Frunză verde **lăcrimioară**,
Vai de **biata-mi inimioară**.
Mult ești dalbă și frumoasă
Și la inimă **voioasă**
Noaptea-i dulce-n primăvară,
Liniștită, răcoroasă.

(*Vasile Alecsandri*)

- ✓ Despărțiți în silabe cuvintele evidențiate.
- ✓ Stabiliți care sunt vocalele și care sunt semivocalele.
- ✓ Identificați grupurile de sunete formate:
 - dintr-o *vocală* și o *semivocală* pronunțate în aceeași silabă;
 - dintr-o *vocală* și două *semivocale* pronunțate în aceeași silabă;

- dintr-o *vocală* și *două semivocale* ce aparțin la două cuvinte pronunțate în aceeași silabă.

OBSERVAȚI!

- ✓ Care sunt vocalele și care sunt semivocalele din cuvântul despărțit în silabe?
- ✓ Identificați grupul de sunete pronunțat într-o silabă. Ce ați descoperit?
 - **Cunoaștem vocalele, semivocalele, diftongii.**

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Ce este triftongul?

REȚINEȚI!

Triftongul este grupul de trei sunete format dintr-o vocală și două semivocale pronunțate într-o silabă.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- De obicei *vocala* din triftong se află *între semivocale* (zmeoaică, franțuzoaică, maiou, vedeau, mergeau).
- Uneori *ambele semivocale* stau *înaintea vocalei* (busuioacă, duioasă, bălăioară, ploioasă, inimioară).

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- Citiți textul de mai jos, întitulați-l și analizați grupurile de sunete din cuvintele evidențiate:

Pâinea nu are preț. Mai exact, prețul ei nu se socoate în copeici. Dacă pâinea se vinde ieftin, încă nu înseamnă, că se obține ușor. O bucată de pâine nu conține în sine numai munca plugarilor, dar și cea a minerilor, metalurgiștilor, zidarilor, brutarilor, morarilor, constructorilor de mașini... Tuturor acestor oameni *le-au* încredințat această sfântă Pâine.

Mă închin cu respect oamenilor muncitori care *mi-au* pus pe masă pâinea rumenă și gustoasă.

NU UITAȚI!

Fie pâinea cât de rea, tot mai bună-i în țara mea.

SĂ DESCOPERIM!

Triftongii apar și între două cuvinte alăturate pronunțate în aceeași silabă. Acești triftongi se scriu prin cratimă.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

EXERSAȚI!

➤ Despărțiți în silabe cuvintele următoare și identificați triftongii: *lăcrămioară, doreau, tigroaică, creioane, veneai, iau, leoaică, puteau, trăiau, aripioară, linioară, mi-au, ceea, veneau, i-au.*

NOTĂ!

✚ **O vocală urmată de un diftong sau un triftong face parte din altă silabă.**

➤ Înscriteți în două coloane cuvintele cu diftongi și triftongi: *vioi, mărșăluiau, greșeau, voievod, roată, luau, viață, beau, știau, tăiau, ambii, pleoapă, lăcrimioară, nouă.*

➤ Copiați cuvintele de mai jos și subliniați triftongii: *căprioară, mioară, aripioară, leoaică, stăruiau, creioane.*

✓ Observați câte vocale alăturate sunt în cuvântul **creioane** și dacă fac parte din aceeași silabă.

➤ Scrieți cuvintele următoare completându-le cu litera care lipsește în diftong sau triftong: *plâng. au, dor. ai, gh. ară, p. erde, cafen. u.*

➤ Întitulați textul de mai jos. Selectați cuvintele care conțin diftongi și triftongi:

Tata i-a adus un Copăcel, iar mama i-a cumpărat hârleț. A luat Radu Copăcelul și hârlețul și a întreat Pământul unde să sădească Puiul de Pom. Pământul i-a arătat un loc în fundul ogrăzii.

A făcut Radu o groapă, a pus Copăcelul în ea și i-a dat țărână. Apoi i-a turnat o căldare de apă. Noaptea Copăcelul a prins la putere, iar dimineața putea de acum să se legene. Radu se gândea: „Oare cine leagănă Puiul de Pom, că lângă dânsul nu-i nimeni?” Apoi s-a dumerit: „Puișorul de Pom se leagănă singur. I se închină lui Radu, că l-a sădit”.

(Spiridon Vangheli)

NU UITAȚI!

SĂ OCROȚIȚI NATURA!

FOLOSITI-VĂ IMAGINAȚIA!

➤ Alcătuiți un text din 5-6 propoziții „La menajerie”, întrebunțând cuvintele cu diftongi și triftongi: maimuță, lupoaică, tigroaică, ursoaică, leoaică, fiare, pinguinii, vizitatorii.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

✓ Citiți expresiv enunțurile. Identificați cuvintele cu diftongi și triftongi:

- Nevăstuica toarce lâna din fuioare și sucește fusul vârtelnic *ce-o* atinge la picioare.
 - Trăiau odată doi frați. Și aveau frații *ceia* mulți *copii*...
- ✓ Explicați ortografia cuvintelor evidențiate.
- ✓ Alcătuiți două enunțuri în care cuvântul *copii* să aibă sensuri diferite.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUPE!

Grupele 1-2 – „Gramaticii”:

- ✓ Selectați din textele date cuvintele cu diftongi ascendenți și cu diftongi descendenți.

Grupele 3-4 – „Observatorii”

- ✓ Apreciați răspunsul colegilor.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Diftongul io”:**

Completând pătrățelele de mai jos veți memoriza cum se scriu cuvintele cu diftongul **io** (ghiozdan, creion, chioșc, raion):

			I	O		
		I	O			
			I	O		
		I	O			

§ 8. Hiatul

I. TERMINOLOGIE

- **vocală**
- **semivocală**
- **vocale în hiat**

❖ Citiți cu atenție textul:

Medicul

Cu ce însușiri trebuie să fie înzestrat omul care se pregătește să devină medic?

În primul rând trebuie să-și *iubească* semenii și să fie bun la inimă. Medicul trebuie să fie curajos și îndrăzneț. Un medic adevărat trebuie să fie *mereu* însetat de cunoștințe și foarte sânguincios. De medici este nevoie și în timp de pace, și în timp de *război*. Ei au fost și vor rămâne *participanții* tuturor faptelor mari și mici care se realizează în țara noastră.

Ce oameni minunați sunt adevărații medici și ce profesie minunată *si-au* ales ei!

- ✓ *Stabiliți din ce fel de sunete sunt alcătuite cuvintele evidențiate.*
- ✓ *Precizați din câte litere și din câte sunete sunt alcătuite aceste cuvinte.*

- Identificați diftongii și triftongul din textul de mai sus.
- Ce grupuri de sunete sunt în cuvintele din text *fie, sânguincios, profesie*.

II. CE ȘTIM?

- Grupurile de sunete (diftongii și triftongii).

SĂ NE REAMINTIM!

- *Diftongul este:*

▪ **Urcător** sau **ascendent** (alcătuit dintr-o semivocală + o vocală) – *moa-ră, oa-meni, mie-re*;

▪ **Coborător** sau **descendent** (alcătuit dintr-o vocală + o semivocală) – *sti-lou, fă-cui, che-mau*.

➤ **Trifongii au următoarea structură:**

- *Semivocală + vocală + semivocală (mer-geau, zme-oaică);*
- *Semivocală + semivocală +vocală (lă-cri-mioa-re, știoal-nă).*

OBSERVAȚI!

Diftongii și trifongii apar și între două cuvinte, marcate în scris prin cratimă, ce se rostesc împreună (*mi-au, ne-a, ți-ai, le-ar*).

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Ce este hiatul?

SĂ DESCOPERIM!

- ✓ Despărțiți în silabe următoarele cuvinte: *real, duel*.
- ✓ Ce ați observat?

REȚINEȚI!

Hiatul apare între două vocale alăturate care aparțin la silabe diferite.

EXERSAȚI!

1. Despărțiți în silabe cuvintele următoare și identificați vocalele în hiat: *poet, fiindcă, orhidee, alee, licee, cooperare, biologie, real, aer, trăind, troiță, actual, voință, fiică, prietenie*.

2. Arătați care dintre cuvintele de mai jos cuprind vocale în hiat:

aeroport

cereale

poezie

cooperativ

creație

aerodrom

alee

alcool

istorie

coordonare.

3. Se dau cuvintele: *alee, astăzi, au, aurie, auriu, aveau, baie, biologie, băiat, cădeau, ceas, cuib, creier, coseau, coasă, deal, evreu, fier, fluier, fluierau, femeie, fumurii, floare, geam, grai, greu, gheață, ghindă, herghelie, iar, iau, ideal, idee, iepure, ieri, leoaică, mioară, nai, noian, nuia, ospătărie.*

a) Despărțiți-le în silabe;

b) Grupați-le în tabelul următor, în funcție de ceea ce conțin:

4. Precizați cuvintele cu vocale în hiat în următoarele fragmente:

Diftong	Triftong	Hiat
a-bia		

a) „Sălci, liane, papură și trestii sticleau. Toate lighioanele din adâncuri suiau în zigzacuri spre acele de fulgere ale ploii...”

(Mihail Sadoveanu)

b) Neguri albe, strălucite

Naște luna argintie.

Ea le scoate peste ape,

Le întinde pe câmpie.”

(Mihai Eminescu)

c) „Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură.

Prevestind un soare dulce cu lumină și căldură...”

(Vasile Alecsandri)

5. Identificați triftongii și diftongii, indicând poziția vocalelor față de semivocale:

argintiu

inimioară

mioară

aripioare

vreau

lăcrimioare

fuior

piatră

7. Dați exemple de cuvinte care să conțină hiaturile: o-o, u-o, i-e, a-e, i-i, i-a, e-e, o-u, u-e.

8. Reprezentați schematic structura cuvintelor din exercițiul 5.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

ATENȚIE!

Evitarea hiatului se realizează prin:

- *disparația unei vocale: respectu-os – respectos /nerecomandat/;*
- *transformarea unei vocale în semivocală – apariția unui diftong: peacolo – pe-acolo, deatunci – de-atunci.*

IV. ATELIERUL CREATIV

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Fals sau adevărat”**

- Profesorul propune elevilor un șir de *cuvinte cu vocale în hiat sau fără hiat*. Elevii trebuie să le aprecieze prin cuvintele „fals” sau „adevărat”.

Se dau cuvintele: *realizare, închipuit, orizont, băiat, viață, șireată, târzie, autor, manual, bibliotecă, plouă, ciocârlie, pușor, exercițiu, gheață, vorbire, poezie, faună, construit, mușuroi, persoană, trebuie.*

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

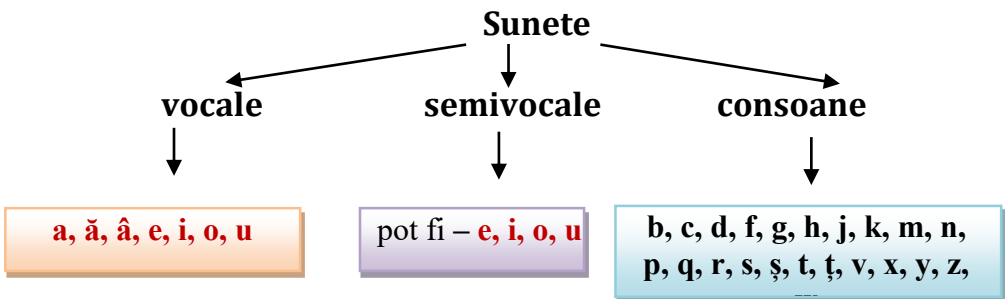
- Selectați dintr-un ziar cuvinte care conțin diftongi, triftongi, hiat.
 - Alcătuiți o compunere pe tema: „Darurile toamnei”.
- Folosiți cuvinte cu diftongi, triftongi și vocale în hiat. Subliniați-le.

Analiza fonetică:

1. Numărul de silabe.
2. Silaba accentuată.
3. Numărul de litere.
4. Numărul de sunete.
5. Sunetele vocale: vocale depline, semivocale, diftongi, triftongi.
6. Consoane.

Model de analiză: Școà-lă – 6 litere, 6 sunete. Sunete vocale: [o], [a], [ă]; [oa] – diftong: [o] – semivocală, [a] – vocală deplină; consoanele: [ș], [c], [l].

TESTE DE EVALUARE A CUNOȘTIȚELOR

1. Fonetica este:
 - a) știința care studiază literele;
 - b) știința care studiază sunetele limbii;
 - c) știința care studiază părțile de vorbire.
2. Cuvântul „cutreier” conține:
 - a) un diftong;
 - b) un triftong;
 - c) un diftong și un hiat.
3. Cuvântul „sărbătoarea” este alcătuit din:
 - a) cinci consoane și șase vocale;
 - b) patru vocale, două semivocale, șase consoane;
 - c) șase consoane, cinci vocale, o semivocală.
4. Toate cuvintele sunt ortografiate corect în șirul :
 - a) Ciev, sufics, vagon, gheață;
 - b) Kiev, sufix, wagon, geață;
 - c) Kiev, sufix, vagon, gheață.

5. Precizați cuvântul care este alcătuit din 6 sunete și 8 litere:
- Trofimaș;
 - ghiozdan;
 - excursie.
6. Stabiliți rândul în care sunt cuvinte numai cu diftongi ascendenți:
- auriu, iarnă, iertare, piatră;
 - valoare, întotdeauna, proiectează;
 - izvoare, ciudat, cimpoi.

§ 9. Silaba.

Silabele accentuate și silabele neaccentuate

I. TERMINOLOGIE

➤ silabe ➤ cuvinte monosilabice ➤ cuvinte bisilabice ➤ cuvinte trisilabice	cuvinte polisilabice silabe neaccentuate silabe accentuate

II. CE ȘTIM?

- Cuvintele se împart în silabe.

SĂ NE REAMINTIM!

Silaba se rostește printr-o singură deschidere a gurii.

- Citiți cu atenție textul:

Grivna – valuta națională a Ucrainei

Grivna sau *hrivna* ucraineană este moneda națională a **Ucrainei** din 1996, în locul „cuponului” (*karbovanet*), **unitate monetară** temporară, folosită în Ucraina.

Grivna este subdivizată în 100 copeici. În limba ucraineană, grivna se abreviază „грн.” (hrn.).

Fiecare valută are un simbol convențional: ₴ – simbolul grivnei. Situații similare le întâlnim la simbolurile (¥) yen și (€) euro.

- ✓ Despărțiți în silabe cuvintele evidențiate din textul de mai sus.

OBSERVAȚI!

- ✓ Ce ați observat?
- ✓ Ce conține obligatoriu o silabă?

SĂ DESCOPERIM!

- ✓ Din câte silabe poate fi alcătuit un cuvânt?

NU UITAȚI!

„Banii pot fi coaja multor lucruri, dar în nici un caz miezul acestora. Ei aduc mâncare, dar nu și poftă; medicamente, nu și sănătate; cunoștințe, nu și prieteni; servitori, dar nu loialitate; zile de bucurie, nu și liniște și fericire.” Henrik Ibsen

IV. ATELIERUL CREATIV

- Ce este silaba și accentul.

REȚINEȚI

O vocală sau un grup de sunete care conține o vocală și se rostește printr-un singur efort respirator se numește **silabă**.

- O silabă conține numai o vocală /lu-mi-nă/.
- Silaba poate fi formată:
 - ✓ dintr-un singur sunet (vocală!): a-ca-să; a-proa-pe;
 - ✓ din mai multe sunete alăturate bâ-ie-țan-dru;

- **Cuvintele pot fi:**
 - ✓ *monosilabice*: **ac, port, fac.**
 - ✓ *bisilabice*: **ma-ma; car-te.**
 - ✓ *trisilabice*: **căn-tâ-reș; a-le-e.**

NOTĂ

✚ Aceste reguli sunt valabile și dacă în locul vocalelor se află un diftong sau un triftong.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Scrieți versurile de mai jos, despărțindu-le în silabe, ca și cum le-ați rosti la o numărătoare:

Eu în roată vă adun,
 Și silabele vă spun
 Deslușit, cu voce tare,
 Să audă fiecare.
 Și nu sunt de vină, nu,
 De-i ieși acuma tu. (*Elena Farago*)

- ✓ Citiți cu atenție enunțul: *Mi-aduc aminte* de dulcea mea copilărie.
- ✓ Despărțiți în silabe cuvintele evidențiate *mi-aduc aminte*.

OBSERVAȚI!

Silaba *de-i* cuprinde două cuvinte: *de* și *i* (cu sens de vei).

Cuvintele *mi-aduc aminte* se despart în silabe în felul următor:
mi-a/-duc a-min-te.

REȚINEȚI!

Uneori, silaba poate fi alcătuită din două cuvinte unite prin cratimă.

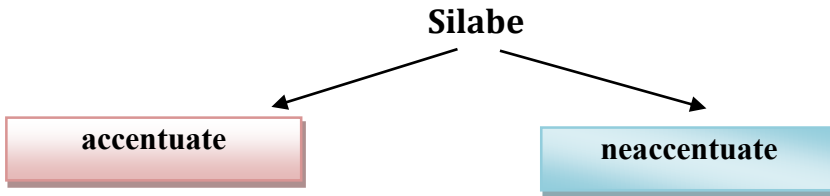
Uneori, silaba poate fi alcătuită dintr-un cuvânt și începutul sau sfârșitul altui cuvânt.

- ✓ Citiți corect cuvintele respectând accentul: *autobus, mergem, treceți, tractor, fotografie, catalog.*
- ✓ Despărțiți în silabe următoarele cuvinte și arătați ce reguli ați aplicat: *transformare, subordonat, internațional, neîncredător.*

REȚINEȚI!

Un cuvânt poate avea o singură silabă **accentuată** /pronunțată mai intens/. De exemplu: *co-pi-lă-ri-e*, *a-u-to-bus*.

Celelalte silabe, care nu au accent, se numesc **neaccentuate**.

FOLOȘIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

EXERSAȚI!

1. Alegeți varianta în care toate cuvintele sunt despărțite corect în silabe:

- a) Ag-la-ia, cup-ru, pan-uc-ra-i-nea, feb-ru-a-rie;
- b) Ag-la-ia, cu-pru, pan-u-cra-i-nea, fe-bru-a-ri-e;
- c) A-gla-ia, cu-pru, pan-u-cra-i-nea, fe-bru-a-ri-e;
- d) A-gla-ia, cup-ru, pa-nu-cra-i-nea, fe-bru-a-ri-e.

2. Despărțiți în silabe cuvintele evidențiate din textul de mai jos:

Știu: cândva, la miez de **noapte**

Sau la **răsărit** de soare,

Stinge-mi-s-or ochii mie

Tot de-asupra **cărții** Sale.

(Grigore Vieru)

✓ Stabiliți numărul de silabe în fiecare cuvânt.

✓ Puneți accentul în fiecare cuvânt; găsiți silaba accentuată.

3. Grupați cuvintele în funcție de numărul silabelor: *mono-*, *bi-*, *tri-*, polisilabice:

stejar

prietenie

sunet

ploaie

bunăvoință

Decebal

miel

codru

patrie

popor

baci

clopot

4. Subliniați formele corect accentuate din perechile de mai jos:
antic/antic, bolnav/bolnav, caracter/caracter, ferigă/ferigă, hatman/hatman, corector/corector, gingaș/gingaș, mantie/mantie, rucsac/rucsac.

✓ Identificați silabele accentuate.

5. Despărțiți în silabe cuvintele evidențiate din textul de mai jos:

a) „Noapte, tu ești sclava neagră a veciei, iară eu sunt **regină**...

Fără mine, neștiută, **vecinic** ai fi **pribegit**,

Ca un ghem de **întuneric** dat de-a dura-n nesfârșit.

Umilită, pleacă-ți fruntea și-naintea mea te-nchină.

Noapte, sunt a ta regină. (Alexandru Vlahuță)

b) „O mireasmă fină, călduță parcă și dulce, și astăzi se trezește în mine, după ani și ani, o dată cu viziunea din **copilărie** înecată într-o albă liniște. Căsuțele curate și văruite proaspăt în primăvară **sticleau** tainic din geamuri... Totul era proaspăt și curat sub cer albastru.” (Mihail Sadoveanu)

➤ Analizați fonetic cuvintele evidențiate, indicând:

- numărul de silabe, felul lor, accentul;
- vocale și consoane;
- numărul de litere și sunete;
- diftongi, triftongi, vocale în hiat.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIM CORECT!

➤ Transcrieți textul de mai jos, despărțind cuvintele în silabe și subliniați silabele accentuate:

„ – De vânzare ți-i găinușa ceea, măi băiete?

- De vânzare, moșule!
- Și cât cei pe dânsa?
- Cât crezi și dumneata că face.”

(Ion Creangă)

ATENȚIE!

- ✓ Identificați în textul de mai sus două cuvinte ortografiate greșit. Indicați forma lor corectă.
- ✓ Care este semnificația expresiei „Cât crezi că face.”

IV. ATELIERUL CREATIV

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ „Jocul cu silabe”

Învățătorul numește o silabă. Elevii vor numi cuvinte:

- a) care încep cu silaba dată;
- b) care se termină cu silaba dată;
- c) cu silaba dată la mijlocul cuvântului.

Elevii vor preciza numărul de silabe din cuvintele numite de ei și silaba accentuată.

§ 10. Regulile fonetice de despărțire a cuvintelor în silabe

I. TERMINOLOGIE

- silabă
- liniuța de despărțire în silabe
- cratima

diftong
triftong
vocale în hiat

❖ Citiți cu atenție textul:

A fost demult, în vremea veche, o **împărăție** mare de care ascultau multe **neamuri** ale pământului. **Oamenii** care au ridicat pe **lume** acea putere se numeau romani.

Scaunul împărăției era la **Roma**. Iată însă că s-a găsit un neam care s-a ridicat cu armele împotriva lor bătănd război tare și cu **izbândă**. Acel neam trăia în **Dacia**, adică în **locurile** unde trăim noi acum.

Dar a venit în scaunul împărăției Traian. El și-a îndreptat privirile asupra **Daciei**, țară bogată în grâne, vite și aur. Drept aceea, el a adunat oști multe, a venit în Dacia și a dat câteva războaie împotriva **dacilor**, conduși de regele lor Decebal.

Cu toate că dacii au luptat cu o îndârjire fără seamăn, victoria a fost de partea **romanilor** care aveau o armată mai numeroasă, mai bine înarmată... Dacia a fost transformată în **provincie** romană.

Încet-încet, în timpul îndelungatei **stăpâniri** romane, dacii s-au amestecat cu romanii, au învățat limba lor și astfel s-a născut un popor nou, poporul român, și s-a format **limba** română.

(Mihail Sadoveanu)

✓ Ce știți voi despre formarea limbii române?

NU UITAȚI!

Cine-și uită strămoșii și limba e ca un râu fără izvor, ca un arbore fără rădăcini.

➤ Despărțiți în silabe cuvintele evidențiate din textul de mai sus stabilind felul cuvintelor:

✓ după numărul de silabe; după accent.

II. CE ȘTIM?

Diftongul este grupul de două sunete alăturate formate dintr-o vocală și o semivocală pronunțate într-o silabă.

Triftongul este grupul de trei sunete format dintr-o vocală și două semivocale pronunțate într-o silabă.

Hiatul apare între două vocale alăturate care aparțin la silabe diferite.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

➤ Precizați câte consoane se află între două vocale în cuvintele despărțite în silabe: *pâine, stropeală, tigroaică*

SĂ NE REAMINTIM!

✓ Câte vocale conține o silabă?

✓ La sfârșitul rândului, cratima nu trebuie să fie confundată cu liniuța de despărțire în silabe.

OBSERVAȚI!

Silaba este formată dintr-o vocală sau dintr-un grup de sunete care conține o vocală rostite printr-un singur efort expirator.

SĂ DESCOPERIM!

➤ Prin ce deosebim semivocalele de vocale?

NU UITAȚI!

✚ *Sunetele limbii române sunt: vocalele, consoanele, semivocalele.*

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

➤ Care sunt regulile de despărțire a cuvintelor în silabe.

Despărțirea cuvintelor în silabe

➤ Precizați câte consoane se află între două vocale în cuvintele despărțite în silabe: *pâine, stropeală, tigroaică.*

REȚINEȚI!

- Dacă o consoană se află între două vocale /**V-CV**/ : *lu-na; co-pac*, despărțirea se face înaintea consoanei.
- Un grup de două consoane așezate între două vocale /**VC-CV**/: *mun-te, car-te*, despărțirea se face între cele două consoane.
- Dacă grupul de consoane începe cu **b, c, d, f, g, h, p, t, v**, iar a doua consoană este **l** saur: *a-flat, a-cru, mi-cro, co-dru, su-fli, me-tru, co-vrig, a-gri-col*, despărțirea se face înaintea grupului.

EXPLICAȚI!

➤ Despărțiți în silabe cuvintele din enunțul următor și identificați diftongii, triftongii și vocalele în hiat:

Leoaica și ursoaica trăiau triste în cuștile lor la grădina zoologică, deoarece nu puteau s-o părăsească.

• Dacă **prima consoană** a grupului consonantic este **I-** sau **r-**, **despărțirea se face între ele**: *soar-tă, gâr-lă, șo-păr-lă, albă, al-tul*.

• Un grup de **trei consoane** între două vocale/ **VC/CCV/**: *în-gri-jiți, cin-stit, pen-tru*, **despărțirea se face după prima consoană**.

• Dacă grupurile sunt: **lpt, mpt, ncș, nct, nct, rct, rtf, ndv, stm** – *jert-fă, punc-taj, sculp-tor* – **despărțirea se face după a doua consoană**.

• Grupuri de două vocale (**hiat**) *a-ici, i-de-al, u-ri-aș*, **despărțirea se face între cele două vocale**.

• Când o vocală e urmată de un **diftong** sau **triftong**, **despărțirea se face înaintea acestora**: *no-uă, vo-iau, a-ce-ea, tă-iair*.

• În cazul unor **cuvinte compuse** din două sau mai multe silabe, la despărțirea în silabese **ține seama de elementele componente ale acestora**: *port-a-vi-on, unt-de-lemn* (după DOOM2: *an-tarc-tic/ant-arc-tic*).

FOLOSITI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

EXERSAȚI!

1. Puneți accentul în cuvintele subliniate în propozițiile de mai jos:
 - a) Țăranul muncește *țarina*.
 - b) *Țarina* a sosit la palat.
2. Arătați câte litere și câte sunete au cuvintele date: *carte, ce, cearceaf, cercei, cheie, chiar, chereștea, ceas, cincii, corp, exprim, explic, enunț, flux, geam, genunchi, geamăt, ghicitoare, kilogram, unchi, unghie, ticsit, taci*.
3. Arătați din ce tipuri de sunete sunt alcătuite cuvintele: *arbori, ghindă, boare, veghea*.
4. Despărțiți în silabe cuvintele evidențiate din textul de mai jos și arătați ce reguli ați aplicat:
Sus în brazii de pe dealuri

Luna-n urmă ține strajă,
Iar **izvorul**, prins de vrajă
Răsărea sunând din valuri...

(Mihai Eminescu)

5. Despărțiți în silabe următoarele cuvinte și încercuiți diftongii și triftoongii: *furioasă, ploaie, steaua, suiai, tăia, voiau, voios, zmeoaică.*

6. Marcați cu semnul specific semivocalele din textul următor. Puneți într-un dreptunghi diftongii din această strofă.

*Bolta și-a cernit năframa
Ca o mamă întristată,
Floarea-soarelui pe câmpuri
Pleacă fruntea-ngândurată.* (Octavian Goga)

7. Despărțiți în silabe primele două versuri și arătați cum sunt cuvintele după numărul de silabe din care sunt alcătuite.

8. Identificați vocalele, semivocalele, diftongii și triftoongii din cuvintele de mai jos: *abia, astăzi, ieri, auriu, au, aveau, aeroport, bietul, bou, biată, biologie, bieții, băiat, baie, alee, credeau, ceas, coif, cuib, cui, creier, cădeau, coseau, cosiră, coasă, dau, deal, clădeau, doi, fluier, femeie, fumurii, floare, geam, grai, gheață, ghindă, iar, iepure, ieși, iau, ideal, idee, îndoială, încheagă, luna, luai, learcă.*

9. Construiți cuvinte cu diftongii: *ea, ie, oi, ai, au* și cu triftoongii: *eau, iai, oai.*

10. Arătați care dintre cuvintele de mai jos cuprind vocale în hiat: *aeroport, aerodrom, cereale, alee, poezie, alcool, cooperativă, istorie, vie, creație, coordonare, respectuos, aspectuos, casierie.*

11. Despărțiți în silabe cuvintele de mai jos. Arătați apoi regula folosită: *accent, acru, acrită, adjunct, alarmat, agricol, agronom, african, alcool, aleg, altruism, alteori, altminteri, antract, anticariat, an, ambiguu, ambiție, ambrozie, aortă, aprilie, aparent, asprit, astru, aștrii, astre, astăzi, astfel, axă, banchet, baie, corp, casă, căscioară,*

castravete, cartof, catrința, conuri, copci, certuri, cerbi, contează, culme, cuie, conjuncție, ctitorie, declin, desfac, dreptunghi, dreptate.

12. Aratați câte litere și câte sunete au cuvintele de mai jos:

cartof, ce, ceas, cerere, cercei, cheiță, chiar, chin, cincii, cincime, coarne, corp, curățenie, examen, excavator, excelent, exemplu, exersa, exprima, explicație, geam, gheață, ghem, ghicitoare, ghindă, gard, kilogram, kiwi, unchi.

13. Completați cuvintele următoare, punând literele corecte - **â/î**:

...ncepe, ne...ceput, ne...cep...nd, bine...nțeles, ne...nțeleg...nd, rom...naș, s...mbătă, ...ng.. ndurat, ...ntunec.. nd, d.. nsul, printr-.. nsul.

14. Completați cuvintele următoare cu grupul de litere **-mp-/-mb-**, apoi construiți câte o propoziție cu fiecare: *î....răcat; li...ezise, câ...., septe.. ..rie, li.. ..ut, zâ.. ..itor, li.....ezit.*

15. Scrieți cuvinte care să conțină diftongii: *ai, au, âi, ea, ei, eu, ia, ie, iu, oa, ui* și triftongii: *eai, eau, iau, oai.*

16. Precizați care sunt vocalele în hiat din cuvintele: *aeroport, aerodrom, alcool, alee, aspectuos, casierie, cereale, cooperativă, coordonare, creație, fastuos, istorie, lua, poem, poezie, respectuos, trotuar, vie.*

17. Cuvântul *seamăn* conține: a) 3 vocale; b) 2 vocale și o semivocală; c) 1 vocală și 2 semivocale; d) 3 semivocale.

18. Despărțiți în silabe următoarele cuvinte și arătați ce reguli ați aplicat: *alee, alfel, cadru, european, exemplu, fucție, subiect, reîntregesc, florăreasă, cale, primăvărat, ușor, binevoitor.*

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

❖ Câteva reguli de scriere și de pronunțare literară:

• După **-ș** – și **-j** – se scrie și se pronunță **a, e** sau **i**, și **nu ea,ă** sau **â**.

Exemplu: în rădăcina cuvântului: *așază, înșală, mușama, șapcă, jale, jar.*

✚ **Apostroful** marchează grafic căderea accidentală a unor sunete de la începutul, de la mijlocul sau de la sfârșitul unui cuvânt.

Exemplu: „*Un’ te duci?*”; „*Las’pe mine!*”; „*De la munte pân’la mare*”; „*Dom’le*”; „*mneata*”.

IV. ATELIERUL CREATIV

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ Jocul didactic „Ce s-a schimbat?”

✓ Schimbați o literă din substantivul „**coamă**” și veți obține, pe rând, alte substantive care denumesc:

1. *partea din spate a unui animal;*
2. *partea care acoperă miezul pâinii;*
3. *foaie de hârtie;*
4. *unealtă agricolă;*
5. *parte a corpului animalului.*

✓ Înlocuiți ultima literă a cuvintelor următoare cu una potrivită pentru a crea noi cuvinte: *alee, bou, cot, da, el, fac, garf hăț, ista, jac, lac, mei, nor, om, par, rai, suc, șic, tun, țac, unt, vid, zor.*

ATENȚIE!

➤ Evitați cuvintele vulgare!

Exemplu: *ban – bac, bag, bai, bal, bas, bat.*

✓ Desparțiți în silabe cuvintele de mai jos; subliniați cuvintele cărora li se pot aplica două posibilități de despărțire în silabe: *accent, acru, adjunct, alarmat, agricol, agronom, african, alcool, aleg, an, alteori, aprilie, astru, astre, astăzi, astfel, atletism, axă, banchet, baie, corp, castravete, cartof, conuri, copci, certuri, cerbi, contează, culme, cuie, ctitorie, desfac, dreptunghi, dreptate, punctuație.*

✓ Scrieți patru propoziții dezvoltate în care toate cuvintele să înceapă cu același sunet/aceeași literă.

✓ *Lăsați forma corectă a despărțirii în silabe a cuvintelor:*

pisica		săpunul		mașina
pi – si – ca		săp – u – nul		ma – șin – a
p – isi – ca		să – pu – nul		ma – și – na
pi – sic – a		să – pun – ul		maș – i – na

FOLOSIȚI-VĂ IMAGINAȚIA!

Alcătuieți o scurtă povestire pe tema „*Pasiunile copiilor*”, după imaginile de mai jos. Folosiți cuvinte ce conțin *diftongi, triftongi, vocale în hiat*. Evidențiați aceste cuvinte.

§ 11. Accentul lexical. Folosirea corectă a accentului în limba română

I. TERMINOLOGIE

- accentul lexical
- silabe accentuate
- silabe neaccentuate

II. CE ȘTIM?

- ✚ Numai o silabă dintr-un cuvânt este accentuată.

SĂ NE REAMINTIM!

Silaba este o unitate a limbii alcătuită din cel puțin un sunet vocal, ce se rostește printr-un efort respirator.

- ✓ Dați exemple de cuvinte monosilabice și plurisilabice.

OBSERVAȚI!

- ❖ Citiți textul

Cum să evităm problemele financiare?

Care este primul lucru ce îți vine în minte atunci când te gândești la bani? Ce ai face dacă ai avea mulți bani?

De cele mai multe ori, ne gândim la bani atunci, când avem o problemă. Experiențele legate de bani au rolul de a ne învăța că nu întotdeauna facem cele mai potrivite alegeri. Așa cum banii te pot ajuta să ieși dintr-o situație neplăcută, la fel de bine îți pot da peste cap planurile. Trebuie să încercăm să ne controlăm cheltuielile.

Nu uita să economisești în fiecare zi câte puțin și vei simți marea diferență atunci, când va apărea o situație neprevăzută, iar tu vei avea posibilitatea de a ieși foarte ușor din încurcătură. Învață-te să cheltuiești inteligent!

✓ *Indicați cuvintele-cheie din fiecare propoziție. Pronunțați-le mai intensiv.*

✓ *Stabiliți care este silaba accentuată în fiecare cuvânt.*

„Există atâtea lucruri în viață mai importante decât banii, dar îți trebuie cu adevărat bani pentru a le obține.” – Groucho Marx

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

✚ Cum accentul poate deosebi înțelesul cuvintelor.

REȚINEȚI!

Accentul reprezintă pronunțarea mai intensă a unei silabe dintr-un cuvânt. În cuvintele plurisilabice silaba accentuată e pronunțată mai intens. Celelalte silabe sunt neaccentuate.

EXPLICAȚI!

✓ Indicați pe ce silabă cade accentul în cuvintele următoare începând de la ultima silabă: *ac-tor*, *pre-ve-de-re*, *ca-me-ră*, *la-po-vi-ță*, *șap-te-spre-ze-ce*

NOTĂ!

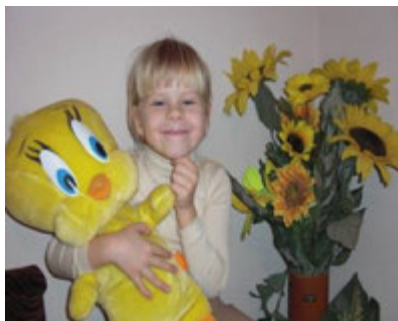
✚ În limba română accentul nu are loc fix.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Citiți în gând cele scrise. Puneți accentele în cuvintele polisilabice, roștiți-le distinct.

Dulcea mea copilărie
Nu te voi uita nicicând
Tu ești ca o floare pe câmpie
Eu te voi purta mereu în gând.

(Vladimir Potlog)

2. Puneți accentul în cuvintele date, apoi roștiți-le: *diriginte*, *colaborator*, *instructor*, *conductor*, *catalog*, *director*, *uniformă*, *trimestru*.

3. Citiți poezia. Determinați care sunt silabele accentuate și cum alternează ele cu cele neaccentuate.

Răsare luna drept în față,
Un rai din basme văd printre pleoape.
Pe câmp un val de argintie ceață,

Sclipiri pe cer, văpaie peste ape.
Un bucium cântă tainic cu dulceață.
Pe frunzele uscate sau prin înaltul ierbii
Părea c-aud venind în cete cerbii. (*Mihai Eminescu*)

4. Explicați sensul cuvintelor: *basme*, *văpaie*, *bucium*, folosind dicționarul explicativ. Observați ce accent au aceste cuvinte.

EXERSAȚI!

1. Citiți textul. Evidențiați prin accentuare cuvintele ce au o importanță deosebită:

Modul sănătos de viață

Toți ne dorim o viață lungă și fericită, unde boala și necazurile să nu ne atingă. Însă ce facem pentru a ne atinge acest țel? Mai mult de 80% din sănătatea ta depinde de modul în care te hrănești, dacă faci sau nu sport, dacă

te odihnești, ce emoții și sentimente experimentezi. Restul de 20% este transmis genetic sau are legătură cu mediul înconjurător. Cu

alte cuvinte, stilul de viață este suma alegerilor mici pe care le faci în fiecare zi, care au o influență pe termen scurt sau lung asupra ta.

2. Despărțiți cuvintele din următorul enunț în silabe, punând fiecare silabă accentuată într-un dreptunghi:

S-au bucurat că o colegă a câștigat întrecerea.

3. Arătați pe ce silabă se pune corect accentul în cuvintele de mai jos:

- antic • duminică • ianuarie • regizor
- bolnav • dușman • jilav • sever
- caracter • editor • matur • casetofon
- debut • fenomen • nobil • vizavi

4. Indicați silaba accentuată a cuvântului evidențiat în următoarele enunțuri:

Am cerut **copii** de pe acte.

Văd în curte niște **copii**.

Aveam o **companie** plăcută.

O **companie** participă la concurs.

5. Folosindu-vă de dicționarul ortografic, alegeți cuvintele care sunt accentuate corect: *indùstrie – industrie, biogràfie – biografie, automobil – àutomobil, televizò – televizor, dirèctor – directòr, tractòr – tràctor, sèctor – sectòr, troleibùz – trolèibuz.*

6. Ce rol au accentele în perechile de cuvinte: *adună – adună, cântă – cântă, comedie – comedie, acele – acele, paralele – paralele?*

7. Arătați cum sunt cuvintele de mai jos din punct de vedere al numărului de silabe:

albină, dor, înființată, rar, alee, geografie, măsea, scaun.

8. Citiți propozițiile pronunțând cuvintele evidențiate în așa mod ca de fiecare dată să se schimbe parțial sensul.

Au sosit musafirii. Au sosit **musafirii**.

Au sosit musafirii! **Au sosit** musafirii?

9. Citiți în gând textul și stabiliți ce cuvinte pot fi accentuate. Citiți cu glas textul accentuând cuvintele alese.

Ori să taci, ori să spui lucruri care prețuiesc mai mult decât tăcerea. Mai degrabă aruncă la întâmplare o piatră decât să folosești un cuvânt de prisos sau fără de folos. Nu spuneți puțin în cuvinte multe, ci spuneți mult în cuvinte puține. (*Pitagora*)

10. Precizați pe ce silabă cade accentul în următoarele cuvinte: *parter, călimară, prinderea, chelneriță, douăsprezece.*
11. Precizați care este rolul accentului în cuvintele omografe. Dați exemple.
12. Diferențiați omografele următoare punând corect accentul și precizați-le sensul, folosindu-le în propoziții: *torturi, sculă, cântă, umbrele, era.*
13. Puneți accentul în cuvintele: *regizor, hrisov, antic, hering, torpedo, debut, corector, invers, legitim, radar, simbol, matur, poteră, prevedere, editor, butelie, verigă, vatman.*

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

➤ **Ajutați-o pe Anișoara** să găsească greșala în textul de mai jos (Textul e citit de către profesor fără a pune accentul corect pe cuvântul „copii”).

Într-o zi Anișoara spuse profesorului său: Am citit ieri în ziar propoziția: „Niște **copii** au găsit în pustiul Arabiei niște **copii** vechi de mare preț”. Cum **copiii** au găsit niște **copii** și încă „vechi, de mare preț”? Nu înțeleg. Probabil că în ziar e o greșală de tipar.

Profesorul gândi o clipă, zâmbi și apoi răspunse Anișoarei:

N-ai dreptate. E scris corect. Greșala e a ta.

✓ Care e greșala Anișoarei?

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRITEM CORECT!

1. Citiți în gând versurile și gândiți-vă ce cuvinte pot fi accentuate. Citiți cu glas poezia accentuând cuvintele alese.

Afară-i toamnă, frunza-mprăștiată,
Iar vântul svârlă-n geamuri grele picuri;
Și tu citești scrisori din roase plicuri
Și într-un ceas gândești la viața toată.
Pierzându-ți timpul tău cu dulci nimicuri,
N'ai vrea ca nimeni-n ușa ta să bată;
Dar și mai bine-i, când afară-i sloată,
Să stai visând la foc, de somn să picuri.
Și eu astfel mă uit din jet de gânduri,

Visez la basmul vechiu al zânei Dochii,
În juru-mi ceața crește rânduri-rânduri...

(Mihai Eminescu)

- ✓ Explicați ortografia cuvintelor scrise prin liniuță.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

- ✓ Citiți în gând textul. Determinați accentele. Organizați o întrecere la citirea expresivă a acestui text. Citiți pe roluri.

IAPA, MÂNZUL ȘI LUPUL

Într-o vară iapa a plecat de dimineață cu mânzul la drum, se întâlnește cu un lup bătrân. Lupul o întreabă pe iapă de nu vinde mânzul. Atunci iapa i-a răspuns că-l vinde:

— Dar cât costă? întreabă lupul.

— Uite că e scris pe copita piciorului drept de dinapoi. Iapa a ridicat piciorul, dar lupul nu vedea nimic scris.

Atunci lupul:

— Nu se vede nimic.

Iapa răspunde:

— Dă-te mai aproape, că e scris mărunțel, cumătre, dumneata ești bătrân, ți-i tare greu să vezi.

Lupul se apropie, da iapa – sfâr! drept în capul lui.
Iapa și mânzul și-au văzut de drum, iar lupul a rămas la pământ.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

„Care e silaba accentuată?”

Profesorul scrie pe tablă un șir de cuvinte fără a le rosti, apoi propune elevilor să citească câte un cuvânt. Elevul care citește greșit cuvântul este corectat, apoi trece la tablă și pune corect accentul pe silaba cuvenită, repetând cuvântul de două-trei ori. Este învingător elevul care citește corect toate cuvintele: *alfabet, altuia, armonie, viciu, garanție, gladiator, declamator, dincolo, document, dolar, expeditor, jaluzele, geometrie, zoologie, calculator, televizor, compozitor, catalog, constructor, maestru, melancolie, melodie, mijloc, ortografie, pijama, pedagogie, profesor, precaut, raport, simbol, transport, fantezie, fotograf.*

✓ Alcătuiți câte o propoziție cu 5 din aceste cuvinte.

§ 12. Nume proprii greșit accentuate. Pronunțarea numelor proprii străine

I. TERMINOLOGIE

- **nume proprii**
- **accent lexical**
- **silabe accentuate**
- **silabe neaccentuate**
- **ortografie**

II. CE ȘTIM?

Accentul lexical în limba română poate cădea pe orice silabă din cuvânt.

SĂ NE REAMINTIM!

✚ Cum se ortografiază numele proprii.

OBSERVAȚI!

- ✓ Pronunțați următoarele nume proprii: *Șevcenko, Madonna, Dnepropetrovsk, Daniil Sihastru, Alecu Russo, Denis*. Pe care silabă cade accentul?
- ✓ Pronunțați corect pronume personale: *eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele*.
- ✓ Puneți accentul și pronunțați cuvintele: *echipă, egal, econom, elegant, evaluare, ezită*.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

✚ Cum se pronunță cuvintele scrise cu litera **e** la începutul cuvântului. Cum se pronunță numele proprii străine.

REȚINEȚI!

În majoritatea neologismelor, la început de cuvânt și de silabă după vocală se scrie **e** și se pronunță [e]: *ecran, elev, epocă, era, examen; aed, aerodrom, alee, coexistenta, poem, agreez, crez, efectuez*.

În pronumele personale și în formele verbului a fi se scrie **e**, dar se pronunță [ie]: *eu, el, ei, ele, ești, este, e, eram, erai, era, erați, erau*.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Pronunțați și scrieți corect numele proprii.
Guy de Maupassant, Jack London, Antoin de Saint-Exupery, Daniel

Defoe, Robinson Crusoe, Adam Mickiewicz, Jules Verne, Mark Twain, Tom Sawyer, Heinrich Heine. (Scriitori din literatura universală)

REȚINEȚI!

- Conform îndreptarului ortografic, ortoepic și de punctuație, numele proprii străine se scriu cu ortografia limbilor respective, atunci când acestea folosesc alfabetul latin: *Bordeaux, München, Petöfi, Racine, Shakespeare, Yale, Quintilian, Wall Street* etc., și se pronunță ca în limba din care provin.

- În scrierea și pronunțarea în limba română a numelor proprii – de persoane și de locuri – străine din limbi scrise numai sau și cu alfabetul latin se respectă grafia și pronunțarea din limbile respective: fr. *Bordeaux* [bordo], germ. *Haendel/Handel* [hendal], magh. *Jakai* [iocioi], pol. *Mickiewicz* [mitk'evic], germ. *Munchen* [munh'en], magh. *Petöfi* [petofi], sp. *Quito* [kito], fr. *Racine* [rasin], engl. *Shakespeare* [secspir], *Wall Street* [ualstrit], *Yale* [ieil], germ. *Zeiss* [tais].

EXERSAȚI!

1. Alcătuiți patru propoziții cu nume proprii ale scriitorilor străini: *Alexandru Pușkin*, „*Povestea pescarului și a peștișorului de aur*”; *Charles Perrault*, „*Scufița Roșie*”.
2. Pronunțați și scrieți corect: *Jorge Luis Borges*, *Sherlock Holms*, *Arthur Conan Doule*, *Șota Rustavelli*, *Omar Khayam*, *Danti Aligherri*/

3. Comentăți cum se ortografiază și cum se citesc numele scriitorilor francezi: *Victor Hugo*, *Charles Perrault*, *Alexandre Dumas*, *Jean-Rousseau*, *Walt Whitman*.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

❖ Puneți accentul și înscrieți cuvintele: *regizor, hrisov, antic, hering, torpedo debut, corector, invers, legitim, radar, simbol, matur, poteră, prevedere, editor, butelie, verigă, vatman.*

❖ Barați forma incorect accentuată în perechile: *ántic – antic; conductór – condúctor; editór – edítor; séver – sevér; penuríe – penúrie.*

✓ Ce observați?

❖ Scrieți forma corectă în locul punctelor din următoarele comunicări. Folosiți variantele: **ce-l, cel, n-o, nu-i, cea, ce-a.**

Ioana este _____ mai bună prietenă. De _____ întreabă numai de mine? Alexandra învață _____ mai bine. Drumul _____ vezi este _____ corect. Dacă vrei tu, _____ să-i zic nimic. Nicăieri _____ mai bine ca acasă. Știu sigur că _____ să vrea. Magazinul din colț _____ deschis.

❖ Încercuiți litera din fața grupului de cuvinte scrise corect:

- răzbate, înnoda, a coborî, sponsoriza;
- răsbate, înoda, a coborî, sponzorisa;
- răsbate, înnoda, a coborâ, sponzoriza.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUPE!

❖ Alcătuiți un text de volum mic pe tema:

- Ucraina;
- Dinamo;
- A.S.Pușkin;
- Vasile Alecsandri.

❖ Găsiți verbele potrivite în următoarele propoziții dintre cele oferite în paranteză:

- _____ ca peștele-n apă. (tace, fuge)
_____ ca o moară stricată. (spune, macină)
_____ ca melcul. (merge, alunecă)
_____ ca o săgeată. (zboară, nimereste).

§ 13. Valorile stilistice ale nivelului fonetic în textul literar

I. TERMINOLOGIE

- sunete
- stilistică
- text literar

❖ Citiți cu atenție versurile:

Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă,
Tresărind în cercuri albe
El cutremură o barcă. *(Mihai Eminescu)*

- ✓ Identificați sunetul care se rostește mai pronunțat.
- ✓ Ce indică el, după părerea voastră?

II. CE ȘTIM?

✚ În operele artistice întâlnim asocierea aceluiași sunet sau a unei combinații de sunete în cuvintele care se succed.

OBSERVAȚI!

- ✓ Citiți versurile și observați ce sunete se repetă:
„ Prin vulturi vântul viu vuia
Vrun prinț mai tânăr când trecea ”. *(George Coșbuc)*

SĂ DESCOPERIM!

✓ Ce vă sugerează sunetul care se repetă?

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

+ Valorile stilistice ale nivelului fonetic în textele literare. Întrebuințarea corectă în comunicarea orală și cea scrisă, în exprimarea monologată și cea dialogată.

REȚINEȚI!

În operele literare se asociază sunetele pentru efecte de rimă sau de stil. Acest procedeu sporește expresivitatea textului.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

+ Ce fel de imagini ilustrează repetarea sunetului „r” în pastelul „Sfârșit de toamnă” de Vasile Alecsandri:

*Vesela verde câmpie acu-i tristă, vestezită,
Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită;
Frunzele-i cad, zbor în aer, și de crengi se deslipeșc,
Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc.*

➤ Ce fel de trăiri sufletești ne sugerează imaginile artistice din versurile de mai sus?

NU UITAȚI!

„A înțelege natura înseamnă a înțelege viitorul, dar a face ceva pentru salvarea naturii, atât de amenințată azi, înseamnă să contribui la fericirea omenirii” (Eugen A. Pora)

NOTĂ!

✚ Figurile stilistice dezvoltă expresivitatea textului artistic sugerând variate trăiri afective: uimirea, indignarea, siguranța, frica, etc.

EXERSAȚI!

1. Citiți versul și identificați valoarea stilistică pe care ne-o sugerează repetarea consoanei „v”:

Prin vulturi vântul viu vuia,
Vrun prinț mai tânăr când trecea
C-un braț în șold și pe prăsea
Cu celălalt. (*George Coșbuc*)

2. Citiți versurile și stabiliți viețuitoarea care emite sunetele:

Cri-cri-cri,
Toamnă gri,
Nu credeam c-o să mai vii. (*George Coșbuc*)

➤ Ce fel de imagini folosește autorul: vizuale sau auditive?

3. Recitați o poezie în care să fie sunete emise de un animal.

4. Stabiliți sunetele care ilustrează cel mai bine imaginile auditive în versurile lui M.Eminescu:

a) „.....,..... vin săgeți de pretutindeni, / Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...”;

b) „Iar pădurea lin suspină și prin frunzele uscate /.../ trece-un freamăt ce le scutură pe toate.

c) „Apa sună somnoroasă...”

5. Corectați greșelile de ortografie din textul următor:

„Mia spus mie o vecină ... că no să fie bine ... Sa uitat pe rînd la ele și nu ia venit să criadă. Atunc a ajutato să înțelegă de ce nui ie clar”.

6. Înscrieți versurile în caiete.
Numiți grupul de sunete care se repetă.

Ai pornit spre lunci și crâng
Dar porniși cu cornul stâng
Melc nătâng,
Melc nătâng!

(Ion Barbu)

7. Citiți versul și identificați valoarea stilistică pe care ne-o sugerează repetarea vocalei „a”:

Totu-i alb, pe câmp, pe dealuri, împrejur,
în depărtare...

(Vasile Alecsandri)

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

❖ Alcătuiți câte o propoziție cu cuvintele: frum-o-o-s, deșt-e-e-pt, mmda, bu-u-n. Pronunțați corect aceste cuvinte.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

❖ Alcătuiți un dialog însoțind vorbirea cu mimică și gesturi.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Ghicește al cui e glasul!”**

Condițiile jocului:

Etapa I-a

Elevii se împart în două grupe. Prima echipă pronunță *cinci sunete* sau *grupuri de sunete* pe care le *emit păsările*.

Elevii din echipa a doua le recunosc. La fel procedează și echipa a doua, pronunțând sunete pe care le *emit animalele*.

Etapa a II-a

Elevilor li se propun *două poezii* care se vor trage la sorti de către liderii echipelor. Din aceste texte se vor selecta câte:

- a) două imagini vizuale;
- b) două imagini auditive.

Etapa a III-a

Echipele vor indica *valorile stilistice* pe care le sugerează sunetele sau grupurile de sunete evidențiate în textele oferite de profesor.

TESTE DE EVALUARE A CUNOȘTIȚELOR

1. Diftongul este:
 - a) o îmbinare dintre o vocală și două semivocale ce aparțin la aceeași silabă;
 - b) o îmbinare dintre o vocală și o semivocală ce aparțin la aceeași silabă;
 - c) două vocale alăturate care aparțin la silabe diferite.
2. Identificați variantele care conțin numai cuvinte cu triftongi:
 - a) cadou, baie, oaie;
 - b) meu, leoaică, ciorbă;
 - c) mergeau, steaua, vioară;
3. Precizați șirul în care toate cuvintele conțin vocale în hiat:
 - a) mioară, aerian, poezie;
 - b) scaun, deal, caiet;
 - c) caier, biografie, dansează.
4. Stabiliți șirul în care toate cuvintele sunt despărțite corect în silabe:
 - a) ma-iou, ge-am, hâr-ti-e;
 - b) a-cru, al-tul, as-tru;
 - c) hâr-ti-e, at-le-ti-că, co-ndu-că-tor.
5. Încercuiți varianta în care toate numele proprii sunt ortografiate corect:
 - a) *Guy de Maupassant, Jack London, Antoin de Sent-Exupery;*
 - b) *Daniel Defoe, Robinson Cruzoe, Adam Mickiewicz;*
 - c) *Jules Verne, Mark Twain, Tom Sawyer.*
6. Stabiliți varianta ce indică valoarea stilistică a sunetului „L” în versurile următoare:

Dar nu vine... Singuratic

În zadar suspin și sufăr

Lângă lacul cel albastru

Încărcat cu flori de nufăr... (Mihai Eminescu)

- a) indică liniștea lacului;
- b) indică neliniștea lui;
- c) indică plescăitul apei.

§ 14. Lexicul. Noțiuni de vocabular

I. TERMINOLOGIE

- **vocabular (lexic)**
- **lexicologie**
- **dicționar**
- **arhaisme lexicale**
- **neologisme**

II. CE ȘTIM?

- Cuvintele servesc la denumirea obiectelor, faptelor, evenimentelor și a calităților acestora.

SĂ DESCOPERIM!

- **Fiecare limbă are vocabular.**

OBSERVAȚI!

- ❖ Citiți cu atenție textul:

Huțulii – locuitorii Carpaților din Ucraina și purtătorii tradițiilor vechi

Huțulii sunt unul dintre cel mai vechi și mai interesant grup etnic ucrainean.

Se constată că huțulii s-au retras în nordul Bucovinei, venind ca fugari din Galiția din cauza *birurilor*. În prezent, cei mai mulți huțuli din Ucraina trăiesc în Transcarpatia, Ivano-Francovsk și Cernăuți.

Principalele ocupații ale huțulilor de multă vreme au fost: păstoritul în munți și pășuni, vânatul și pescuitul în păduri, plutăritul lemnului în râurile de munte. Meșteșugul lor este: construcțiile din lemn, vopsitul pieilor, cusutul cămășilor, a *cojoacelor*, a *opincilor* și a pălăriilor și confecționarea instrumentelor muzicale huțule (*drâmba*, *trâmbița*).

Prin respectarea și promovarea a tuturor acestor tradiții și obiceiuri se va păstra cultura huțulilor nu numai pentru Ucraina, dar și pentru întreaga lume. (*Geografia Ucrainei*)

- ✓ Explicați înțelesul cuvântului *etnie*.
- ✓ Ce etnii mai trăiesc în Ucraina?
- ✓ Stabiliți structura fonetică a cuvântului *Transcarpatia*.
- ✓ Cunoașteți sensul cuvintelor evidențiate din text?
- ✓ Alcătuiți o mică compunere după imaginea de mai jos, descriind costumul popular. Comparați-l cu costumul popular din zona voastră. Folosiți diferite neologisme și arhaisme.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- ✓ Ce este vocabularul unei limbi?
- ✓ Cu ce se ocupă lexicologia?
- ✓ Ce este dicționarul unei limbi? Ce tipuri de dicționare sunt?

REȚINEȚI!

Vocabularul (lexicul) unei limbi este format din totalitatea cuvintelor din această limbă.

Vocabularul limbii române cuprinde peste 120.000 de cuvinte.

Disciplina care studiază lexicul se numește **lexicologie**.

Dicționarul este o lucrare științifică în care sunt explicate în ordine alfabetică cuvintele unei limbi.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Vocabularul unei limbi este în continuă mișcare, deoarece unele cuvinte vechi dispar din limbă, altele își schimbă sensul, apar alte cuvinte noi.

OBSERVAȚI!

1. Câți *domnitori* și *mitropoliți* s-au rânduie la *scaunul Moldovei*, de când e țara asta, au trebuit să treacă măcar o dată prin Humulești spre mănăstiri. (*Ion Creangă*)

2. Ba mai avea *zgripturoaica* și doua fete.
(*Charles Perrault*)

3. *Catrința*, *cămașa*, *brâul*, *bondița* și *opincile* fac parte din costumul national românesc.

✓ Cuvintele evidențiate se întrebuințează astăzi?

✓ Explicați sensul acestor cuvinte.

AFLAȚI MAI MULT!

- Cuvintele au **formă** și **conținut**.

➤ De **forma** lor se ocupă *fonetica* și *morfologia*:

- **fonetica** stabilește numărul de sunete și îmbinarea lor în cuvinte.
- **morfologia** grupează cuvintele în părți de vorbire

➤ De **conținutul** cuvintelor (de semantică) se ocupă o ramură a *lexicologiei* – **semasiologia**.

- Cuvintele pot avea:
 - *sens lexical*;
 - *sens gramatical*.

REȚINEȚI!

Arhaismele lexicale sunt cuvinte vechi care nu se întrebuințează astăzi în vorbire. /Exemplu: *domnitor*, *opincă*, *argat*, *paloș*, *opaiț*./

Neologismele sunt cuvintele noi apărute într-o limbă (formate sau împrumutate din alte limbi). /Exemplu: *fertil* /*rodnic*/, *etern* /*veșnic*/, *computer* /*calculator*/, *delegat* /*sol*./

COMPARAȚI!

➤ **Cosmonauții** se antrenează.

Sensul lexical al cuvântului „*cosmonauții*” este „oameni care navighează prin cosmos”.

Sensul gramatical al cuvântului „*cosmonauții*”- „substantiv, genul masculin, n. pl., c. N., subiect.

OBSERVAȚI!

Modificări de sens

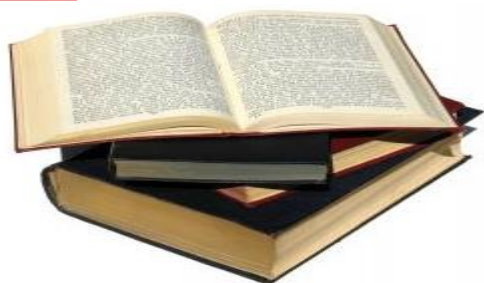
1. Din *carte* culegeți multă înțelepciune.

2. Maică, sunt foarte departe

și îți scriu iarăși o *carte*.

(Folclor)

- ✓ Ce sens are cuvântul evidențiat în exemplele de mai sus?

REȚINEȚI!

Unele cuvinte sunt păstrate în limbă, dar își modifică sensul.

OBSERVAȚI!

1. În Bucovina este pământ *rodnic*.

2. Oamenii prelucrează pământul *fertil* din Bucovina.

- Ce au comun cuvintele evidențiate?
- Care din ele este mai nou?

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

EXPLICAȚI!

1. Grupați în perechi de arhaisme și neologisme cuvintele următoare: *fur, bir, document, vipie, vistiernic, escroc, bancher, impozit, caniculă, hrisov*.

2. Indicați sinonimele actuale corespunzătoare următoarelor arhaisme: *slobod, zălog, a purcede, buchiile, letopiseț, Ieși, a iscodi, leșuri, cazne, jude, jalbă*.

3. Indicați câte un sinonim pentru arhaismele de mai jos: *capuchihaie, gâde, județ, a se aciua, stârv, norod, sol*.

4. Scrieți sinonimele neologice ale cuvintelor: *harnic, prielnic, vinovăție, greșală, stăruitor, zgârcit, pârât, pedeapsă, prețuit, zadarnic, cinstit, veșnicie, singuratic, cutremur, îmbelșugat*.

5. Construiți câte o propoziție utilizând trei neologisme.

6. Scrieți formele de feminin ale următorilor termeni neologici: *baroc, echivoc, analog, poliglot, policrom, snob*.

7. Subliniați sensul corect asociat următoarelor neologisme: *specios*: „înșelător” – „special”; *fortuit*: „forțat” – „întâmplător”; *salutar*: „care merită să fie salutat” – „salvator”; *solicitudine*: „cerere” – „atitudine plină de grijă față de cineva”; *mutual*: „reciproc” – „pe tăcute”.

8. Găsiți cuvinte noi care au același sens cu:

• biruitor	• deștept	• gras	• oacheș
• cenușiu	• folositor	• însemnat	• veșnic

9. Subliniați în enunțurile de mai jos cuvintele care nu se mai folosesc astăzi. Căutați sensul lor în dicționarul de arhaisme.

- Pe măsuță era o besactea frumos lucrată.
- În grădină se putea admira un havuz.
- Spătarul intră în cetate.
- Plăieșul își curăță cu grijă flinta.

10. Subliniați forma corectă din următoarele variante lexicale:

bomboane / bonboane

întreprindere / înterprindere

complect / complet

particolă / particulă

corigent / corijent

păianjen / paianjăn

piatră / peatră

propietate / proprietate

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIM CORECT!

- ❖ Examinați substantivele proprii ce urmează și determinați cu ce se îndeletniceau purtătorii lor de pe timpuri:

Boiangiu,

Barcagiu,

Sitaru,

Săpunaru,

Surugiu,

Harabagiu,

Blanaru, Căldăraru,
Rotaru, Olaru,
Secrieru, Căruțașu,
Papuciu, Vizitiu.

✓ Memorizați scrierea cu literă majusculă a substantivelor proprii de mai sus.

❖ **Cum e corect?**

Dragele mele sau dragile mele?

Dragele mele, astăzi am pregătit o rețetă bună.

Hai să o luăm logic: drag (masculin) și dragă (feminin) au aceeași formă de plural – dragi. Articulăm hotărât la feminin și primim

Dragile mele, azi am pregătit o rețetă de varză dulce.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

- Folosind dicționarul explicativ școlar, explicați sensurile cuvintelor: *poiană, vâlcea, târg, stup*.
- Alcătuiți o compunere de volum mic în care să prezentați un loc istoric vizitat. Folosiți câte *trei arhaisme* și câte *două regionalisme*.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Crizantema”**

Condițiile jocului:

- ✓ Elevii se împart în două echipe.
- ✓ Liderii echipelor primesc plicuri cu petale decupate de crizantemă pe care sunt înscrise *arhaisme lexicale* și *neologisme*. Fiecare echipă, timp de două minute, alcătuește *două flori /crizanteme de diferite culori/ din petale: una numai cu arhaisme* și a doua numai cu *neologisme*.
- ✓ Numărul de puncte va

corespunde cu numărul de cuvinte plasate corespunzător condițiilor. Va învinge echipa care va avea mai multe puncte.

§ 15. Cuvântul – unitatea de bază a vocabularului. Cuvântul de bază. Structura cuvântului. Rădăcină, sufix, prefix

I. TERMINOLOGIE

- **cuvântul**
- **rădăcina**
- **cuvântul de bază**
- **sufixe**
- **structura cuvântului**
- **prefixe**

II. CE ȘTIM?

- Ce este *lexicul*?
- Cuvintele au *formă* și *conținut*, *sens lexical* și *sens gramatical*.
- *Neologismele* – cuvinte noi; *arhaismele* – cuvinte învechite.

SĂ NE REAMINTIM!

❖ Citiți expresiv textul:

Cuvântul este puterea prin care noi creăm sau distrugem. Cuvântul este un mister. Trebuie să fii pasionat de lectură ca să cunoști misterul cuvântului. Ca să descifrezi acest mister trebuie să descoperi cât valorează fiecare vorbă într-o carte!

EXPRIMAȚI-VĂ PĂREREA!

- ✓ Care este rolul cuvântului în comunicare?

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- ✚ Ce este cuvântul în comunicare?
- ✚ Care este structura cuvântului?
- ✚ Cum se formează cuvintele noi?
- ✚ Care sunt căile de formare a cuvintelor noi?

REȚINEȚI!

Cuvântul este unitatea de bază a vocabularului care are:

- a) formă (sunete);
- b) conținut (sens sau înțeles).

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

✚ Cuvintele pot avea *aceeași formă deosebindu-se după înțeles*:
leu (animal) – *leu* (ban);

mare (substantiv) – *mare*(adjectiv).

✚ Cuvintele pot avea *același conținut*, dar *formă diferită*:
cuvânt – *vorbă* – *slovă*; *copac* – *pom* – *arbore*.

✚ Unele cuvinte pot avea *un singur sens*, altele au *mai multe sensuri*:

- a) *cu un singur sens*: *calciu*, *verb*, *electrician*, *computer*;
- b) *cu mai multe sensuri*: *cap*, *câmp*, *picioar*, *limbă*.

EXERSAȚI!

1. Identificați care este sensul cuvintelor evidențiate în propozițiile date:

- Am *un leu* în buzunar.
- În junglă este *un leu* fioros.

2. Alcătuiți două propoziții cu cuvintele: *îndemânatic*, *priceput*.

✓ Ce ați observat?

3. Completați spațiile libere cu cuvinte potrivite:
- Broasca ... face gura
 - Cine seamănă ... culege
 - Lauda de ... nu miroase a
4. Alcătuiți propoziții în care cuvintele: *lume*, *vară*, *picioar* să aibă diferite sensuri.
5. Citiți propozițiile și explicați sensul cuvintelor evidențiate:
Liliacul din ograda bunicii a înflorit.
Liliacul din peșteră s-a speriat de lumină.

Cuvântul de bază. Structura cuvântului

OBSERVAȚI!

- Lemnarul lucrează la **lemnărie**.
- Primii **cărturari** au scris **cărți** prețioase.

✓ Ce legătură există între cuvintele evidențiate din fiecare propoziție?

✓ Care sunt sunetele comune în cuvintele evidențiate de mai sus?

✓ Care sunt sunetele ce le deosebesc?

REȚINEȚI!

Cuvântul de bază este cuvântul de la care se formează alte cuvinte /o familie lexicală/.

Rădăcina este elementul comun al unei familii de cuvinte.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Formați familii lexicale de la cuvintele date. Dovediți că aceste cuvinte fac parte din aceeași familie și că rădăcina e partea semnificativă principală:

pădure – pădurar; lemn – lemnar; casă – căsuță; ulcior – ulcioraș.

- ✓ Alcătuiți cu trei din ele propoziții.
- ✓ Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc aceste cuvinte?
- ✓ Ce importanță are cunoașterea familiilor de cuvinte?

2. Întocmiți un raționament lingvistic cu o temă similară (Ce este comun între cuvintele **școală** și **școlar**).

3. Ghiciți ghicitorile, apoi alcătuiți derivate de la cuvintele evidențiate. Precizați sensul lor, consultând dicționarul.

- De la noi și pan' la voi tot pânze **albe** și **moi**.
- Vin căprițele de la **munte** cu steluțe albe-n frunte.

REȚINEȚI!

Prefixul este sunetul sau grupul de sunete așezat înaintea rădăcinii pentru a forma cuvinte noi (*prefață, neatent*).

Sufixul este sunetul sau grupul de sunete așezat după rădăcină pentru a forma cuvinte noi (*școlăresc, fetiță*).

NOTĂ!

- Unele cuvinte conțin prefix și sufix (înflorit, despădurit).

EXERSAȚI!

1. Citiți textul, apoi analizați cuvintele evidențiate după următorul plan:

- Care sunt părțile lor componente?
- De la care cuvânt s-a format?
- Ce sens au aceste cuvinte?
- Reprezentați schematic structura lor.

Cartea – dar neprețuit

Cartea este una din cele mai mari *descoperiri* ale omului. Din cărți aflăm cine ne-au fost *strămoșii*, cum au luptat buneii și *străbuneii* noștri pentru o viață mai bună. Din ele studiem limba maternă și limba de stat, alte limbi străine care în secolul nostru sunt absolut necesare pentru fiecine om *civilizat*.

Îndrăgiți de mici cartea!

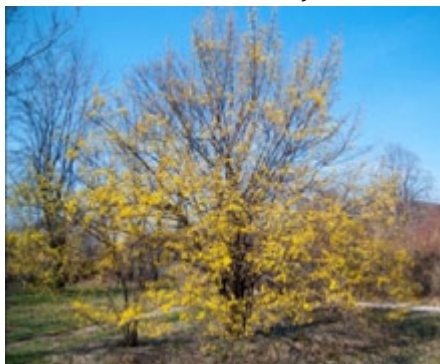
Cartea, acest *neprețuit* dar, această pâine a sufletului.

2. Spuneți ce valoare au sufixele în cuvintele din coloană.

dulciu	construiesc	copil
albăstrui	construiește	copilaș
tomnatic	liniază	mână
târziu	menționează	mănuță

3. Citiți textul și caracterizați sufixele din cuvintele evidențiate.

Lăcrimează prin văgăuni zăpada înnegrită. Pornesc în clocot râurile. Se umflă și trosnește cu vaiet disperat gheața. Acele **sclipitoare** ale ierbii de un verde crud străpung mofturile iernii și salută lumina. Cornii își **pregătesc** mugurii, ca primii să pună **coronița** pe creștetul primăverii.

✓ Ce tip de descriere e aceasta? La ce stil se referă?

✓ Ce știți despre stilurile limbii române?

4. Ce valoare au sufixele în cuvintele evidențiate?

a) Cine-au cunoscut,

Cine-mi au văzut

Mândrul **ciobănel**,

Tras printr-un inel?

Fetișoara lui –

Spuma laptelui;

Mustecioara lui –

Spicul grâului;

Perișorul lui –

Pana corbului;

Ochișorii lui –

Mura câmpului!... (*Miorita*)

b) Și după ce facem noi **trebușoara** aceasta, mătușa, nu știu cum, se împiedică și cade jos. (*Ion Creangă*)

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRITEM CORECT!

5. Copiați. Comentați ortografia prefixelor și sufixelor.

Nu mai este nucul acela în fundul ogrăzii. Tata l-a scos, cică îmbătrânise și nu mai dă roade. Nu cred că trunchiul cela de sub vreascuri să fie trunchiul copilăriei mele. Nucul acela mai trăiește și astăzi. L-am purtat toți anii împreună cu mine. Ca și altă dată, toamna își scutură frunzele și primăvara își înnoiește straietele. E tot atât de harnic și de vorbăreț. Îi aud mereu șoapta lui blajină:

– Bine, Ioane, ... să știi că-i bine... (*Ion Druță*)

6. Citiți grupurile de cuvinte și comentați ortografia lor.

Face

desface

preface

reface

bat

dezbat

răzbat

duce

aduce

readuce

reduce

întroduce

conduce

deduce.

✚ Prefixele **îm-**, **com-** se scriu înaintea rădăcinii ce începe cu una din consoanele **p**, **b**: **împart**, **combat**.

▪ Înaintea aceluiași consoane **p**, **b** și a vocalelor se scriu prefixele **dez-**, **răz**: **răzbate**, **dezbate**, **dezarmare**.

▪ În cuvintele a căror rădăcină începe cu **n** și prefixul se termină în **n** se scriu doi de, „**n**”: **înnoda**, **înnoura**, **înnegri**.

7. Copiați versurile. Ce sufixe veți scrie în locul punctelor: *atic* sau *atec*?

a) Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singur...

În peșteră de stâncă, pe-un munte pădur... (*Vasile Alecsandri*)

b) Curge un puhoi sălb...

Piatra văile le bate,

Nu e tunet furtun...

Da-i un vrăjitor nopt... (*Vasile Alecsandri*)

8. De la denumirile de țări, localități alcătuiți cuvinte ce indică naționalitatea sau locul de trai.

Italia

Crasna

India

Voloca

Cernăuți

Odesa

Slatina

Movilău

▪ În cuvintele ce indică naționalitatea sau locul de trai se scrie sufixul **-ean** după rădăcina numelui propriu terminată cu o consoană și sufixul **-ian** după cea terminată cu o vocală.

✓ Formați cuvinte ce indică naționalitatea sau locul de trai de la numele proprii de mai jos.

Maramureș, Moldova, Ucraina, Tărăsăuți,

Mămăliga, Stalinești, Bălcăuți, Boian,

Noua-Suliță, Mahala, Băhrinești, Mălinești, Herța.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

✓ Găsiți un număr cât mai mare de cuvinte de la cuvântul de bază: *pune, frunză, face, pădure, ram, casă, școală, gospodar, verde.*

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ „Jocul cuvintelor”

Organizatorul propune rădăcini ale cuvintelor, elevii alcătuiesc cuvinte noi în timp limitat (5 min.). Jocul poate fi complicat (alcătuiesc propoziții, explică sensul cuvintelor).

§ 16. Formarea cuvintelor. Derivarea (sufixarea, prefixarea)

I. TERMINOLOGIE

- derivare
- cuvinte derivate
- prefix, prefixare
- sufix, sufixare
- sufixe: *augmentative*
diminutive

II. CE ȘTIM?

- Structura cuvântului.

SĂ NE REAMINTIM!

Cuvântul poate fi alcătuit din rădăcină, prefix, sufix, desinență.

❖ Citiți cu atenție textul:

Pădurile sunt plămâni Pământului. Silvicultorii sunt datori să *împădurescă* noi terenuri de pământ în locul celor *despădurite*. Pădurarul are grigă de *păduricea* care crește. În ea este și un *pădureț* care face multe *pădurețe* acre.

În afară de faptul că pădurile produc *oxigen*, ele sunt și foarte bune filtre naturale. Astfel, coroanele *arborilor* rețin particule fine de praf sau cenușă. Totodată, acestea stabilizează *clima* și conservă calitatea solului.

Pădurile reprezintă și „farmacia” Planetei prin diversitatea de plante și animale. Aceasta oferă o sursă de medicamente de origine vegetală ce reprezintă o garanție pentru succesele *terapeutice*.

- ✓ Ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate?
- ✓ Ce au comun între ele?
- ✓ Care este cuvântul de bază de la care s-au format?
- ✓ Ce părți ale cuvântului s-au adăugat pentru a forma cuvinte noi?
- ✓ Explicați sensul structurii: „Pădurile reprezintă și „farmacia” Planetei.”

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Cum se formează cuvintele prin derivare?

REȚINEȚI!

Mijloacele de îmbogățire a vocabularului: **derivarea, compunerea, conversia.**

Derivarea este mijlocul de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul prefixelor și sufixelor.

Cuvintele formate cu ajutorul prefixelor și sufixelor se numesc **cuvinte derivate.**

OBSERVAȚI!

Derivarea cu sufixe

Copile, mândrește-te cu strămoșii și contemporanii tăi care au luptat și luptă pentru independența Patriei tale. Fiecare dinre noi trebuie să ținem minte – avem două profesii. Prima – învățător, inginer sau *constructor*, iar a doua e la fel pentru toți – apărarea Patriei. Fii gata pentru apărarea Patriei!

Cine poate fi erou? Erou poate să devină numai acela care prin faptele și gândurile sale trăiește pentru oameni. *Eroismul* nu este numai o clipă, dar poate fi întreaga viață trăită pentru oameni.

Ține minte, că Ucraina are mulți eroi. Slavă eroilor Ucrainei!

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Identificați cuvintele formate cu sufixe. Numiți cuvântul de bază și sufixul cu care s-a format cuvântul.
- ✓ Ce părți de vorbire sunt aceste cuvinte?
- ✓ Alcătuiți câteva enunțuri despre Ucraina, despre capitala Ucrainei.
- ✓ Numiți toate părțile de vorbire din primele două enunțuri.

REȚINEȚI!

Sufixarea este derivarea cu ajutorul sufixelor.

Cele mai răspândite sufixe în limba română sunt: **-ian, -ean, -esc, -ar, -aș, -tor, -ătate, -ie, -re etc.**

▪ **Sufixele diminutive** sunt sufixele care se alătură la rădăcina cuvântului pentru a arăta micșorarea dimensiunii:

-aș – copilaș, scăunaș, iepuraș; -iț – grădiniță, căciuliță, fetiță;

-uț – căluț, căsuță; -eț – ursuleț, poduleț;

-ic – fetiță, păpușică, mătușică;

-el – degețel, bobocel, clopoțel;

-uș – cărărușă, găinușă;

-or – obrăjor, frățior, oușor.

▪ **Sufixele augmentative** (cu sens peiorativ)

-an – băietan, juncan, flăcăuan;

-oi – băietoi, fătoi, butoi;

-andru – băiețandru, copilandru.

EXERSAȚI!

1. Puneți în dreptunghiuri albastre sufixele și în dreptunghiuri verzi prefixele următoarelor cuvinte derivate de la cuvântul de bază indicat:

a) *băiat* • băietan • băiețandru • băiețaș • băietei • băiețesc • băiețește • băiețoi;

b) *bun* • bunicel • bunișor • bunuț • a îmbuna;

c) *roșu* • a înroși • înroșire • roșeală • roșeață • roșior;

d) *sat* • sătean • sătesc • săticel • sătuc • sătuleț.

2. Formați patru derivate cu sufixe de la substantivul **nor**.

3. Formați câte un derivat cu sufix de la următoarele substantive: *lumină, bunică, pui, copil, vrabie*.

4. Grupați cuvintele de mai jos în două categorii: a) cuvinte derivate; b) forme diferite ale aceluiași cuvânt.

Casă, frumos, casele, frumoase, caselor, frumusețe, înfrumuseța, zidesc, zidim, casnic, căsuță.

5. Completați versurile, judecând după conținutul propozițiilor pe care le conține. Scrieți cuvintele alese și marcați desinența și tema.

Azi a fost la noi ...,

A făcut pereți la casă.

Și a fost la noi...,

A pus geam și ușă-aleasă.

Și a fost la noi...,

Făcu casa mat frumoasă.

Și a fost la noi...,

Uite și lumina trasă. (*Gr. Vieru*)

6. Citiți textul. Grupați cuvintele evidențiate în două categorii: cele care nu sunt formate de la alte cuvinte (nederivate) și cele care au provenit de la alte cuvinte (derivate).

Dimineața *mama* toarnă în *ciubăr* multă-multă *apă* și apucă să ghilească *cerul*. Când mă trezesc, peste *garduri*, peste *case*, peste *vii* și *pășuni albăstrește* întinsă la soare pânza cerului. (Nicolae Esinencu)

7. Formați trei cuvinte noi cu sufixe diminutivale și trei – cu sufixe augmentative.

8. Identificați sufixele diminutivale. Ghiciți ghicitorile:

a) Margareta e o floare
Și-are-un frate mititel.
Vai ce multă-asemănare
Este între ea și el.
Mama face ceai din el
Și se cheamă ...?

b) Primăvara când se-arată,
Prin grădini apar deodată
Ciorchini albi și albăstrii
Din steluțe mii și mii.

c) Mărgelușe parfumate
Printre frunze înșirate.

d) Floricea catifelată
Seamănă cu-n chip de fată.

e) Cupe albe, sângerii
Stau pe lujere înfipte,
Parc-ar fi niște făclii!

f) Voinicel cu haină albă
Iese primul din zăpadă.

(*lăcrimioarele, panseaua, liliacul, ghiocelul, lalelele, mușetelul*)

Derivarea cu prefixe

1. Dacă **înfloresc** scăieții în septembrie, va fi o toamnă frumoasă.

(Proverb)

2. Frunzele-i cad, zbor în aer și de crengi se **dezlipesc**,

Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc. (Vasile Alecsandri)

3. Ploaia **răzmuiase** coaja de răsărită.

(Ion Druță)

4. A venit pe **nesimțite**

Ca un vis din zarea albastră

Și-a stropit din zbor cu aur

Pomii din gradina noastră. (*Ghicitoare*)

✓ *Ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate?*

✓ *Cum s-au format ele?*

✓ *Unde e locul prefixului față de rădăcină?*

REȚINEȚI!

Prefixarea este formarea cuvintelor noi cu ajutorul prefixelor.

OBSERVAȚI!

Cele mai răspândite prefixe sunt:

-îm, -în, -răs, -răz, -des, -dez, -ne, -in, -a, -bi, -trans, -stră, -anti, -ante.

EXERSAȚI!

1. Scrieți în locul punctelor prefixele omise.

...copt, ...prins, ...gîndi, ... lipit, ... turna, ... ordonat, ... plătit, ..muiat, ... clei.

✓ Alcătuiți 3 propoziții cu unele din aceste cuvinte. Memorizați sinonimele cuvîntului **ordonat** – (**îngrijit, disciplinat**)

✓ Găsiți antonimele acestor cuvinte.

2. Numiți cuvinte cu sens opus pentru: *leg, îndoii, înarmare, îngrop, completez, închid, încalec, prind*. **Model:** leg – dezleg.

3. Scrieți în locul punctelor prefixele omise.

... patriot, ... bate, ... bujorată, ... clei, ... duce, ... sfătuire, ... portare, ... belșugat, ... pacheta, ... pietrit.

✓ Alcătuiți 3 propoziții cu unele din aceste cuvinte.

4. Scrieți o compunere după imaginea dată.

▪ *Folosiți cuvinte formate prin derivare cu prefixe.*

▪ *Reprezentați schematic structura câtorva cuvinte derivare.*

Subliniați în compunerea voastră cuvintele formate prin derivare. Explicați ortografia lor.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

1. Citiți cuvintele din colonițe. Observați înaintea căror consoane se scriu prefixele **-im, -com; dar -in, -con?**

îmbătrânit

învechit

împietrit

înghețat

îmbelșugat

înflorit

împodobit

înverzit

îmblânzit

înglodat

comportare

convorbire

compunere

consătean

combatere

conduce

compatriot

confirmare

compătimire

condrumet

▪ Prefixele *îm-*, *com-* se scriu înaintea rădăcinii care începe cu consoanama *b* sau *p*.

▪ Prefixele *în-*, *con-* se scriu înaintea rădăcinii care începe cu orice literă, afară de *b* și *p*.

2. Explicați ortografia cuvintelor evidențiate.

Frumoasă este limba păcii

Ea **nu ne-mparte** nici **desparte** –

Cu cât e mai a tuturor,

Cu-atâta e mai fără de moarte. (Vasile Romanciuc)

a) Suflă, doamne, un vânt,
Suflă-l pe pământ,
Brazii să-i **despoaie**,
Paltini sa **îndoaie**,
Munții sa **rastoarne**.
(„Meșterul Manole“)

3. Citiți cuvintele din chenar.

înnora	înnămoli
înnegri	înnoi
înnegura	înnăscut
înnoda	înnoptat
înnădi	înnobilat
	înnemuit

Memorizați-le. Ce prefix face parte din componența acestor cuvinte?

• *Cu ce începe rădăcina?*

✓ Atunci când prefixul *în-* stă înaintea rădăcinii ce începe cu *n*, cuvântul se scrie cu doi de *n*: *nod* – *înnod*.

M o d e l : înnora.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

IV. ATELIERUL CREATIV

❖ **Ghici ghicitoarea mea!**

1. Rădăcina și sufixul
Și măria sa prefixul
Le găsiți în slove ca:
„Punere” și „compara”,
Dar i-aflați întregul rol
În lucrarea de control.

2. Prefixul, sufixul îmi sună la fel.
„Prevede” îmi dă rădăcină nițel.
Și toate unite astfel numescu-ți
O poezie de Eminescu.

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

Alcătuți un dialog „*La bibliotecă*” folosind cuvinte derivate.

§ 17. Compunerea. Procedeele compunerii

I. TERMINOLOGIE

- **compunerea**
- **sudare**
- **alăturare**
- **abreviere**
- **sistemul siglelor**

II. CE ȘTIM?

- Mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului.

SĂ NE REAMINTIM!

- ✓ Ce este derivarea?
- ✓ Ce este sufixarea?
- ✓ Ce este prefixarea?

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Cum se îmbogățește vocabularul prin compunere. Ce este compunerea.

1. Atunci **Făt-Frumos** își ia ziua bună de la părinți. (*Mihai Eminescu*)

2. Moș Vasile era un pui de **zgârie-brânză** ca și mătușa Mărioara.
(Ion Creangă)
3. Stai că mai avem până la **primavară**. (Ion Druță)
4. Așa s-a înmuiat la inimă parcă era uns cu **untdelemn**.
5. Avionul a aterizat la **aeroport**.
6. Lanurile **galben-aurii** se legănau în bătaia vântului.
7. **ONU** se află în Europa.
8. **Nicidecum** nu voi întârzia la școală.
 - ✓ *Ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate?*
 - ✓ *Cum se ortografiază aceste cuvinte?*
 - ✓ *Câte elemente conțin cuvintele evidențiate?*

REȚINEȚI!

Compunerea este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi prin unirea sau alăturarea a două rădăcini.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- Cele mai obișnuite cuvinte compuse sunt substantivele: câine-lup, medic-șef, gura-leului, cocoș-de-munte, untdelemn.
- În componența cuvintelor compuse intră și alte părți de vorbire: binevoitor, primăvară, roșu-portocaliu, câine-câinește, ONU, d-ta.

Procedeele compunerii

OBSERVAȚI!

- Cum sunt formate cuvintele compuse în exemplele de mai sus (alăturare, sudare, abreviere)

REȚINEȚI!

Procedeele compunerii sunt: sudarea, alăturarea și abrevierea.

- **Sudarea** este îmbinarea în care elementele s-au contopit: binefacere, doisprezece, fărădelege.
- **Alăturarea** este îmbinarea în care elementele s-au alăturat: verde-deschis, prim-ministru, sare-de-lămâie, argint-viu.

- **Abrevierile** sunt prescurtări de cuvinte sau de grupuri de cuvinte unanim recunoscute și aplicate:

S.U.A – Statele Unite ale Americii

ONU – Organizația Națiunilor Unite

FIDE – Federația Internațională de Șah

D-voastră – Dumneavoastră

Sistemul siglelor

REȚINEȚI!

Sigla este o prescurtare convențională formată din litera inițială sau din grupul de litere inițiale folosite pentru a evita cuvintele sau titlurile prea lungi.

De exemplu:

DEX – (Dicționarul explicativ al limbii române)

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

Ortografia cuvintelor compuse

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Cuvintele compuse se scriu în felul următor:

- Cuvintele compuse formate prin *sudare* se scriu într-un singur cuvânt: paisprezece, botgros, fiecare;
- Cuvintele compuse formate prin *alăturare* se scriu:
 - cu cratimă: iarba-tatălui, femeie-cosmonaut, vagon-restaurant, nord-vest, gură-cască, albastru-deschis.
 - despărțit: douăzeci și trei, pe sub, pentru că.
- Cuvintele compuse formate prin *abrevieri* se scriu cu inițiale majuscule sau mici, urmate sau nu de puncte: ONU, O.N.U.; SUA, S.U.A.;
 - Nu se pune punct după:
 - abrevierile unităților de măsură: m, cm, dm, kg;
 - abrevierile punctelor cardinale: N, S, V, E;
 - abrevierile – pronume personale de politețe: d-ta, D-lui, D-voastră.

Exemplu: Am citit un articol în care am aflat ceva despre D-voastră.

- Numele proprii compuse, numele de localități se scriu cu inițială majusculă la fiecare termen, afară de articole și prepozițiile care intră în componența cuvântului compus: Ștefan cel Mare, Barbu-Lăutaru, Barbă-Cot, Satul Mare, Pătrăuții de Jos, Noua Suliță, Biserica Albă.

EXERSAȚII!

1. Formați cuvinte compuse noi de la cuvintele-rădăcini din ambele coloane.

Bine – făcător, facere, venit, voitor, a voi, crescut, intenționat.

Rău – a cuvânta, cuvântare, orânduire, înțeles.

2. Formați cuvintele compuse. Elementul al doilea puneți-l la cazul cerut.

Coada	leul	racul
traista	șoarecele	mielul
ochiul	iepurele	câinele
iarba	fiarele	calul
ciuboțica	ursul	boul
limba	cocoșul	gâsca
talpa	cucul	
umbra	ciobanul	

Model: coada-șoarecelui.

3. Înscrieți cuvintele compuse pe care le puteți forma din cuvintele-rădăcini. Explicați sensul lor. Alcătuiți propoziții cu trei cuvinte noi formate.

tele	observator	jurnalist
	colaj	jurnal
radio	reporter	reportaj
	interviu	dialog
foto	vernisaj	concurs
	difuziune	cameră
	emisiune	detalii

4. Examinați harta regiunii noastre. Înscrieți substantivele compuse cunoscute (denumiri geografice).

5. Formați cuvinte compuse noi de la cuvintele- rădăcini din ambele coloane:

bine: făcător, facere, venit, voitor, a voi, crescut, intenționat, a cuvânta,

rău: înțeles.

FOLOSITI-VĂ IMAGINAȚIA!

✓ Alcătuiți un text din 5-6 propoziții pe una din teme:

1. „Plantele medicinale”.

2. „Florile”.

Denumirile diferitor organe ale omului au servit la formarea cuvintelor compuse ce numesc plante. Așa organe sunt: limba, ochiul, gura, talpa.

✓ Folosiți denumiri de plante compuse.

IV. ATELIERUL CREATIV

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ Joc didactic „Cine-i mai isteț”

- ✓ Înscrieți cât mai multe cuvinte compuse – numiri de plante.
- ✓ Ce fel de plante cunoașteți?
- ✓ Ce știți despre plantele medicinale?
- ✓ Alcătuiți câteva enunțuri cu denumiri de flori.
- ✓ Selectați câteva legende despre flori.

§ 18. Schimbarea valorii gramaticale (conversiunea)

I. TERMINOLOGIE

- **vocabular (lexic)**
- **derivarea:**
 - prin sufixare;*
 - prin prefixare;*
- **compunerea:**
 - prin alăturare;*
 - prin sudare;*
 - prin abreviere;*
- **sufixe:** *augmentative;*
diminutive.
- **conversiunea**

II. CE ȘTIM?

❖ **Mijloacele de îmbogățire a vocabularului:**

1. Derivarea este mijlocul de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul prefixelor și sufixelor.

Tipurile derivării sunt: **sufixarea, prefixarea și derivarea parasintetică.**

Compunerea este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului care constă în fomarea cuvintelor noi prin unirea sau alăturarea a două sau mai multe rădăcini.

Procedeele compunerii sunt: **sudarea, alăturarea și abrevierea.**

▪ **Sudarea** este *îmbinarea în care elementele s-au contopit: binevoitor, cincisprezece, fotocameră.*

▪ **Alăturarea** este *îmbinarea în care elementele s-au alăturat: albastru-deschis, inginer-mecanic, viță -de -vie, ciuboțica-cucului*

▪ **Abrevierile** sunt prescurtări de cuvinte sau de grupuri de cuvinte unanim recunoscute și aplicate. ONU, etc, km, d-ta.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Cum se îmbogățește vocabularul prin conversie. Ce este conversia.
 - ❖ Citiți expresiv poezia.

Frunza **verde**, iarba **verde**,
Verde grâul răsărit.
Verdele, dacă-l vom pierde,
 Ca și cum nici n-am iubit.
Albă neaua, **albă** pâinea.
Alb și pomul înflorit.
Albul negru de rămâne.
 Ca și cum nici n-am trăit.

(Dumitru Matcovschi)

- ✓ Ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate?
- ✓ De la ce părți de vorbire s-au format?

OCROTIȚI NATURA !

REȚINEȚI!

Conversiunea /schimbarea valorii gramaticale/ este un mijloc intern de îmbogățire a vocabularului care constă în formarea cuvintelor noi prin trecerea la o altă parte de vorbire.

Exemplu: Omul *muncitor* de pâine nu duce dor. (adjectiv)
Muncitorul a ieșit din schimbul de noapte. (substantiv)

CITIȚI ȘI COMPARAȚI!

- ✓ Examinați cuvintele din ambele coloane. Prin ce se aseamănă cuvintele care se repetă? Prin ce se deosebesc?

articol editorial	editorialul
scriitor clasic	clasicul
registru zilnic	zilnicul
popoarele antice	anticii
om militar	militarul
film documentar	documentarul
om leneș	leneșul
om egoist	egoistul

OBSERVAȚI!

Părți de vorbire obținute prin schimbarea valorii gramaticale /conversiune/:

- **substantive (*substantivizarea*)** – prin articulare orice parte de vorbire devine substantiv: *frumosul, eul, treiul, cititul*, etc.;
- **adjective (*adjectivizare*)** – în general, se utilizează cu valoare adjectivală verbele la participiu (cartea *citită*) sau la gerunziu (femeia *suferindă*);
- **adverbe (*adverbializare*)** – se utilizează cu valoare adverbială, mai frecvent, unele substantive sau adjectivele:

*Toamna a sosit. / Toamna se strâng roadele.
Cântec frumos. / Cântă frumos.*

EXERSAȚI!

1. Construiți câte o propoziție în care cuvintele ***leneș, viteaz, albastru*** să aibă valoare de adjectiv și alte propoziții în care aceleași cuvinte să aibă valoare de substantiv.

	ADJECTIV	SUBSTANTIV
Leneș		
viteaz		
albastru		

2. Precizați valoarea gramaticală a cuvintelor subliniate:
 - a) Tânărul a greșit în viață.
 - b) Plecăm la școală dimineața.
 - c) Este un bărbat bine care știe să se poarte bine.
3. Identificați în enunțurile de mai jos cuvintele obținute prin schimbarea valorii gramaticale. Precizați de la ce părți de vorbire s-au format.
 - a) *Cerul era de culoare albastră. Culmile muntoase se proiectau pe un albastru pur.*
 - b) *A răspuns bine la lecție. Am făcut un bine.*
 - c) *Am rănit un câțel din greșeală. Era un rănit într-un accident de circulație.*
 - d) *Binele a triumfat din nou!*
 - e) *Noaptea se întunecă.*
 - f) *Cel harnic învață bine.*

4. Identificați adjectivele obținute prin conversiune din textele următoare:

a) *Pământul bătătorit dogorește. Umbra se ține pitulată pe lângă o parte din ziduri. (I.A. Bassarabescu)*

b) *Înainta grăbit sub umbrelă, adus din umeri, cu privirile plecate, căutând să evite șuvoaiele. (Mircea Eliade)*

5. Arătați ce valoare morfologică au cuvintele subliniate din coloana A. și ce devin în coloana B.

A	B
Eu sunt un om <u>înțelept</u>	<u>Un înțelept</u> știe multe..... Ea procedează <u>înțelept</u>
A venit <u>aproape</u> de mine.	Iubește-l pe <u>aproapele</u> tău.....

6. Construiți câte două enunțuri cu cuvintele propuse ca să aibă diferite valori gramaticale: *voinicul, muncitorul, frumosul, deșteptul*.

✓ Numiți antonimele acestor cuvinte.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRITEM CORECT!

✓ Alegeți, prin subliniere, forma admisă de limba literară:

- 1) copii noi/nou născuți;
- 2) Acestea sunt probleme grele/greu de rezolvat;
- 3) Au venit destul/destui de mulți copii;
- 4) comportarea fetei cea/celei nou venită/venite în clasa noastră;
- 5) ... cantități cât mai mari posibile/posibil de alimente;
- 6) Doamna profesoară însuși/însăși a spus asta;
- 7) Nu-mi place stofa care/pe care am ales-o;
- 8) Niciunul dintre ei n-a/n-au învățat;
- 9) Din cât/câte știu, evenimentele au decurs așa;
- 10) După cât/câte cunosc, nu se va opri aici;
- 11) Acești elevi nemaipomeniți/nemaipomenit de harnici au câștigat toate premiile;
- 12) Aceste dicționare sunt cel/cele mai strâns legate de practică.

IV. ATELIERUL CREATIV

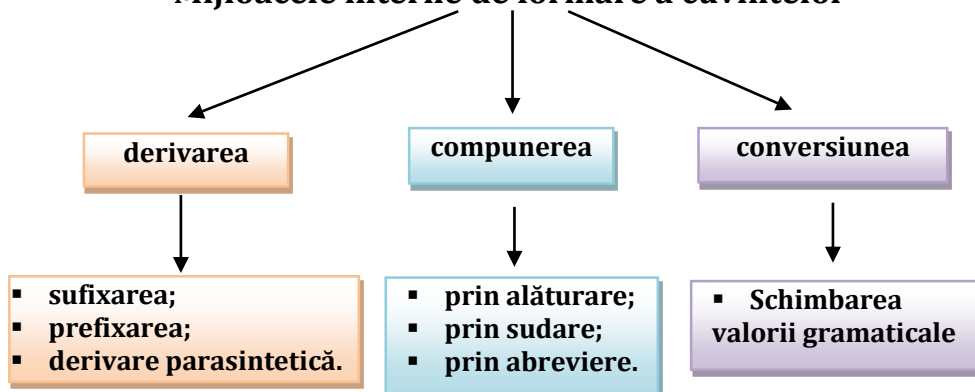
❖ Citiți cu atenție textul:

Toamna, verdele pădurii dispare încet și frunzele îngălbenite și bătute de vânt colindă nestingherite cărări. Asemenea peisaje, în care fiecare arbore pare o ființă părăsită de binele verii, înmulțesc ahurile poezilor. Fiind niște îndrăgostiți pătimași de natură artiștii sunt, în sinea lor, grație sensibilității, neliniștiți de iminenta dispariție a vegetalului. Totuși, pășind într-un desiș al pădurii fremătânde, ei au sentimentul că se integrează eternității universale. *(Ion Andreescu)*

- Identificați cuvintele formate prin schimbarea valorii gramaticale. De la ce părți de vorbire s-au format?

Mijloacele interne de formare a cuvintelor

§ 19. Familia lexicală. Câmpurile lexicale

I. TERMINOLOGIE

- familie de cuvinte
- cuvânt de bază
- derivare
- câmp lexical

II. CE ȘTIM?

Mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului sunt **derivarea, compunerea, conversia.**

Despre puterea cuvântului

A comunica este un proces natural. **Comunicarea e o valoare** și ar trebui să facă parte din valorile general-umane sau din principiile unei vieți literate.

Fără comunicare suntem doar niște umbre, pentru că ceea ce ne deosebește de restul ființelor vii de pe Pământ e comunicarea. Dacă cuvintele ar fi spuse exact așa cum ne apar în suflet și în gândire, atunci, când e vorba de *sentimente, emoții și trăiri*, poate că lucrurile s-ar schimba. Problema este că noi, oamenii, ne temem să vorbim,

ne e frică să spunem ceea ce gândim și simțim cu adevărat, pentru că s-ar putea ca ceilalți să nu aprecieze sinceritatea noastră.

Cred, cu tărie, în puterea cuvântului, care poate schimba lumea, care poate salva un om de la moarte și o relație de la un caz nefericit. Există însă și o parte a *puterii cuvântului* mai puțin plăcută și aici mă refer la *forța cuvântului* în sine, care poate răni mai tare decât o faptă. Cuvântul poate răni mai mult decât orice pe lumea asta. Un cuvânt taie mai tare decât sabia și acest lucru poate fi ucigător pentru noi, oamenii.

Cuvintele pot fi deopotrivă *fağure de miere* și *săbii ucigătoare*, depinde de felul în care le utilizăm. Să tindem spre perfecțiune și să folosim cuvântul potrivit la locul potrivit.

NU UITAȚI!

Comunicarea este prezentă în tot ceea ce facem în viață și este esențială pentru a trăi, a ne integra în comunitate și a munci.

FOLOȘIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Citind textul de mai sus, selectați cuvintele care aparțin aceluiași domeniu: *valorilor general-umane*
- ✓ Formați cuvinte noi prin derivare de la cuvântul *a comunica*.
- ✓ Cum s-a format cuvântul *binecuvântare*.

SĂ NE REAMINTIM!

- ✓ Ce este derivarea?
- ✓ Ce este sufixarea?
- ✓ Ce este prefixarea?
- ✓ Ce parte a cuvântului e comună pentru cuvintele formate prin derivare?
- ✓ Ce este compunerea?
- ✓ Numiți procedeele compunerii.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

Ce este ***familia lexicală***? Ce este ***câmpul lexical***? Cum deosebim aceste două noțiuni?

Familia lexicală prezintă totalitatea **cuvintelor înrudite** ca sens, formate de la același cuvânt de bază și având același radical. Ea este formată din **cuvântul de bază, cuvintele derivate, cuvintele realizate prin compunere și prin schimbarea valorii gramaticale.**

Cuvântul de bază este cuvântul de la care se pornește în alcătuirea unei familii lexicale.

Radicalul este elementul comun care se întâlnește la cuvintele ce formează o familie lexicală.

NOTĂ!

Radicalul poate fi *identic* sau nu cu termenul de bază:

bun – bunic – străbunic

cuv. de bază – radical – radical

muncă(cuv. de bază) – **muncitor** (radical)

Radicalul poate *conține alternanțe fonetice*: **floare – florar**

Cuvintele derivate sunt cuvinte formate cu ajutorul prefixelor sau/și al sufixelor lexicale:

grădină - cuvânt de bază

grădinar - grădin + suf. -ar

grădinăreasa - grădin + suf.-ar + suf. -easă

grădinăresc - grădin + suf. -ar + suf. -esc

grădinărit - grădin + suf. -ar + suf. -it

grădiniță - grădin + suf. -iț

OBSERVAȚI!

Selectați numai cuvintele înrudite ca sens cu cuvântul *frunză* din șirul de mai jos:

frunziș, frunzărie, înfrunța, înfrunzit, desfrunzit, fructifer, neînfrunzit, înfrunzire, frunzuliță, frunzișoară.

- ✓ Care este partea comună a acestor cuvinte?
- ✓ Prin ce procedeu s-au format cuvintele acestea?

REȚINEȚI!

Familia lexicală sau familia de cuvinte cuprinde toate cuvintele formate prin derivare sau prin alte procedee de la un cuvânt de bază.

EXERSAȚI!

1. Alcătuiți familiile lexicale ale cuvintelor: *grădină, ochi, cunoaște*.
2. Selectați din cuvintele de mai jos familia lexicală: *om, copii, omenire, omenos, omuleț, oameni, bărbat*.
3. Grupați pe familii lexicale cuvintele: *pune, desfăcut, binevenit, suprapune, prefăcător, depune, face, binișor, depunere, impune, prefacere, binețe, binevoitor*.
4. Formați familia lexicală a cuvântului **pădure** și alcătuiți un text de volum mic „La pădure” folosind cuvintele noi formate.
5. Subliniați cuvintele care fac parte din familia lexicală a următoarelor cuvinte de bază:
cap – capabil – copac – căpșor
orb – orbeală – orbește – a orbi – orbital – orbită
masă – mascare – măsuță – mescioară – mesean.
6. Găsiți filele care nu sunt din familia lexicală a cuvântului carte: cărțulie, cartelă, cărturar, cărticică, cartier.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Veșnicia stă în lucrurile făcute cu dragoste

Se spune că veșnicia s-a născut la sat, în pieptul scaldat de demnitate și adevăr al omului simplu de la țară pentru care cuvântul e cuvânt, iar legământul e lege. Acolo, în mijlocul cătunului, stă mândră Veșnicia. Țăranul își șterge fruntea de griji și continuă să îngrijească cu dragoste averea rămasă de la strămoși: *pământul și veșnicia*. Le udă cu sudoarea frunții, le încălzește cu energia lui fără să obosească.

Căci, tot ce face cu mâinile și cu sufletul, rămâne înveșnicit, fiindcă țăranul e frate cu pământul.

Ne întrebăm mereu: cine suntem? Încotro ne îndreptăm pașii? Care ne este menirea?

Doar țăranul, senin ca spicele coapte, ne-ar putea spune că **Noi** am fost odată oamenii pământului, înfrățiți cu huma acestei guri de rai, îngemănați cu doinele de dor.

Veșnicia pe care-o purtăm în inimă, ne-a învățat **limba grânelor, a țărânei și fericirii, adevărului și a slovei cu tâlc.**

- ✓ Citiți textul de mai sus, selectați cuvintele formate prin derivare.
- ✓ Formați cuvinte noi prin derivare, compunere.
- ✓ Cum s-a format cuvântele evidențiate?

NU UITAȚI!

Veșnicia s-a născut la sat, dar trăiește în fiecare dintre noi. Unicul lucru pe care ni-l cere ea e s-o înveșnicim în lucrurile, pe care spiritul și mâinile noastre le creează.

REȚINEȚI!

Câmpul lexical cuprinde toate cuvintele care aparțin aceluiași domeniu și au trăsături de sens comune.

EXERSAȚI!

1. Găsiți în textul de mai sus cuvintele evidențiate. Formați câmpul lexical al valorilor eterne.
2. Indicați trei cuvinte aparținând câmpului lexical și câte trei cuvinte aparținând familiei lexicale a cuvântului „scaun”.
3. Indicați zece cuvinte aparținând câmpului lexical al alimentelor.

4. Găsiți printre cuvintele de mai jos pe cele care nu intră în câmpul lexical al termenului indicat:

- animale domestice: vacă, cal, porc, găină, iepure, capră, rață, oaie, ied, curcan;
- corpuri cerești: stele, soare, pământ, lună, Luceafăr.

5. Citiți cuvintele de mai jos și descoperiți ce au ele comun între ele:

- caiet, carte, stilou, creion, cariocă, ghiozdan, linie;
- vânt, ploaie, furtună, ninsoare, lapoviță, uragan.

6. Alcătuiți câmpul lexical al cuvintelor: animale sălbatice, păsări, arbori, unelte, fructe, legume, flori, pești, matematică, sport.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

- ✓ Alcătuiți un dialog (între 2 membri ai familiei).
- ✓ Folosiți corect semnele de punctuație și înscrieți-l în caiete.

NU UITAȚI!

„Nu-ti poti alege familia. Ea este darul lui Dumnezeu pentru tine.” Desmond Titu

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Cine mai mult ?”**

Împărțiți-vă în patru grupe. Câștigă grupa care în două minute va scrie în caiete o familie lexicală și un câmp lexical alcătuite din cele mai multe cuvinte.

❖ Alcătuiți o compunere pe tema: „Familia mea”, folosind cuvinte formate prin derivare, compunere, conversiune.

Cuvinte de reper:

mama, bunica, sora, fratele, cumnatul, mătușa, rudele.

§ 20. Sinonimele. Antonimele. Regionalismele

I. TERMINOLOGIE

- **sinonime**
- **antonime**
- **regionalisme**

II. CE ȘTIM?

- Unele cuvinte în text se pot înlocui cu altele asemănătoare ca sens fără a-și schimba înțelesul.
- Unele cuvinte au pereche cu sens opus.

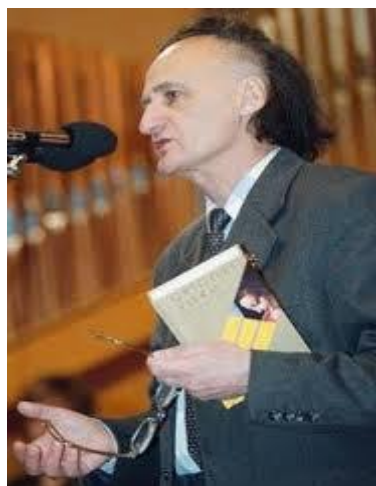
OBSERVAȚI!

❖ Citiți enunțurile. Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc cuvintele evidențiate:

În limba ta

În aceeași **limbă**
Toata lumea **plânge**,
În aceeași limbă
Râde un pământ.
Ci doar în limba ta
Durerea poți s-o mângâi,
Iar **bucuria**
S-o preschimbi în cânt.

În limba ta
Ți-e dor de mama,
Și vinul e mai vin,
Și prânzul e mai prânz.
Și doar în limba ta
Poți râde singur,
Și doar în limba ta
Te poți opri din plâns. (Grigore Vieru)

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Ce sunt sinonimele. Ce sunt antonimele. Ce sunt regionalismele.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Ce privește minunată este **pădurea** vara. **Codrul** mă primește înbrietor. **Orice** colțisor e **superb**. Glasul păsărilor e **încântător**. Tresar la **fiecare** șoaptă a izvorului. Parcă aud pașii cuiva...

REȚINEȚI!

Sinonimele sunt cuvintele cu formă diferită și cu sens identic sau asemănător.

- Găsiți sinonimul potrivit pentru cuvântul subliniat:
a) Nucul e un *arbore* impunător. b) Bradul e un *arbore* montan.

- Găsiți câte un sinonim pentru cuvântul subliniat în enunțurile de mai jos:
a) Copilul privea apa *limpede*.
b) După o ploaie îndelungată, cerul deveni din nou *limpede*.
c) Glasul *limpede* al fetei răsuna în sala de spectacol.
d) Mi-a venit un gând *limpede* și am luat hotărârea.

▪ Găsiți câte un sinonim pentru expresiile subliniate în enunțurile de mai jos:

- a) *Ion și-a luat tălpășița.*
- b) *Povestea ta e cusută cu ață albă.*

NOTĂ!

• **Alegerea sinonimului potrivit depinde de contextul în care apare.**

EXERSAȚI!

1. Găsiți în DEX sinonimele cuvintelor: *voinic, a remarca, a indentifica.*

2. Ce sinonime pot avea cuvintele evidențiate? De ce autorul le-a preferat pe unele, și nu pe altele?

Crainici, iepurii cei repezi,
Purtători îi sunt de vești,
Filomele-i țin orchestrul
Și izvoare spun povești.

(Mihai Eminescu)

3. Ce deosebire este între sinonimele date și când se folosesc ele?

- *Sulf* – *pucioasă*, *cupru* – *aramă*, *abdomen* – *pântec*, *prăpastie* – *abis*, *reptilă* – *târâtoare*, *apicultură* – *albinărit*, *viticultură* – *vierit*.
- Cap – căpățână – tidvă – bostan.
- A mânca – a înfuleca, a crăpa.
- Gură – bot, leoarță, clanț, plisc.
- Voce – glas, carte – scrisoare, oră – ceas, chimir – portmoneu, învățător – dascăl, povățuitor – îndrumător.

4. Citiți compunerea și redactați-o, înlocuind cuvintele ce se repetă prin sinonimele posibile.

A sosit și multășteptata iarnă. Iarna pământul se acoperă cu o zăpadă strălucitoare. Zăpada scânteiază și strălucește la soare. Peste tot vezi numai zăpadă. Ea e curată, imaculată.

Afară e ger. Gerul face ca zăpada să scârțâie sub picioare. Soarele împrăștie raze de lumină, iar de sus, de pe copaci, se cerne zăpada de pe crengile atinse de zburdalnicele vrăbiuțe.

6. Alcătuiți seria sinonimică a verbului *a comunica* (zece sinonime).

7. Găsiți sinonimele în proverbele și zicătorile de mai jos:

- ✓ Cine seamănă vânt, culege furtună.
- ✓ Claie peste grămadă.
- ✓ Varsă foc și pară.
- ✓ Nici în car, nici în căruță, nici în teleguță.

8. Împerecheați cuvintele sinonime:

ramură	iaz
lac	ajutor
supărare	asta
ceartă	necaz
aceasta	creangă
sprijin	sfadă.

9. Găsiți câte un sinonim pentru următoarele expresii: *a se duce pe apa sâmbetei*, *a se da la brazdă*, *a aduce aminte*, *a tăia frunze la câini*, *a face zile fripte cuiva*.

OBSERVAȚI!

Citiți cu atenție textul:

Era odată un moșneag ș-o babă; și moșneagul avea o fată, și baba iar o fată. Fata babei era slută, leneșă, țâfnoasă și rea la inimă; dar, pentru că era fata mamei, se alinta cum s-alintă cioara-n laț, lăsând tot greu pe fata moșneagului. Fata moșneagului însă era frumoasă, harnică, ascultătoare și bună la inimă. Dumnezeu o împodobise cu toate darurile cele bune și frumoase. Dar această fată bună era horopsită și de sora cea de scoarță, și de mama cea vitregă... (Ion Creangă)

Scenă din spectacolul „Fata babei și fata moșneagului”. Regia Daniel Stanciu.

✓ *Citiți fragmentul de poveste și observați cum este caracterizată fata babei. Dar fata moșneagului? Ce cuvinte a folosit autorul pentru a caracteriza fetele?*

✓ *Ce părți de vorbire sunt cuvintele opuse?*

REȚINEȚI!

Antonimele sunt cuvintele cu sens opus.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘȚINȚELE!

✓ Grupați după sens antonimele și găsiți termenul generalizator respectiv: *îngust, negru, alb, lat. voios, mare, trist, mic, atunci, vara, acum, aproape, bătrân, departe, tânăr, iarna.*

✓ Ce antonime pot avea verbele: *a coase, a închide, a îmbrăca, a face, a turna?*

✓ Scrieți-le și comentați ortografia.

NOTĂ!

➤ **Cuvintele-antonime trebuie să fie aceleași părți de vorbire.**

➤ **Antonimele se pot forma și cu ajutorul prefixelor:**

-ne, -des, -in. **Exemplu:** (atent – neatent, a face – a desface, exactitate – inexactitate).

EXERSAȚI!

1. Completați proverbele. Atestați antonimele și comentați-le.

La plăcinte înainte...

Cine fură azi un ou...

Scump la tărăță. ..

Cel sătul nu crede...

2. Numiți antonimele în frazeologismele și grupurile de cuvinte date. Alcătuiți cu ele propoziții. Scrieți-le, marcând prin subliniere părțile de propoziție: *nici câine, nici ogar; nici laie, nici bălaie; ieri și azi; tineri și bătrâni; război și pace.*

3. Corectați enunțul: „Învățătoarea î-și amintii cum la luat de mână și la dus să vadă o sală de clasă.”

4. Schimbați propozițiile de mai jos în așa fel ca să aibă un conținut opus:

Străduința aduce întotdeauna rezultate bune la învățătură. Respectarea regimului zilei lungeste viața omului. Mult trăiești, multe vezi. Omului cinstit îi place adevărul.

5. Găsiți antonimele neologice ale următoarelor cuvinte: *copiat, logic, lașitate, războinic, posibil, ușor.*

1. Alcătuiți o compunere orală „*Ce e bine și ce e rău*”.

OBSERVAȚI!

○ Citiți cu atenție textul:

Dar, în gândul meu: știi c-am nimerit-o? Bine că nu-i acasă; și de n-ar veni degrabă și mai bine-ar fi... Și scurt și cuprinzător, sărut mâina mătușii, luându-mi ziua bună, ca un băiat de treabă, ies din casă cu chip că mă duc la scăldat... și când colo, mă trezesc în cireșul femeii, și încep a **cărăbăni** la cireșe în sân: crude, coapte, cum se găseau. Și cum eram îngrijit și **mă sileam** să fac ce-o face mai degrabă, iaca mătușa Mărioara, c-o **jordie** în mână, la tulpina cireșului. [...]

— Dar bine, **ghiavole**, aici ți-i scăldatul? zise ea, cu ochii holbați la mine; coboară-te jos, **tâlharule**, că te-oi învăța eu! (*Ion Creangă*)

- ✓ Care este forma literară a cuvintelor evidențiate?
- ✓ Cine a folosit aceste cuvinte în text și cu ce scop?

REȚINEȚI!

Regionalismele lexicale sunt cuvintele folosite într-o anumită regiune.

NOTĂ!

- **Regionalismele lexicale sugerează culoarea locală și au rol în caracterizarea personajelor.**

EXERSAȚI!

1. Deosebiți formele literare ale cuvintelor de regionalisme: *nasture* – *bumb*, *perjă* – *prună*, *păpușoi* – *porumb*, *sahan* – *farfurie*, *curechi* – *varză*, *scrânciob* – *huță*.
2. Indicați formele literare corespunzătoare regionalismelor următoare: *hulub*, *colb*, *clop*, *o țără*, *guzgan*, *blide*, *cătană*, *pită*, *sfadă*.
3. Numiți cinci regionalisme din localitatea voastră și găsiți cuvintele literare corespunzătoare lor. Alcătuiți cu ele propoziții.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

- ❖ Citiți și înlocuiți cuvintele ce se repetă supărător prin sinonimele potrivite. Ce impresii aveți despre cuvintele folosite în text?

Un băiat o întrebă pe profesoară:

— De ce se spune așa: „Chiar dacă nu cântă un cocoș, soarele totuna va răsări?”

— Îți voi spune după lecții, î-a spus profesoara.

După lecții elevii făceau curat în curte. Toți munceau cu râvnă, numai băiatul ce-i pusese întrebare profesoarei sta și aștepta răspunsul. Când s-a terminat lucrul, profesoara i-a spus.

— Vezi, că și fără ajutorul tău curtea strălucește de curată ce este. Băiatul roși: înțelese proverbul.

- *Atenție la ortografierea cuvintelor prin cratimă!*
- *Memorizați semnele de punctuație la dialog și la vorbirea directă.*

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUPE!

❖ „Ghici și află antonimul” (trei grupe)

1. Antonim sunt a lui „frică”,
Omului – la greu de pică –
Îi servesc eu drept baraj
Căci port nume de...
2. Antonim al „bolii” sunt
Și-ți aduc tărie
Când mă prezint
Ți-s soră, frate
Și mă cheamă...
3. Pentru „război” dușman eu sunt,
Eu vreau doar soare pe pământ.
Vreau fericirea-n ochi să joace,
Căci nu degeaba spun toți...

❖ „Ghici ghicitoarea mea!”

Încercați să alcătuiți singuri câte două ghicitori despre *plante, animale, copaci, mincă laudă, frică, lene*.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ Jocul didactic „Găsește sinonimul”

Se dau șapte cuvinte. Din inițialele sinonimelor acestor cuvinte primim denumirea celei mai bune balade populare – „Miorița”.

Cuvintele date	Sinonimele
semeț îndată obosit revoltă semnătură așchie sprijin	

§ 21. Omonimele

I. TERMINOLOGIE

- **omonime**
 - *omofone*
 - *omografe*

II. CE ȘTIM?

- ✚ În limba română sunt cuvinte:
 - *cu formă diferită și sens identic sau asemănător;*
 - *cu sens opus;*
 - *cuvinte ce se rostesc la fel dar au sens diferit.*

SĂ NE REAMINTIM!

- ✓ Ce sunt sinonimele?
- ✓ Ce sunt antonimele?
- ✓ Ce sunt regionalismel?

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- ✓ Ce sunt omonimele?

OBSERVAȚI!

Maică-ta de-i **vie**,
Bine-ar fi să **vie**
Pân-la noi la **vie**. *(Grigore Vieru)*

- ✓ Ce sens au cuvintele evidențiate?
- ✓ Cum se rostesc și cum se scriu?

REȚINEȚI!

Omonimele sunt cuvintele ce se rostesc și se scriu la fel, dar au sens diferit.

Exemplu: sare – substanță;
sare – verbul „a sări”.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Utilizați în propoziții omonimele: poartă, cer, par.
- ✓ Indicați omonimele cuvintelor **broască**, **cucoș** și alcătuiți propoziții cu ele.

EXERSAȚI!

1. Citiți expresiv poezia. Din ce categorie de cuvinte fac parte cele evidențiate? Cum ați constatat?

— *Unde*, oare *unde* primăvara se ascunde,

Când pe la tot pasul geru-ți pișcă nasul?

Îți voi spune *unde-i*: tremură sub *unde*. *(Iulian Filip)*

- ✓ Ce valoare au ele aici?

2. Alcătuiți exemple în care cuvintele *lac, mare, lamă* să aibă sens complet diferit.

M o d e l : 1. Mai suna-vei vreodată pentru mine, dulce *corn!*

3. *Cornul* e un arbust cu flori galbene și fructe comestibile.

4. Ce cuvânt din versuri poate avea omonime?

Mai verde e pomătul, / Mai scurt e lungul drum,

La noi chiar și omătul / Mai cald e nu știu cum. (*Gr. Vieru*)

5. Rostiți cuvintele date conform accentului. La ce parte de vorbire se referă și ce formă au? *Cântă – cânta, adună – adună, tu vézi – vezi tú, voi cântáți – cântați vói.*

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIM CORECT!

✓ Găsiți omonimele cuvintelor date în DEX: *volan, veac, vază, bursă, personal.*

✓ Scrieți propoziții cu omonimele: *s-au – sau, s-ar – sar, c-a – ca, l-a – la, ne-am – neam, ați – a-ți, iar – i-ar, mai – m-ai.*

NOTĂ!

Aceste cuvinte sunt omonime omofone (se rostesc la fel, dar se scriu diferit).

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUPE!

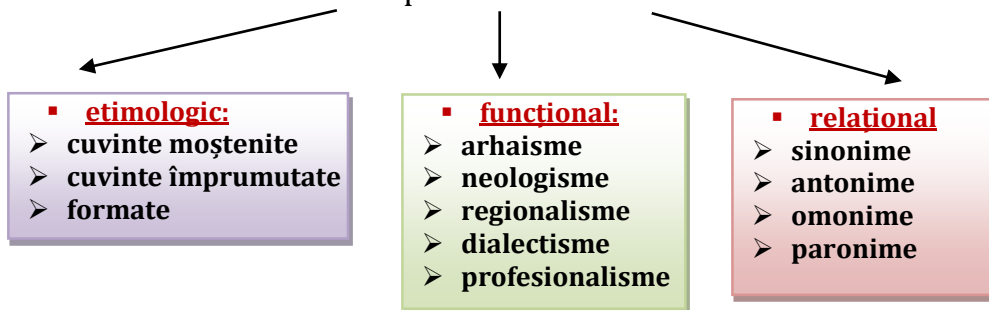
Se scriu pe tablă perechi de cuvinte omonime fără a le rosti și fără a pune accentul pe ele. Fiecare grupă trebuie să le adauge la aceste omonime cuvinte (adjective, adverbe) care să le precizeze înțelesul: *acele – acele, veselă – veselă, mână – mână, muta – muta, nota – nota, ura – ura.* Alcătuiți câteva enunțuri cu aceste cuvinte.

NOTĂ!

- **Aceste cuvinte sunt omonime omografe** (se rostesc diferit, dar se scriu la fel).

Componenta lexicului

din punct de vedere:

TESTE DE EVALUARE A CUNOȘTIȚELOR

1. Indicați varianta corectă:

- vocabularul unei limbi este neschimbat;
- vocabularul unei limbi este într-o permanentă mișcare: apar cuvinte noi, dispar unele cuvinte, se schimbă sensul unor cuvinte;
- vocabularul unei limbi e format numai din cuvintele vechi care au existat cândva în limbă.

2. Stabiliți care este structura cuvântului „înverzire”:

- sufix+rădăcină+prefix+desinență;
- prefix+ rădăcină+sufix+desinență;
- rădăcină+rădăcină+desinență.

3. Cuvântul „bunăvoință” este format prin:

- compunere;
- conversie;
- derivare.

4. Cuvintele evidențiate din enunțul de mai jos

„Niculăieș avea oi *albe* și *negre*” sunt:

- sinonime;
- antonime;
- omonime.

5. Găsiți șirul în care toate cuvintele fac parte din familia lexicală a cuvântului „a luci”:

- a) strălucire, strălucit, lucitor;
- b) lucind, luminând, strălucind;
- c) luceafăr, strălucitoare, iluminare.

6. Ce cuvânt de mai jos nu face parte din câmpul lexical „*florile*”:

- a) romanița;
- b) păpădia;
- c) pădurea.

❖ Citiți cu atenție textul.

Oaspeții primăverii

Primăvara și-a arătat din nou chipul înverzit și a început să împartă zâmbete însorite. Primele care prind de veste despre venirea anotimpului speranței sunt păsările călătoare. Stoluri după stoluri, călăuzite de razele blânde ale discului de aur, apar

din sudul însorit. Alaiul călătoarelor trece peste codrii golași, lipsiți de frunze. Sunt în căutarea unor copaci proaspăt înmuguriți și bucuroși de atingerea caldă a primăverii. Din mugurii gingași își vor potoli foamea, iar din ochiurile de apă, recent dezghețate, își for astâmpăra setea.

În fruntea alaiului, format din felurite păsări călătoare, sunt berzele. Sunt cele mai grăbite să se întoarcă la locurile de baștină. Înaripele grațioase, cu penajul alb ca satinul, sunt cele mai atașate de locurile în care au văzut pentru prima oară lumina blândă a zilelor de primăvară.

❖ *Numiți părțile de vorbire din primul alineat.*

❖ *Alcătuți alte texte despre toamnă, iarnă, vară. Care sunt simbolurile acestor anotimpuri.*

Noțiuni elementare de sintaxă

Îmbinarea de cuvinte. Propoziția. Părțile de propoziție

§ 22. Îmbinarea de cuvinte

I. TERMINOLOGIE

- **îmbinarea de cuvinte**
- **termenul regent**
- **termenul subordonat**
- **îmbinarea liberă de cuvinte**
- **îmbinarea stabilă de cuvinte**

OBSERVAȚI!

- ❖ Citiți textul cu atenție. Copiați-l.

Mulți ani s-o fi tot rugat călugărul cela acolo sus, în vârful dealului, până ce într-o noapte rece și ploioasă i-a zărit lumina **domnitorul țării**. Venea de la război, se întorcea după înfrângerea suferită la **Valea Albă**. Biruit de păgâni, rămas fără oaste, rănit la picior,

domnitorul tocmai căuta un adăpost să-și odihnească oasele, să-și limpezească sufletul. Ademenit de **zarea de lumină** din **vârful dealului**, a venit, a bătut în ușa cocioabei, rugându-se să fie primit peste noapte. (*Ion Druță*)

- ✓ *Ați recunoscut despre care domnitor e vorba?*
- ✓ *Identificați valoarea morfologică a cuvintelor evidențiate din textul de mai sus.*
- ✓ *Alcătuți câteva enunțuri despre Valea Albă folosind arhaisme.*

SĂ NE REAMINTIM!

NU UITAȚI!

Lupta de la Valea Albă a avut loc în anul 1476.

...În timpul domniei lui Ștefan cel Mare s-au construit 47 de biserici și mănăstiri, în memoria luptelor pentru apărarea țării.

II. CE ȘTIM?

- Structurile evidențiate alcătuiesc **grupuri de cuvinte**;
- ele **denumesc** împreună **obiectul** sau **acțiunea**;
- între cuvintele fiecărei structuri se pot stabili **raporturi sintactice**.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Ce este **îmbinarea de cuvinte**.
- Termenul regent și termenul subordonat într-o îmbinare.
- Legătura de sens și gramaticală a cuvintelor în îmbinarea de cuvinte.
- Îmbinarea *liberă* și îmbinarea *stabilă* de cuvinte.
- Care este deosebirea și asemănarea dintre îmbinările libere și îmbinările stabile de cuvinte?

SĂ DESCOPERIM!

- ✓ Din ce este alcătuită vorbirea?
- ✓ Cum se leagă cuvintele în propoziții, propozițiile și frazele în text?

COMPARAȚI!

✓ Prin ce se deosebesc structurile din exemplele de mai jos?

- florile;
- florile de tei;
- Florile de tei se aștern pe alei.

REȚINEȚI!

Îmbinarea de cuvinte este grupul de cuvinte, alcătuit din cel puțin două cuvinte care denumesc împreună obiectul sau acțiunea, în interiorul căruia se poate stabili un raport sintactic.

EXPLICAȚI!

✓ Prin ce se deosebește îmbinarea de cuvinte de un cuvânt?

Dar de o propoziție?

Exemplu: *toporași; toporași violeți; Toporași violeți străbat printre frunze.*

REȚINEȚI!

Îmbinarea de cuvinte e alcătuită din:

- *cuvântul determinat /de la care punem întrebarea/;*
- *cuvântul determinativ /care răspunde la întrebare/.*

✚ Legătura dintre cuvinte într-o îmbinare:

- **după sens** /poveștile interesante/;
- **gramaticală** /cu ajutorul desinenței, articolului, prepoziției /mura câmpului, caiet **al** elevului, flori **de** câmp/.

Îmbinarea de cuvinte se alcătuieste din:

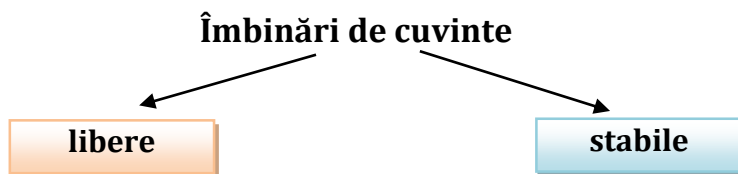
termenul regent
/cuvântul determinat/

termenul subordonat
/cuvântul determinativ/

ATENȚIE!

➤ **Îmbinările de cuvinte pot fi:**

- **îmbinări stabile** (frazеologice), care au sens unitar /*a lua parte, a pune la cale, om în vârstă, băiat iute de picior*/;
- **îmbinări libere** – orice element component al îmbinării își păstrează sensul individual /*limba mea, copilărie fericită, a scrie o carte, a apăra Patria*/.

EXERSAȚI!

1. Formați îmbinări cu cuvintele: *casă, cântec, prieteni, carte, comunic, citesc, a merge*.
2. Citiți cu atenție textul. Înscrieți în caiete toate îmbinările de cuvinte.

Primăvara a așternut peste tot un covor multicolor. Câmpurile și dealurile au înverzit, iar livezile se pregătesc să dea în floare. În păduri, mușchiul copacilor e moale ca o pernă de puf, iar brazii care abia și-au lepădat mantia de nea privesc mândri către soare. În desișuri a albit floarea ghiocelului și un parfum ușor de toporași se răspândește la adierea vântului din amurg.

Primăvara a trezit lunca la viață. Fluturii zburdă, albinele harnice își încep dulcele zumzet printre flori. Gândăceii și cărăbușii, dorm, dezghețându-și aripioarele și piciorușele.

Păsările par niște vâslași pe marea cerului albastru.

Rândunica cea veselă, turturica și sturzul ciripesc în deschiderea marelui concert al primăverii.

3. Alcătuiți enunțuri cu următoarele îmbinări: *bunicul meu, om plin de viață, om vestit, a luat parte, regiunea noastră, munții Carpați.*

✓ Indicați felul îmbinării de cuvinte, sensul.

4. Faceți analiza îmbinărilor de cuvinte evidențiate. Subliniați cuvântul determinat cu o linie, iar cuvântul determinativ – cu linie văluroasă.

Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură.

Prevestind un **soare dulce** cu lumină și căldură,

În curând și el apare pe-**orizontul aurit**,

Sorbind roua dimineții de pe **câmpul înverzit**.

(Vasile Alecsandri)

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRITEM CORECT!

L-a dus cu vorba.

A mers **c-un** om.

S-a dus la râu.

N-ai grijă.

Plecat-am.

Alergat-au.

- ✓ Explicați modul de scriere al cuvintelor evidențiate.
- ✓ Transcrieți textul de mai jos, corectând greșelile de ortografie:
 - Frățioare, sămi dai jucăria aceia de pe raft.
 - Tu nu te poți duce so i – e i?
 - Tu iești mai înnalt, de aceea team rugat pe tine să mio dai.
 - Bine, am să țio dau. Poftim!
 - Mulțumesc!
 - Cu plăcere!

IV. ATELIERUL CREATIV

✓ Alcătuți o compunere de volum mic /6-7 enunțuri/ după imaginile date, folosind îmbinări libere și îmbinări stabile de cuvinte.

Analiza îmbinării de cuvinte:

1. Îmbinare de cuvinte liberă:
 - a) termen regent și subordonat;
 - b) cuvânt determinat și cuvânt determinativ.
2. Îmbinare de cuvinte stabilă.

Model: Noi am construit o *casă de lemn*.

Casă de lemn – îmbin. de cuv. liberă, term. regent – *casă*, term. subord. – *de lemn*, cuv. determinat – *casă*, cuv. determinativ – *de lemn*.

§ 23. Propoziția și părțile de propoziție

Clasificarea propozițiilor după structură, după aspectul predicatului și după scopul comunicării

I. TERMINOLOGIE

➤ propoziția	părțile de propoziție
➤ propoziția simplă	propoziția enunțiativă
➤ propoziția dezvoltată	propoziția interogativă
➤ propoziția afirmativă	propoziția exclamativă
➤ propoziția negativă	

SĂ NE REAMINTIM!

❖ Citiți cu atenție textul:

În limba păcii

Ce scumpă este limba păcii!
Ea unica în lume n-are,
Pentru-**a se face înțeleasă**,
Nevoie de dicționare.

Frumoasă este **limba păcii**!
Ea nu ne-mparte, nici desparte,
Cu cât e mai a tuturoră,
Cu-atât e mai fără de moarte.

(Vasile Romanciuc)

✓ Analizați îmbinările de cuvinte din textul de mai sus: *limba păcii*, *a se face înțeleasă*.

✓ Din ce este compusă îmbinarea de cuvinte?

✓ Împărțiți textul în propoziții. Stabiliți felul fiecărei propoziții după scopul comunicării.

NU UITAȚI!

Pacea nu se menține cu forța; poate fi obținută doar prin înțelegere."

Albert Einstein

II. CE ȘTIM?

- Ce este propoziția?
- Prin ce se deosebește ea de îmbinarea de cuvinte?
- Ce stă la baza unei propoziții?

REȚINEȚI!

Propoziția este unitatea sintactică care exprimă un gând terminat.

Exemplu: *Dacii și romanii sunt strămoșii noștri.*

OBSERVAȚI!

❖ Propoziția conține un singur predicat.

Exemplu: *Trăia odată un împărat putred de bogat.*

SĂ DESCOPERIM!

✓ Din ce părți de propoziție poate fi alcătuită o propoziție?

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

❖ Cum se clasifică propozițiile:

- după structură;
- după aspectul predicatului;
- după scopul comunicării.

REȚINEȚI!

După **structură** propozițiile se împart în:
simple /nedezvoltate/; dezvoltate.

Propoziția simplă este alcătuită numai din părți principale.

Exemplu: *Plouă.*

Elevul scrie.

Izvorul murmură.

Propoziția dezvoltată este alcătuită din părți principale și părți secundare / *atribut, complement/.*

Exemplu: *Plouă încet, liniștit.*

Elevul scrie o compunere.

Izvorul curge la vale.

REȚINEȚI!

După **forma predicatului**:

- propoziții **afirmative**.

Exemplu: *Ei poposesc în dumbrava fermecată.*

- propoziții **negative**: **predicatul** este la forma negativă.

Exemplu: *Copiii nu se tem.*

OBSERVAȚI!

- Propoziția afirmativă afirmă, constată ceva.
- Propoziția negativă neagă ceva, înlătură o afirmație.

REȚINEȚI!

După scopul comunicării:

- propoziții **enunțiative**:

Exemplu: *Veniți și mâine.*

- propoziții **interogative**:

Exemplu: *Veniți și mâine? Văzutu-l-ai? Auzitu-m-ai?*

- propoziții **exclamative**:

Exemplu: *Ai citit cartea! Ai citit cartea?!*

OBSERVAȚI!

- Propozițiile **enunțiative** comunică ceva despre acțiunea făcută de subiect.

Ele au la sfârșit punct sau virgulă ori punct și virgulă.

- Propozițiile **interogative** conțin o interogație, o întrebare și așteaptă un răspuns.

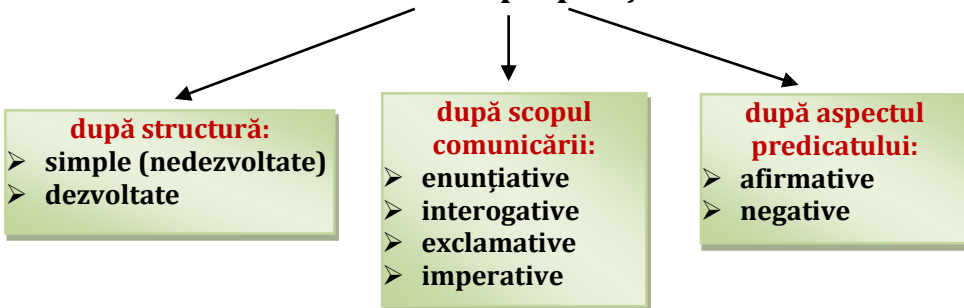
Ele au la sfârșit semnul întrebării și apar mai frecvent în dialoguri.

- Propozițiile **exclamative** au o intonație aparte, accentuându-se un anumit cuvânt, care privește în mod special enunțul.

La sfârșitul propozițiilor exclamative se pune semnul exclamării.

Exemplu: *Ce flori parfumate! – bunicule, ce dragut esti!*

Clasificarea propozițiilor

EXERSAȚII!

1. Transformați propozițiile simple în propoziții dezvoltate:
a) Se întorc cocorii. b) Bate vântul. c) Ana citește.
2. Transformați propozițiile dezvoltate în propoziții simple:
*a) Soarele încălzește puternic.
b) La poalele munților sunt păduri de brad.
c) Maria și Andreea se jucau cu o minge roșie.*
3. Alcătuiți trei propoziții simple și trei propoziții dezvoltate. Subliniați părțile principale de propoziție.
4. Transformați propozițiile afirmative în propoziții negative:
*a) E greu de străbătut creasta munților.
b) E ușor a scrie versuri.
c) La mare ne-am simțit foarte bine.*
4. Scrieți propoziții dezvoltate care să aibă ca predicat structurile:
*era foarte fericit să fii bun
a fost cel mai norocos va fi eminent.*
5. Împărțiți textul în propoziții. Stabiliți tipul propozițiilor după structură și după aspectul predicatului:

Este o zi frumoasă de primavară. Pe cer se văd stoluri de rândunele. Copacii înverziți privesc cu veselie spre cerul curat ca lacrima. Crengile lor se mișcă în bătaia lină precum într-un dans.

Natura, cu ale sale straie înverzite, se bucură de primăvară și trezește la viața toate vietățile pământului. Gâze și animăluțe mici mișună prin pădurea seculară fără oboseală în căutare de hrană.

În văzduh, se observă păsări grațioase ce zboară cu gingășie asemeni unor dansatori pricepuți. Cu o iuțea demnă de invidiat, păsările urcă spre cer și coboară spre pământ, într-o înlănțuire fantastică.

După ce își finalizează ritualul zborului, păsările se așează în copaci și își construiesc cuiburi.

Este o agitație de nedescris. Nimic nu pare să oprească agitația din pădurea cuprinsă de febra primăverii – spectacolul naturii...

6. Determinați tipurile propozițiilor după scopul comunicării:

- a) – Un'te duci? – Un' trăiește?
– La Tecuci. – Peste drum.
– Ce să faci? – Cum îl cheamă?
– Cozonaci. – Nu știi cum.
– Cui să-i dai?
– Lui Mihai. (Din creația copiilor)

b) Ce bine-i la joacă!

c) Vine, vine primavara,
Se așterne-n toată țara,
Floricele pe câmpii,
Hai să le-adunăm, copii! (Cântec popular)

d) Neguri albe, strălucite
Naște luna argintie. (Mihai Eminescu)

e) În fund, pe cer albastru, în zarea departată,
La răsărit, sub soare, un negru punct s-arată!
E cocostârcul tainic în lume călător,
Al primăverii dulce iubit prevestitor. (Vasile Alecsandri)

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIM CORECT!

ATENȚIE!

❖ Scrieți mai multe verbe după modelul:

am învățat – învățat-a	am învățat – învățat-am
ai învățat – învățat-ai	ați învățat – învățat-ați
a învățat – învățat-a	au învățat – învățat-au.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

- Un elev va alcătui o propoziție simplă, iar celălalt o va dezvolta și invers.
- Alcătuiți un dialog, folosind diferite tipuri de propoziții după scopul comunicării.
- Alcătuiți o compunere despre primăvară. Întitulați-o. Folosiți diferite tipuri de propoziții studiate.

Analiza tipurilor de propoziții:

1. Propoziție:
2. Simplă sau dezvoltată (după structură):
3. Afirmativă sau negativă;
4. Enunțiativă sau interogativă (după scopul comunicării).
5. Propoziție exclamativă (după intonație).

Model: *Veniți, copii, acasă la părinți!*

Prop. dezvolt., afirm., enunț., exclam.

§ 24. Verbele predicative și nepredicative

I. TERMINOLOGIE

- gramatică
 - morfologie
 - sintaxă
 - verbe predicative
- părți de vorbire
părți de propoziție
verbe nepredicative:
auxiliare;
copulative.

❖ Citiți cu atenție textul de mai jos:

Căpriană

Acesta-i numele unei **străvechi** și **frumoase** așezări în codrii seculari ai Moldovei. Un nume de o seamă cu Făt-Frumos și Ileana Cosânzeana. Îl găsim în cronică și legende, alături de numele vestiților voievozi ai Moldovei: Alexandru cel Bun și **Ștefan cel Mare**. Sub conducerea lor **strămoșii** noștri, neînfricați luptători ai plaiului mioritic, au învins de atâtea ori oștile numeroase ale dușmanilor care **veneau** să **ne** înrobească. Le-a **ajutat** în această luptă grea vitejia fără seamăn, însă și priceperea de a folosi drept adăpost pădurile seculare ale acestui plai.

- ✓ *Transcrieți în caiete cuvintele evidențiate, indicând ce parte de vorbire este.*
- ✓ *Identificați, după posibilitate, categoriile lor gramaticale.*

OBSERVAȚI!

- ✓ Ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate din textul de mai sus?

II. CE ȘTIM?

Substantivul, adjectivul, pronumele, verbul, numeralul sunt părți de vorbire.

SĂ NE REAMINTIM!

- ✓ Ce părți de vorbire ați studiat?
- ✓ Ce se numește verb?
- ✓ La ce întrebări răspunde?
- ✓ Ce funcție sintactică îndeplinește verbul în propoziție?

SĂ DESCOPERIM!

Părțile gramaticii:

- **Morfologia** studiază forma cuvintelor ca **părți de vorbire**.
- **Sintaxa** studiază raporturile dintre cuvinte ca **părți de propoziție**, propoziția, fraza.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Verbele predicative și nepredicative.

NU UITAȚI!

- **Sintaxa** se referă la îmbinarea cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în fraze.
- **Morfologia** se referă la modificarea formei cuvintelor în vorbire.

REȚINEȚI!

După posibilitatea de a îndeplini funcția sintactică de predicat verbal, având cel puțin un înțeles de sine stătător, **verbele sunt:**

- **predicative** – *pot avea înțeles de sine stătător; pot exprima singure predicatul, când sunt la un mod personal;*
- **nepredicative** – nu au înțeles de sine stătător – formează predicatul numai împreună cu alte cuvinte:
 - **verbe copulative** – *a fi, a deveni, a ajunge, a se face, a ieși, a însemna, a părea, a rămâne* etc, când exprimă ideea de

transformare. În acest caz li se adaugă, pentru a forma un predicat, **numele predicativ** exprimat printr-un substantiv, adjectiv, pronume, numeral etc.

▪ **verbele auxiliare** – *a avea, a vrea, a fi*, cu ajutorul cărora se construiesc formele compuse ale verbelor (timpuri, moduri).

OBSERVAȚI!

➤ Fiecare din cele trei verbe au și **valoare predicativă**.

REȚINEȚI!

- Verbul „*a avea*” este **auxiliar** când ajută la:
 - formarea timpului perfect compus de la indicativ: **am citit**;
 - formarea modului condițional-optativ: **aș citi**.
 - Verbul „*a vrea*” este **auxiliar** când ajută la formarea timpului viitor: **vor citi**.
 - Verbul „*a fi*” este **auxiliar** când ajută la:
 - formarea modului conjunctiv: **să fi învățat**;
 - formarea modului condițional-optativ: **ar fi învățat**.

EXERSAȚI!

1. Identificați verbele predicative și auxiliare din textul următor:

Am o carte de istorie. Din ea am aflat că din contopirea dacilor și a romanilor au apărut poporul român și limba în care gândim și vorbim și în care vor gândi și vor vorbi urmașii noștri.

2. Construiți două propoziții în care cuvântul „*voi* ” să fie pronume personal și verb auxiliar.

3. Subliniați verbele din textele de mai jos:

Dezgroată moșnege, cu mâinile-n tremur,

Comoara ta veche de jale...

Tu porți ferecate durerile noastre,

În vaietul strunelor tale..

Ne cântă bătrânul...

Cărunta pleoapă

O vezi cum povara-și frământă. (*Octavian Goga*)

4. Analizați valorile verbului „*a avea*” din textele de mai jos, arătând în același timp și modul, timpul, numărul și persoana:

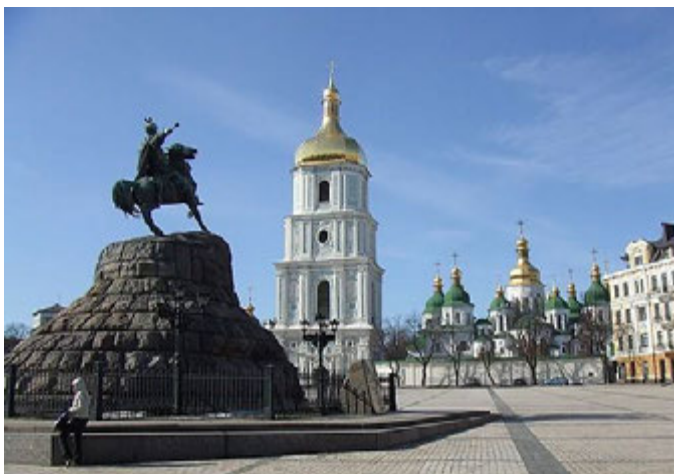
a) *Câți ai avea azi dumneata / Nepoți să-ți zică: „Moșul”...*

Le-ai spune spuză de povești Cu împăratul Roșu. (Octavian Goga)

b) Are să urmeze cum știm noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său. Când m-ar bate numai atâta grijă, măi femeie, ce mi-ar fi?...

Tot umblând noi din școală-n școală, mai mult, ia, așa „De frunza frâsinelului”, mâne-poimâne avem să ne trezim niște babalâci gubavi și oftigoși. (*Ion Creangă*)

c) Capitala Ucrainei, Kievul, este considerată a fi unul din cele mai frumoase orașe din lume. Numeroasele monumente de arhitectură, ca de exemplu: rămășițele Porților de aur, Catedrala Sofia, Lavra Pecerskă, Biserica Spasului de pe Berestov, precum și mereu aglomeratul Hreșciatik, principala stradă a capitalei, cartierele vechi ale orașului, numeroasele teatre și muzee, lasă turiștilor o impresie de neuitat.

Arhitectura monumentelor istorice ale Kievului se caracterizează prin combinația de stiluri, ceea ce îi redă un specific aparte. Printre cele mai însemnate atracții arhitecturale ale Kievului se numără construcțiile perioadei de domnie a lui Iaroslav Înțeleptul, care pot fi admirate și astăzi.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIM CORECT!

ATENȚIE!

- „**A voi**” este verb **predicativ** când are înțeles de sine stătător și are formele: *eu vreau, tu vrei, el vrea, noi vrem, voi vreți, ei vor*
- **Nu** spunem/scriem *vroim, vroiesc* (sunt forme incorecte).
- Este verb **auxiliar** când ajută la crearea unor forme compuse ale verbelor.
- Pe lângă *formele literare* apar și unele *populare sau regionale*: *voi/oi; vei/ăi, ei, îi, -i; va/a, o; vom/om; veți/ați, veți/îți, -ți; vor/or, o.*
- Alcătuiți enunțuri folosind aceste sintagme.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUP!

- Alcătuiți enunțuri cu verbele *a avea*, *a fi*, *a voi* ca:
 - ✓ predicative;
 - ✓ nepredicative: *auxiliare și copulative*.

ÎNCERCAȚI!

❖ Puneți în locul punctelor verbele corespunzătoare după sens.
Ninge. Ce frumos mai ... dincolo de geamurile clasei. Curtea școlii s- ... într-o blană pufoasă și albă-albă. Lângă prășadul din dreptul ferestrei ... un om de zăpadă. ... spre geam cu ochii săi de cărbune și ... cu o gură până la urechi.

De la streășină și până la prășadul unde ... el ... un vrăbioi. Parcă ar vrea să ... de ninsoare, parcă ar vrea Se vede că și lui i-i drag cum

ninge. De câte ori ... vreo rămurică cu aripa, zăpada de pe ea se ... repezit ca din sită, iar vrăbioiul se ... bucuros sub streășină și ...

- ✓ *Analizați trei verbe, indicând categoriile lor gramaticale cunoscute.*
- ❖ Alcătuiți o compunere descriptivă după începutul dat. Întitulați-o. Folosiți diferite tipuri de propoziții studiate.

De pe crestele împădurite ale muntelui, un râu vijelios se rostogolește printre stâncile sterpe și platourile înflorite. Apa lui cristalină dezmiardă locuri neatinse de picior de om. Netulburat de secole, a săpat cu răbdare un drum atât de șerpuit, încât pare desenat cu mâna de un pictor. După ce izbutește să străbată roca dură a muntelui, furia lui se domolește și se odihnește într-o mică deltă.

Bucuros, râul susură vesel printre tufele de izmă mirositoare și brusturi uriași. De apa lui rece, se bucură broscuțe gureșe, iar găze felurite patinează pe oglinda lui, ca pe un patinoar. Câteva păsărele se desfată cu apa-i limpede și fragedă ca roua. Se îmbăiază în ea ca niște copii neastâmpărați.

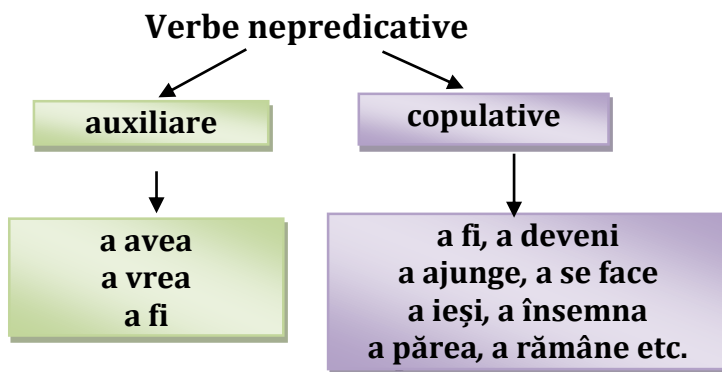

Analiza verbului (predicativ și nepredicativ):

1. Verbul;
2. Forma inițială;
3. Predicativ sau nepredicativ (copulativ sau auxiliar)
4. Trăsăturile morfologice: persoana, numărul, timpul, gen (pers. III singular sau plural);
5. Funcția sintactică: predicat verbal sau nominal.

Model: Florile din grădină sunt frumoase.

Sunt – verb, f. - i. a fi, copulativ, pers. III, num. plur., timp. prez., pred. Nominal (cu numele pred. *frumoase*.)

§ 25. Părți principale ale propoziției: predicatul și subiectul (actualizare). Predicatul verbal

I. TERMINOLOGIE

- **predicatul verbal**
- **predicatul nominal**
- **nume predicativ**

❖ Citiți versurile:

Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele,
Noapte bună! (Mihai Eminescu)

- ✓ Găsiți predicatele în textul de mai sus.
- ✓ Identificați propozițiile. Stabiliți tipurile lor.

II. CE ȘTIM?

- ✓ Care sunt părțile principale ale propoziției?
- ✓ Ce știți despre subiect?
- ✓ Ce arată predicatul?
- ✓ Prin ce parte de vorbire se exprimă predicatul.

OBSERVAȚI!

- **Propoziția conține un singur predicat.**

Exemplu: În grădina bunicului *crește* un nuc bătrân.

REȚINEȚI!

Predicatul și subiectul sunt baza gramaticală a propoziției.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

❖ **Tipurile de predicate:**

predicatul verbal; predicatul nominal.

❖ **Exprimarea predicatului verbal și predicatului nominal.**

SĂ NE REAMINTIM!

SĂ DESCOPERIM!

Stelele clipeau somnoroase și reci.

✓ Din ce părți de propoziție poate fi alcătuit un enunț?

OBSERVAȚI!

• Munții noștri **sunt bogăți** ca soarele. **Au** aur și argint în toate buzunarele... Sub pietre **sunt** cărbuni, cu care **desenează** locomotivele aburi pufoși. **Au** fier, var, sare, dar ce **n-au**?

- ✓ *Identificați predicatul din textul de mai sus.*
- ✓ *Ce ați observat?*

REȚINEȚI!

Predicatul este partea principală de propoziție care arată ce se spune despre subiect și răspunde la întrebările: ce face? ce este? cum este subiectul?/ ce se spune despre subiect?

NU UITAȚI!

➤ **Predicatul poate fi exprimat printr-un verb predicativ sau poate fi alcătuit din verbul *a fi* + altă parte de vorbire.**

REȚINEȚI!

➤ **Clasificarea predicatului:**

Verbul copulativ este la un mod predicativ.

Numele predicativ poate fi exprimat prin *substantive, adjective în cazul nominativ, pronume, numeral* etc.

EXERSAȚI!

1) Identificați predicatele din exemplele următoare. Precizați felul lor și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă.

Mihai Eminescu își petrece copilăria într-un ținut cu codri străbuni și câmpii mănoase. Zile întregi de vară hoinărește micul Mihai prin crânguri și desiș de codru sau poposește pe la stâni. Natura fermecătoare îl atrage cu atâta vrajă, încât băiatul uită să se întoarcă acasă. Aceste tablouri dragi se întipăresc pentru totdeauna în sufletul lui. Mai târziu el reînvie meleagurile copilăriei cu deosebit farmec în versurile sale pătrunse de dragoste și dor...

REȚINEȚI!

Predicatul verbal este exprimat printr – un **verb predicativ** la un mod personal.

Predicatul nominal este alcătuit dintr-un **verb copulativ** + un **nume predicativ**.

EXERSAȚI!

1. Completați proverbele cu predicatele potrivite:

a) Buturuga mică ... carul mare.

- b) Ziua bună ... de dimineață.
- c) ... carte, ... parte.
- d) Graba ... treaba.
- e) Lăcomia ... omenia.
- f) La pomul lăudat cu sacul.
- g) Paza bună ... primejdia rea.

2. Notați în dreptul următoarelor enunțuri literele A (adevărat) sau F (fals):

- a) Predicatul propoziției *Tata era atent la meciul de fotbal*, este nominal.
- b) În propoziția *El era hăituit de dușmani*, predicatul este verbal.
- c) În fraza *El este tânăr cum îl știi*, există două predicte nominale.
- d) *Predicatele din fraza* Elevii erau hotărâți să învețe *sunt* erau și să învețe.
- e) În propoziția *Mihai este inginer* apare predicatul verbal *este inginer*.
- f) Enunțul *Tu erai cuminte cum te știam*, conține două predicte verbale.
- e) În propoziția *Olguța era o fată educată*, numele predicativ este exprimat prin adjectiv.
- g) În propoziția *Andrei este silitor, dar timid* numele predicativ este multiplu.

3) Transcrieți numai predicte nominale din următoarele enunțuri:

- a) *Era atentă la film, deși nu-i plăcea violența și nu agreea actorul.*
- b) *El este acasă, deși nu are ce face.*
- c) *Roxana este medic, deși se teme de sânge.*
- d) *Eram sigur că a fost martoră la accident și a văzut cine era vinovat.*

IV. ATELIERUL CREATIV

❖ Continuați compunerea folosind predicte verbale și nominale.

O zi însorită de primăvară

Soarele blând de primăvară cuprinde natura adormită cu brațele sale luminoase. Dornic să împartă bucurie și speranță, își plimbă strălucirea peste pământul zbicit. Cu atingerea-i vrăjită dezmiardă

firișoarele de iarbă și le anunță să se pregătească de răbufnirea verde. Subțiri și mlădioase, firișoarele scot căpșorul din pământ și se îmbăiază în valul calduț de lumină al mândrului soare.

Păsărelele felurite prind de veste că soarele a dat tonul schimbărilor de primăvară. Zboară vesele din pom în pom și se joacă cu mugurii proaspeți ai copacilor. Din când în când, gustă din nectarul lor, iar de plăcere înalță triluri de bucurie și mulțumire că primăvara fermecată s-a instalat pe pământ.

§ 26. Subiectul

I. TERMINOLOGIE

- **subiect exprimat**
- **subiect neexprimat: inclus, subînțeles;**
- **subiect nedeterminat**

❖ Citiți cu atenție textul:

Baștina jocurilor olimpice este Grecia Antică. Competițiile sportive din orașul Olimpia, fiind cele mai mari și mai vestite, au primit denumirea de jocuri olimpice.

În zilele noastre aceste jocuri au devenit adevărate sărbători ale sportului, păcii și prieteniei. La ele *iau* parte cei mai buni sportivi din

majoritatea țărilor lumii. Jocurile olimpice s-au ținut în diferite orașe din Europa, America, Asia, Australia.

Ucraina a participat pentru prima dată la **Jocurile Olimpice** ca țară independentă în **1994**, și de atunci și-a trimis sportivii să concureze la toate **Jocurile Olimpice de vară** și la toate **Jocurile Olimpice de iarnă**. La Olimpiade sportivii ucraineni au câștigat în total 65 de medalii, cel mai de succes sport fiind **gimnastica**.

- ✓ Explicați ortografia cuvintelor evidențiate.
- ✓ Identificați predicatetele. Indicați tipul fiecărui predicat. Analizați-l.

NU UITAȚI!

Sportul este un izvor de sănătate și prospețime, un factor de longevitate.

II. CE ȘTIM?

- ✓ Ce arată predicatul?
- ✓ Ce tipuri de predicatete cunoști?
- ✓ Prin ce se deosebește predicatul verbal de cel nominal?

SĂ NE REAMINTIM!

- ✓ Numele predicativ poate fi:
 - *simplic*: Camera **era luminoasă**.
 - *multiplu*: Fata babei era **frumoasă, harnică și bună la inimă**.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Felurile subiectelor.
- Exprimarea lor.

REȚINEȚI!

Subiectul este partea principală de propoziție care arată despre cine sau despre ce se vorbește în propoziție.

COMPARAȚI!

Timpul este răcoros.

Vremea este răcoroasă.

Toamnele sunt răcoroase.

OBSERVAȚI!

Subiectul se acordă cu predicatul în *număr și persoană*.

NU UITAȚI!

Predicatul și subiectul sunt *baza gramaticală a propoziției*.

REȚINEȚI!

Subiectul:

- nu se desparte prin virgule de predicat.
- poate sta oriunde în propoziție.
- există propoziții fără subiect. **Exemplu:** Plouă. Ninge.

Clasificarea subiectului:

➤ **Subiect exprimat:** *subiectul apare în propoziție.*

Focul este o mare descoperire a omenirii.

- **simplu:** *Temele sunt ușoare.*
- **multiplu:** *Cărțile, caietele și creioanele sunt pe masă.*
- **Subiect neexprimat** – *subiectul nu apare în propoziție.*

▪ **inclus** în desinența verbului cu rol de predicat (numai pentru situația când acesta este la persoana 1 sau a II-a): *Venim (noi) la voi! Veniți (voi) la noi!*

▪ **subînțeles**, când acesta poate fi dedus din context (verbul este la persoana a III-a): *Copiii erau veseli /și (ei) se gândeau cu drag la vacanță:/ și o așteptau cu nerăbdare.*

➤ **Subiectul nedeterminat** se găsește în propoziții în care acțiunea exprimată de verb are un caracter general și nu se referă exact la un subiect: *Niciodată nu știi* (nu numai tu, ci oricine//*cine te va ajuta la nevoie.*

OBSERVAȚI!

SĂ DESCOPERIM!

Subiectul se exprimă prin:

❖ **Substantiv:**

comun: *simplu: Copacii au înflorit.*

compus: A înflorit ciuboțica-cucului.

propriu: *simplu: A venit Maria.*

compus: Ana-Maria a sosit.

❖ **Pronume:**

personal: Noi suntem cei mai buni elevi ai școlii.

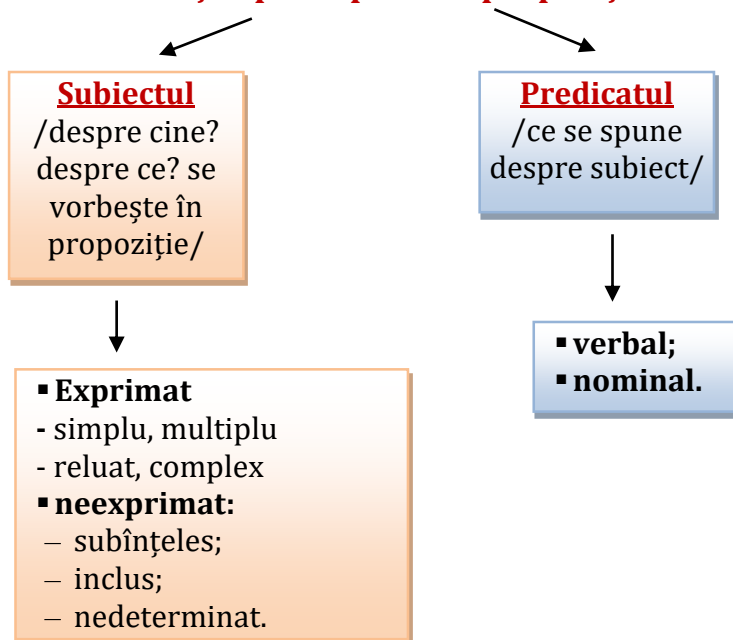
- *personal de politețe: Dumneata vei participa la acest concurs?*

❖ **Numeral:**

- *cardinal: Când doi se înțeleg din priviri' / e semn²/că se respectă³./*

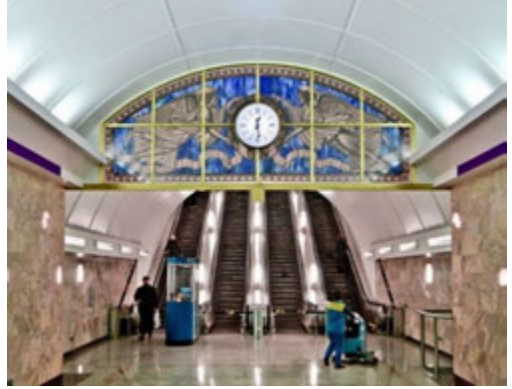
- *ordinal: Al doilea a devenit primul.*

Părțile principale ale propoziției

EXERSAȚI!

1. Subliniați subiectele din textul următor:

Metroul este un mijloc de transport comod, rapid și sigur. Primul metrou din lume a fost construit la Londra, un secol și jumătate în urmă. Metroul din Kiev a fost primul sistem de tren subteran din Ucraina. În total are 50 de stații de metro. El este unul din cele mai frumoase din lume.

În metrourele subterane, calea ferată se montează în tuneluri care au adâncimi până la 60 metri. Stația de metrou Arsenalna din Kiev este considerată cea mai adâncă stație de metrou din lume, aflându-se la o adâncime de 105 metri.

Kievenii se mândresc cu metroul lor.

2. Analizați părțile de vorbire prin care sunt exprimate subiectele identificate la exercițiul 1.
3. Despărțiți frazele din textul de la exercițiul 1 în propoziții. Arătați în care dintre acestea subiectul este subînțeles.
4. Despărțiți textul dat în propoziții. Arătați în care dintre acestea subiectul este inclus.

Când a făcut Dumnezeu zăpada, i-a zis:

– Să-ți cauți singură culoarea.

Ea a mers pe la toate florile, dar ele nu i-au ascultat rugămintea.

A ajuns și la ghiocel și i-a spus:

– Vrei să-mi dai culoarea ta?

– Dacă dorești, o împart bucuros cu tine.

Drept recunoștință, zăpada îl lasă să scoată în afară căpușorul, cum vine primăvara. (*după Ilie I. Mirea*)

5. Identificați subiectele exprimate din textul de la exercițiul 4. Analizați părțile de vorbire prin care sunt exprimate.

6. Acordați predicatelor verbale din textul de mai jos cu subiectele:

Eu (a *citi*) legenda lăcrămioarei și (a *afila*) că această floare (a *apărea*) din lacrimile unui prinț care (a *plânge*) prima dată când sora lui (a *muri*).

7. Identificați subiectele din enunțurile următoare (după ce ați găsit cuvintele care pot fi predicat) precizați, de fiecare dată, felul acestora și prin ce se exprimă; analizați-le:

a) *Când arde soarele de mai' /*

Când gerul iernii geme² /

Mărețul brad pe-naltul plai

Stă verde-n orice vreme. ³ / (B.P. Hașdeu)

b) *De-ar fi/să-ți împărțești odată Tu bogățiile /ce ai, /*

Din toate darurile tale,

Ți-aș cere /-o lacrimă să-mi dai. /

Mi-ai da atunci un strop de suflet, /

Ce din adâncuri îmi răsare, /

Căci numai din adâncul mării

*Se pescuiesc mărgăritare..." / (Octavian Goga, *O lacrimă*)*

8. Alcătuiți enunțuri, **în** care subiectul să fie exprimat, la nivelul propoziției, pe rând, prin:

- substantiv comun simplu, apoi compus;
- substantiv propriu simplu, apoi compus;
- pronume personal, de politețe;
- numeral cardinal și ordinal.

9. Alcătuiți câte două enunțuri cu subiecte incluse, subînțelese și nederminate. Scrieți **în** paranteze tipul subiectului.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIM CORECT!

ATENȚIE!

Cea ia sa dea niciodată

Ce-a i-a s-a de-a nici o dată

- Alcătuiți propoziții în care să folosiți aceste cuvinte.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUP!

❖ Notați în dreptul următoarelor enunțuri literele **A (adevărat)** sau **F (fals)**:

- Predicatul verbal poate fi exprimat sau neexprimat.
- Predicatul verbal poate fi exprimat prin verbe la toate modurile.
- Verbul *a fi* poate fi predicat verbal în toate situațiile.
- Predicatul verbal poate fi exprimat prin verbe la modurile indicativ, _____, _____ gerunziu, imperativ, conjunctiv, condițional-optativ și supin.
- Predicatul verbal nu poate fi exprimat prin verbe la modurile gerunziu, supin și participiu.
- Verbele aflate la timpurile trecutului nu pot fi predicate verbale.
- Verbele *a fi*, *a avea*, *a vrea* nu sunt niciodată predicate verbale.
- Verbele auxiliare intră în componența predicatelor verbale.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ Jocul didactic „*Curiozități gramaticale*”

Lup – o lupă; un cod – o ... ; un foc – o ... ; un pat – o ... ; un par – o ... ; un cep – o

§ 27. Părțile secundare ale propoziției: atributul, complementul. Punctuația propoziției

I. TERMINOLOGIE

- **atributul**
- **complementul**
- Citiți cu atenție textul:

Ce este sănătatea?

Sănătatea este cea mai mare valoare pe care o poate avea omul.

A fi sănătos înseamnă a fi frumos, a fi bine dispus, a fi puternic.

Sănătatea ta înfrumusețează mediul în care trăiești și cel în care activezi. Dacă ești sănătos, înseamnă că ai grijă de tine și de cei din viața ta. ... Ai nevoie de un mare, mare curaj, determinare și o voință

de fier ca să te ocupi cu sportul, să te alimentezi sănătos, să respecti regimul zilei. Dar, tu poți să o faci! Privește cu mândrie înaintea și prețuiește-ți sănătatea și viața.

- ✓ Ce valoare morfologică au cuvintele evidențiate?
- ✓ Stabiliți părțile de propoziție în enunțul din text „Sănătatea ta înfrumusețează mediul...”

NU UITAȚI!

„Sănătatea nu este totul, însă, fără sănătate, totul este nimic.”

II. CE ȘTIM?

- ❖ *Subiectul și predicatul* sunt părți principale de propoziție.

REȚINEȚI!

Părțile de propoziție care determină subiectul și predicatul se numesc părți secundare.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- ❖ Care sunt părțile secundare de propoziție?
- ❖ Ce părți de vorbire determină atributul?
- ❖ Dar complementul?
- ❖ Prin ce părți de vorbire pot fi exprimate?

REȚINEȚI!

Atributul este partea de propoziție secundară care determină un *substantiv* sau un înlocuitor al acestuia /*pronume sau numeral*/.

Exemplu: Florile *de toamnă* sunt crizantemele.

OBSERVAȚI!

Atributul poate fi exprimat prin:

- **adjectiv propriu-zis:** Cartea *interesantă* atrage orice cititor.
- **numeral cardinal:** *Doi* băieți au ținții bine.
- **numeral ordinal:** *A treia* elevă a dat răspunsul corect.
- **verb la gerunziu acordat:** Casa *fumegându* împrăștia un miros greu.
- **verb la infinitiv:** Plăcerea *de a cumpăra* este mai ales a fetelor.
- **verb la supin:** Rochia *de probat* era gata de aseară.
- **verb la gerunziu: (atunci când nu se acordă cu substantivul):** Vaporul *alunecând* pe valuri se zărea în depărtare.
- **adverb:** Mersul *pe jos* este sănătos. Cititul *seara* este o plăcere.

NU UITAȚI!

Întrebările la care răspunde atributul sunt:

- care?
- ce fel de?
- al, a, ai, ale cui?
- cât? câtă? câți? câte?

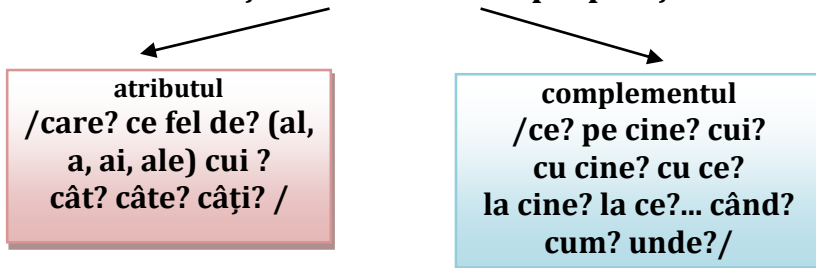
REȚINEȚI!

Complementul este partea secundară de propoziție care determină un *verb*.

- **Întrebările la care răspunde complementul sunt:**
 - ce? pe cine? cui?
 - de cine? de ce? despre ce?
 - pentru cine? pentru ce?
 - cu cine? u ce?
 - unde? când? cum?

Exemple: *Pe doi i-am cunoscut **anul trecut**.*
*Pe **al treilea** nu-l știu.*
*Am vorbit **despre primul** cu prietenii mei.*
*Citesc **o carte** interesantă.*
*Ana învață **bine**.*

Părțile secundare ale propoziției

EXERSAȚI!

1. Identificați în versurile de mai jos atributele. Indicați cuvântul determinat și precizați prin ce parte de vorbire este exprimat.

Sus, prin crângul adormit,
 A trecut în taină mare,
 De cu noapte, risipind
 Din panere de argint,
 Stol bălai
 De îngerăși
 Cu alai
 De toporași.
 Primăvară, cui le dai?
 Primăvară, cui le lași?

(George Topârceanu „Rapsodii de primăvăă”)

2. Indicați ce părți de vorbire determină atributele subliniate în enunțurile următoare:

- Dumneata, binevoitor, m-ai ajutat.
- Prima intrată în teren a fost echipa Ucrainei.

3. Identificați în textul următor atributele exprimate prin adjective:

a) Un fir de iarbă verde, o rază-ncăizitoare,
 Un gândăcel, un flutur, un clopoțel în floare,
 După o iarnă lungă ș-un dor nemărginit,
 Aprind un soare dulce în sufletul uimit! (Vasile Alecsandri)

b) Doi elefanți se legănu
Pe o pânză de păianjen
Și, pentru că nu se rupea,
Au mai chemat un elefant.

Trei elefanți se legănu
Pe o pânză de păianjen
Și, pentru că nu se rupea,
Au mai chemat un elefant.

4. Identificați în versurile următoare și în cântecul de copii din stânga paginii atributele adjectivale. Analizați părțile de vorbire prin care se exprimă.

Ziori de ziuă se revarsă peste vesela natură,
Prevestind un soare dulce cu lumină și căldură,
În curând și el apare pe-orizontul aurit,

Sorbind roua dimineții de pe câmpul înverzit. (V. Alecsandri)

5. Identificați atributele substantivale din următoarele versuri.

Indicați felul lor și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă.

Și prin vuietul de valuri,
Prin mișcarea naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cârdului de cerbi.

(Mihai Eminescu „O, rămâi...”)

6. Indicați felul atributelor substantivale din textele de mai jos:

a) *Râd în grămadă: flori de nalbă și albe flori de mărgărint,
De parc-ar fi căzut pe straturi un stol de fluturi de argint.*

(Dimitrie Anghel)

b) *Voi sunteți roua dimineții*

Ce scânteie neștiutoare

Că poartă-n ea întreg argintul

Curat al razelor de soare. (Octavian Goga „Copiii”)

8. Identificați atributele exprimate prin substantive în versurile de mai jos.

Bate vânt de primăvară și pe muguri îi deschide;
Vântul bate, frunza crește, și voioasa luncă râde...
Este timpul renvierii, este timpul rennoirei,
Ș-a sperărei zâmbitoare, ș-a plăcerii, ș-a iubirii.

(Vasile Alecsandri)

9. Completați spațiile punctate cu atributele potrivite:

- a) *Lupul..... a mâncat.....iezi cucuieți.*
- b) *Prâslea a cules merele..... din grădina*
- c) *Vremurile nu se mai întorc! Și de aceea oamenii ni se par mai triști decât noi."*
- d) *Grădina..... era stropită zilnic de bunicul...*

10. Identificați răsunsul corect. Folosiți simbolurile A (pentru „adevărat”) și F (pentru „fals”)

- a) *Atributul se exprimă prin substantiv în cazul Ac.*
- b) *Atributul substantival se exprimă numai prin substantiv în cazul N.*
- c) *Verbul la modul indicativ poate îndeplini funcția sintactică de atribut.*
- d) *Atributul adjectival nu poate fi exprimat prin numeral cardinal sau ordinal.*
- e) *Aseară, prin grădina amorțită, / Din tufe de pelin cu frunze mici / A apărut în taină un arici.*

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRITEM CORECT!

ATENȚIE!

odată – *cândva*; **o dată** – *o dată importantă*
odată cu – *împreună cu*; **niciodată** – *nicicând*

- nici o dată** – *nici o dată* nu este mai importantă
câteodată – *uneori*
câte o dată – *câte o dată importantă va fi reținută*
 ✓ *Alcătuți propoziții în care să folosiți aceste cuvinte.*

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUP!

Faceți acordul corect al cuvintelor din paranteze în următoarele enunțuri:

1. Bunicii, părinții și nepoții (va pleca) în concediu.
2. Pământul, apa și oamenii păreau (nemișcat).
3. Parcul (acest) este foarte vechi.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ Jocul didactic „Modelatorul”

➤ Schimbați o literă din substantivul „coamă” și veți obține, pe rând, alte substantive care denumesc:

- a) Partea din spate a unui animal;
- b) Partea care acoperă miezul pâinii;
- c) Foaie de hârtie;
- d) Unealtă agricolă.

Analiza sintactică a propoziției:

1. Părți principale de propoziție:
 - a) subiect exprimat (simplu sau multiplu); subiect neexprimat (inclus, subînțeles, nedeterminat);
 - b) Predicat verbal sau nominal.
2. Părți secundare ale propoziției (atribut sau complement).
3. Exprimarea părților de propoziție (părți de vorbire: substantiv, adjectiv, pronume, verb, numeral)).

Model: *Cocostârcii au sosit din țările calde.*

Au sosit – parte princ. de prop., predicat verbal, expr. prin verb predic., pers. III, num. plur., timp., trecut.

§ 28. Părțile multiple ale propoziției

I. TERMINOLOGIE

- părți multiple
- cuvinte generalizatoare

- Citiți cu atenție textul:

Cât trăim pe-acest pământ

Mai **avem un lucru sfânt**:

O câmpie, un sat natal,

O clopotniță pe deal.

Cât **avem un sat** departe

Și **un grai** ce n-are moarte,

Cât ai cui zice părinte

Mai există lucruri sfinte.

(Nicolae Dabija)

- Ce funcții sintactice îndeplinesc cuvintele evidențiate din poezia de mai sus? La ce întrebări răspund?
- Numiți cuvintele pe care le lămuresc.

II. CE ȘTIM?

- Părțile principale de propoziție sunt *subiectul* și *predicatul*.
- Părțile secundare de propoziție sunt *atributul* și *complementul*.

OBSERVAȚI!

- Unele cuvinte răspund la aceeași întrebare și lămuresc același cuvânt din propoziție.

SĂ NE REAMINTIM!

Aceste cuvinte îndeplinesc aceeași funcție sintactică.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Ce sunt părțile multiple?
- Punctuația în propoziția cu părți multiple.

REȚINEȚI!

Două sau mai multe părți de propoziție care lămuresc unul și același cuvânt, răspund la aceeași întrebare și îndeplinesc aceeași funcție sintactică se numesc **părți multiple.**

✚ **Pot fi multiple următoarele părți de propoziție:**

▪ **Subiectele:** *Plaiul, portul și graiul* sunt cei trei piloni pe care se ține neamul.

▪ **Părțile componente ale predicatului:** *Fata moșneagului era frumoasă, harnică și bună la inimă.*

▪ **Atributele:** *Vesela verde câmpie acu-i tristă, vestezită...*

▪ **Complementele:**

Am o casă printre ramuri, / Am un sat întreg de neamuri,

Am un codru, o câmpie, / Am un grai ce-mi place mie.

REȚINEȚI!

Punctuația în propoziția cu părți multiple:

- *Părțile multiple care nu sunt legate cu conjuncții se despart prin virgule.*
- *Nu se utilizează virgula la conjuncția „și” care nu se repetă.*
- *După cuvintele generalizatoare, plasate înaintea părților multiple se pun două puncte.*

Părți multiple pot fi:

- **subiectul;**
- **numele predicativ;**
- **atributul;**
- **complementul.**

EXERSAȚI!

1. Citiți ghicitorile. Care părți de propoziție răspund la una și aceeași întrebare și lămuiesc unul și același cuvânt?

a) *N-am culoare, nici miros,*

Dar la toți sunt de folos.

b) *Fără mâini, fără picioare,*

La desen sunt meșter mare.

c) *Sus stele, jos stele,*

Vai de tălpile mele.

○ Sunt în ghicitorile date părți multiple? Cum veți argumenta?

2. Descifrați simbolurile, apoi alcătuiți propoziții.

a. ----- = ----- , ----- , -----

b. ----- , ----- = , _____

c. _____ = _____, _____

3. Prin ce se deosebesc părțile multiple de propozițiile multiple?

Ce importanță au părțile multiple?

a) Pescarii de pe țărmurile mărilor și oceanelor au observat încă demult un lucru ciudat: în fiecare zi apele se apropie de cocioabele lor, apoi se trag îndărăt. Oceanul, marea parcă ar răsufli cu un piept viguros. Aceste fluxuri și refluxuri se schimbă **unul cu altul**. Și ele, precum ziua și noaptea, se repetă mereu. Râurile mari și late primăvara se lătesc și mai mult. Apele de primăvară se revarsă și acoperă câmpurile cu mâl, ca mai apoi acestea să dea roade bogate.

b) După noapte vine ziua. **Rând pe rând**, în strictă ordine vin anotimpurile. Pare că însăși natura ar număra ceva... Ce anume? Timpul.

✓ Spuneți, sunt părți omogene cuvintele evidențiate? Cum veți dovedii?

4. Citiți textul. Găsiți părțile multiple. Spuneți, în propozițiile date enumerarea este încheiată sau nu?

Musca la arat

De la arat **un plug**

Venea încet spre casă

Și la un bou pe jug

O muscă s-așezase.

Iar ei **spre-ntâmpinare**

O altă muscă-**n zbor**

Ii face întrebare:

– De unde, dragă soror?

– Și mai întrebă de unde!

Ei **musca** îi **răspunde**

Cu-n aer supărat.

Au nu pricepi ce facem?

Nu vezi că ne întoarcem

Din câmp, de la arat!

Spre laudă deșertă

Mulți zic: „Noi am lucrat!”

Când ei lucrează-n faptă Ca musca la arat. (A. Donici)

5. Citiți poezia. Identificați părțile multiple? Cum se grupează ele?

Pașii mamei

Buna mea, neobosită,

Chiar la anii ei acum

Numai duca și venita,

Numai deal și numai drum.

Hai și hai tot pe ogoare,

Ieri la prașă, azi la strâns,

Pân' și bieteale picioare

Pe bătrână mi s-au plâns.

• Citiți poezia a doua oară, aplicând intonația enumerării. Explicați ortografia cuvintelor scrise prin cratimă.

- Identificați părțile multiple din exemplele date. Explicați semnele de punctuație, apoi copiați aceste exemple.
 - a) *Au plecat în țările calde rândunelele, privighetorile, cocorii.*
 - b) *Au rămas pustii câmpiile, pădurile.*
 - c) *Cad ploi îndelungate și reci.*
 - d) *Toată firea simte apropierea timpului răcoros: insectele, animalele.*
- Completați din memorie exemplele date. Scrieți-le și explicați întrebuințarea semnelor de punctuație.
 - a) Vesela ... câmpie acu-i tristă, ..., Lunca ... acum pare ruginită. Frunzele cad ... și de crengi ... Ca frumoasele ...
 - b) Oaspeții caselor noastre, cocostârci și ... Părăsit-au a lor cuiburi și ...

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIM CORECT!

ATENȚIE!

<i>Întruna</i> – mereu	<i>numai</i> – doar
<i>Într</i> – una din zile	<i>nu mai</i> – vreau
<i>Altfel</i> – nu așa	<i>odată</i> – cândva
<i>Alt fel</i> – de mâncare	<i>o dată</i> – o singură dată

IV. ATELIERUL CREATIV

Dictare creativă

- ✓ Puneți în locul punctelor părți multiple.

A fost cică odată o floare ... și Această floare era Ghiocelul, într-o zi, când soarele străpunsese cu săgețile sale aurii, ... și ..., Ghiocelul apăru pe coasta dealului. Îi salvase de gerul ... și ... o zână ... și ... pe care o chema Primăvara. Dar din palatul său ... și ... se repezi năprasnicul Crivăț, să nimicească pe îndrăznețul ce-i călcase imensa împărăție ... și

În goana turbată a smuls o tufă de mă răcine și, aruncând-o cu furie, a rănit-o pe ..., ... Primăvară la degetul cel mic. A țâșnit sângele ... și ... de crăiasă, care în cepu să picure peste albul petalelor lui Ghiocel. Peste dealuri ... a răsunat minunata sa voce: — Bucurați-vă, oameni! Cu mine vine Primăvara ... și

§ 29. Vorbirea directă și vorbirea indirectă. Semnele de punctuație

I. TERMINOLOGIE

- **vorbirea directă**
- **vorbirea indirectă**
- **cuvintele autorului**
 - Citiți cu atenție textul:

„Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: „Ieși, copile cu părul bălan, și râde la soare, doar s-a îndrepta vremea”.

Și vremea se îndrepta după râsul meu...

Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății...

... Oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală cătătura mea, îndată pregătea, cu degetul îmbăiat, puțină tină din colbul adunat pe opsasul încălțării, ori, mai în grabă, lua funingine de la gura sobei, zicând: „Cum nu se dioache călcâiul sau gura *sobei*, așa să nu mi se dioache copilașul” și-mi făcea apoi câte-un benchi boghet în frunte, ca să nu-și prăpădească odorul!...

(Ion Creangă)

- ✓ *Cum sunt redade gândurile cuiva: exact sau cu unele modificări?*
- ✓ *comentați măiestria autorului în ce privește îmbinarea povestirii cu redarea exactă a gândurilor cuiva.*
- ✓ *Numiți toate verbele din ultimul alineat.*
- ✓ *Alcătuți un dialog cu colegul de bancă despre o zi din viața școlară. Câte persoane participă la un dialog?*

II. CE ȘTIM?

Autorul Spiridon Vangheli spune că s-a gândit mult cum să ne facă o carte pentru copii.: „M-am gândit mult, dragă copile, cum să fac această carte pentru tine”.

OBSERVAȚI!

- ✓ Care sunt cuvintele ce-i aparțin autorului cărții?
- ✓ Cum se evidențiază ele oral? Dar în scris?

SĂ NE REAMINTIM!

✓ Citiți și faceți schema respectivă, punând și semnele de punctuație.

„Mă trezește mama într-o dimineață din somn, cu vai-nevoie, zicându-mi:

— Scoală, duglișule, înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te puppe cucul armenesc și să te spurce, ca să nu-ți meargă bine toată ziua?..”

- ✓ Spuneți prin ce se deosebește vorbirea directă de dialog.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- ✓ Ce este vorbirea directă?
- ✓ Care este structura și punctuația ei?

REȚINEȚI!

Vorbirea directă este vorbirea cuiva redată exact după formă și conținut.

EXPLICAȚI!

- ✓ Citiți și transcrieți fragmentul de mai sus. Observați utilizarea semnelor de punctuație.
- ✓ Spuneți prin ce se deosebește vorbirea directă de dialog.
- ✓ Cine este personajul principal din acest fragment?
- ✓ Ce mai știți despre el și activitatea lui ca scriitor?

OBSERVAȚI!

- a) Ion Druță se întreabă: „*Va supraviețui oare limba maternă?*”
- b) *Viitorul limbii noastre depinde de ceea ce vom hotărî fiecare dintre noi și în ce măsură vom rămâne credincioși acestei hotărâri*”, continuă talentatul nuvelist și dramaturg.
- c) *Nu noi suntem stăpânii limbii*, spunea Mihai Eminescu, *ci limba e stăpâna noastră...*

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

SĂ DESCOPERIM!

- ✓ Stabiliți care sunt cuvintele autorului? Dar vorbirea directă?
- ✓ Ce semne de punctuație s-au folosit?
- ✓ Folosind următoarele semne convenționale, faceți schema fiecărui exemplu de mai sus, păstrând semnele de punctuație corespunzătoare:

vorbirea V . D. directă; cuvintele autorului.

C . A.

OBSERVAȚI!

- De locul *cuvintelor autorului* depinde utilizarea *semnelor de punctuație în frazele cu vorbire directă*.
- *Vorbirea directă* se ia, de obicei, *între ghilimele*, dacă nu e prezentată în formă de dialog.

REȚINEȚI!

- ***Vorbirea directă poate sta înaintea cuvintelor autorului.***

În acest caz *vorbirea directă* se ia *între ghilimele*, după ea se pune *virgula*, *semnul interogării* sau *semnul exclamării*, iar *cuvintele autorului* continua *cu literă mică*.

Exemplu: „*Îvățătura e de mare folos oamenilor*”, a spus bunelul.

- ***Vorbirea directă poate sta după cuvintele autorului.***

În acest caz se scriu *cuvintele autorului*, se pun *două puncte*, apoi se scrie *vorbirea directă în ghilimele*, utilizând *semnul necesar*.

Exemplu: Tatăl le-a zis feciorilor: „*Să știți că în vie este îngropată o comoară...*”

- **Vorbirea directă** poate fi întreruptă de cuvintele autorului.

În acest caz se deschid *ghilimelele*, se scriu *cuvintele autorului* care se izolează din ambele părți prin *virgule*, iar partea a doua a vorbirii directe continuă cu *literă mica*, apoi se utilizează *semnul* necesar și se închid *ghilimelele*.

Exemplu: „Principalul este, a spus bătrânul, să spui adevărul.”

Vorbirea directă.

VD vorbirea directă;

CA cuvintele autorului.

Punctuația la vorbirea directă

I. **CA** : „ **VD** .! ? ... ”

II. „ **VD** , **CA** , **VD** .! ? ... ”

III. „ **VD** , , **CA** .

EXERSAȚI!

1. În care parte a textului este redată întocmai vorbirea cuiva? Ce importanță are folosirea ei în acest text?

a) În doinele moldovenești ascuți murmur de izvor, tânguie de dor, suierat haiducesc. Scriitorul George Meniuc spunea despre aceste nestemate: „Prin timpuri mari, frământate au trecut aceste cântece, în oglinda lor se reflectă destinele multor oameni, demult dispăruți, eroii acestor cântece duioase dialoghează cu noi, deși autorii lor anonimi zac în pământ”.

b) Ascultând doina, te încercă sentimentele cele mai curate și te faci mai frumos, mai bun. Ce sentimente puternice a avut autorul anonim care a exclamat:

„Doină, doină, cântec dulce,
Când te-aud nu m-aș mai duce!”

2. Citiți textul. La ce stil se referă? Spuneți care sunt cuvintele cuiva redade exact și care sunt expresiile folclorice folosite de orișicine. Cum se deosebesc ele la citire și în scris de restul textului?

„În sfârșit, după ce m-au lăsat câinii lui Trăsnea în pace, ... am sărit în răspintenele unui drum;

de acolo în grădină la noi, și atunci mi s-a părut că mă aflu în sânul lui Dumnezeu. Și merg eu acum fără pă sare prin păpușoi până în dreptul ogrăzii; și mă uit printre gard și văd pe mama cum se dă în vânt după trebi, când în casă, când afară; și-mi era mai mare mila de ea...”

3. Caracterizați semnele de punctuație în exemplele date.

a) *Ion Druță se întreabă: „Va supraviețui oare limba maternă?”*

b) *„Viitorul limbii noastre depinde de ceea ce vom hotărî fiecare dintre noi și în ce măsură vom rămâne credincioși acestei hotărâri”, continuă talentatul nuvelist și dramaturg.*

4. Completați exemplele date cu vorbire directă.

Elevul de serviciu a anunțat...

Toți au întrebat nedumeriți...

...s-a mirat vecinul.

...a întrebat medicul.

5. Inversați ordinea vorbirii directe și a cuvintelor autorului. Comentați semnele de punctuație. Faceți schemele respective.

▪ *Poetul Nichita Stănescu spune: „Frumusețea lucrurilor concrete nu poate fi exprimată decât în limba română”.*

▪ *Marele savant Bogdan Petriceicu Hașdeu scria în secolul trecut: „Românimea cât trăiește graiul nu și-l va lăsa”.*

▪ *Poetul Vasile Romanciuc exclamă: „Cuvântu-i osul sfânt pe care trăiește sufletul în om”.*

▪ Adesea, pentru a indica cui aparțin cele reproduse exact, nu se scriu toate cuvintele de declarație, ci doar numele și prenumele autorului, luate în paranteze. De exemplu: „Istoria e cea dintâi carte a unei nații”. (*Nicolae Bălcescu*)

REȚINEȚI!

Acest tip de vorbire directă se numește **cit**at.

○ Citiți textul. Ce rol are reproducerea exactă a cuvintelor personajului literar dat?

O sută de ciori primiseră o sută de nume, ca oamenii, și în fiecare dimineață și seară, când se vărsau laolaltă, **amestecându-se**, apele luminii cu apele întunericului, vulturul îi striga pe nume, ca să vadă de nu cumva vreunul ar fi părăsit creasta acoperișului de pază și ar fi plecat. Însă cioroii nu s-au mișcat din

locul lor niciodată și totdeauna ei au răspuns de câte ori pe zi chemărilor vulturului, zicând: „Crau, crau”, – ceea ce în limba ciorilor înseamnă: „Sunt aici, fii fără grijă. Nu plec”. (Tudor Arghezi)

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

ATENȚIE!

*aibă-l
roagă-l
scie-le
bate-mă*

*să-l aibă
să-l roage
le scie
mă bate*

IV. ATELIERUL CREATIV

VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

○ Atașamentul față de limba maternă a fost exprimat astfel de către regretatul poet Liviu Damian:

*„Dar când simți-voi că mă duc
Și clipa mi se curmă,
În limba asta voi rosti
Cuvântul cel din urmă”.*

✓ Care este ideea ce se desprinde din conținutul fragmentului de mai sus?

FOLOȘIȚI-VĂ IMAGINAȚIA!

○ Scrieți o compunere de volum mic pe tema „*Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim*”, folosind citate despre limbă selectate.

§ 30. Adresarea. Semnele de punctuație.

I. TERMINOLOGIE

➤ adresarea

simplă
dezvoltată

❖ Citiți cu atenție fragmentul:

După ce hoața de vulpe a aruncat o mulțime de pește pe drum, bini...șor! sare și ea din car și, cu mare grabă, începe a strânge peștele de pe drum. După ce l-a strâns grămadă, îl ia, îl duce la vizuina sa și începe a mânca, că ta...re-i mai era foame!

Tocmai când începuse a mânca, iaca vine la dânsa ursul.

— Bună masă, cumătră. Ti!!! Da ce mai de pește ai! Dă-mi și mie, că ta...re! mi-i poftă!

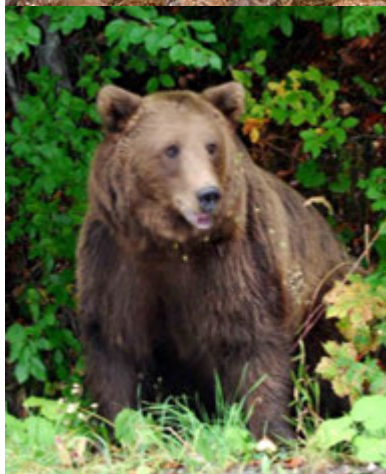
— Ia mai pune-ți pofta-n cui, cumătre, că doar nu pentru gustul altuia m-am muncit eu. Dacă ți-i așa de poftă, du-te și-ți moaie coada-n baltă, ca mine, și-i avea pește să mănânci.

— Iartă-mă, te rog, cumătră, că eu nu știu cum se prinde peștele.

Atunci vulpea rânji dinții și zise:

— Alei, cumătre! Da nu știi că nevoia te duce pe unde nu-ți e voia și te-nvață ce nici gândești? (*Ion Creangă*)

✓ Ce rol au adresările în replicile fiecărui vorbitor?

II. CE ȘTIM?

✓ Conversăm zilnic cu diferite persoane. Deaceea simțim necesitatea de a numi persoana sau obiectul către care ne adresăm.

OBSERVAȚI!

- *Mămucă, mămucă*, uite ce-am pățit noi.

(Ion Creangă)

✓ Prin ce se deosebesc cuvintele evidențiate de restul propoziției? Dar în scris?

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- ✓ Adresările simple și adresările dezvoltate.
- ✓ Locul adresărilor în enunțuri.
- ✓ Semnele de punctuație la adresări.

REȚINEȚI!

Adresările sunt cuvintele sau grupurile de cuvinte ce indică persoana către care vorbim.

✚ Adresările se deosebesc de restul propoziției prin intonație, iar în scris se izolează prin virgule.

✚ Dacă adresarea este rostită cu un ton mai ridicat, după ea se pune semnul exclamării.

Adresările pot fi:

- **simple**

Exemplu: Ce mai faci, *Ioane*?

- **dezvoltate**

Exemplu: „*Dragii mamei copilași*, eu mă duc în pădure ca să mai aduc ceva de-ale mâncării.” (Ion Creangă)

OBSERVAȚI!

Locul adresărilor în propoziție:

- **în propoziție:** „*Codrule, codruțule*, /Ce mai faci, *drăguțule*?...”

- **în interpoziție:** „Cobori în jos, *luceafăr blând*,/ Alunecând pe o rază...” (Mihai Eminescu)
- **în postpoziție:** „Bine ai venit, *frate Dănilă!*” / Ion Creangă/

EXERSAȚI!

1. Citiți expresiv fragmentul. Ce rol au adresările în replicile fiecărui vorbitor?

Citiți expresiv snoava. Intitulați-o. Găsiți în ea cuvintele de adresare. Cum se rostesc ele comparativ cu restul cuvintelor din propoziție? Cum se evidențiază adresările la scris?

- Bună ziua, cucoane.
- Bună ziua, Păcală.
- Mâncăm?
- Mâncăm, dar nu toți, răspunse boierul.
- Da ce poate te duci undeva, cucoane?

2. Explicați folosirea semnelor de punctuație la adresări, apoi copiați textul.

- a) — Unde mergi tu, melcule? — Merg la mare, mielule.
— Cum e marea, melcule? — Este mare, mielule.
- b) Bate toamna nucile,
Aurește frunzele,
Rumenește merele,
Ce ești trist, măi greiere?

3. Citiți expresiv fragmentul dat, apoi copiați-l punând semnele de punctuație necesare.

- Soare soare domn bălai
Spune câte raze ai
- Nu știu eu nu socotesc
Pe câți mângâi și-ncălzesc

— Soare soare domn frumos
La câți dai lumină jos
— Zău că nu știu măi nepoți
Câte am ajuns la toți

(Grigore Vieru)

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRITEM CORECT!

ATENȚIE!

<i>mai sus</i>	- m-ai /ajutat/
<i>la școală</i>	- l-a / dus/
<i>mie</i>	-mi-e /rușine/

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUP!

- ✓ Alcătuiți câte patru exemple cu adresări, astfel ca ele să fie plasate:
 - la începutul propoziției;
 - în interiorul propoziției;
 - la sfârșitul propoziției.

FOLOȘIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- Scrieți o scrisoare părinților. Folosiți adresări simple și dezvoltate.
- Explicați ce părți de vorbire sunt adresările utilizate.

TEST DE EVALUARE A CUNOȘTINȚELOR

1. Identificați tipul subiectului din enunțul:

- *Dimineața a plouat cu soare.*
 - subiect inclus;
 - subiect subînțeleș;
 - propoziție fără subiect.

2. Stabiliți varianta ce indică ordinea părților de propoziție în enunțul:

- *Soarele umplea lumea cu lumina fermecătoare.*
 - S – P – C – C – A;
 - C – P – S – C – A;
 - S – P – C – A – C.

3. Identificați varianta care indică funcția sintactică a cuvântului evidențiat din enunțul:

- *Demult era prin pădurea aceea **un zimbbru**.*

a) complement;

b) atribut;

c) subiect.

4. Precizați varianta care conține numai îmbinări stabile de cuvinte:

a) razele soarelui , zi de vară, pui de zgârâie-brânză;

b) carte de lectură, munca plugarului, păhar de argint;

c) bun de gură, a da de știre, iute de picior.

5. Identificați varianta ce conține caracteristicile următoarei propoziții:

- *N-au înflorit încă vișinii?*

a) dezvoltată, aspect negativ, interogativă;

b) nedezvoltată, aspect afirmativ, enunțiativă;

c) simplă, aspect afirmativ, enunțiativă.

6. Precizați varianta care motivează utilizarea virgulei în enunțul:

- *„Ștefane, măria ta, tu la Putna nu mai sta!”*

Mihai Eminescu

a) se izolează părțile multiple de propoziție;

b) se izolează cuvintele de adresare;

c) virgula desparte două propoziții.

❖ Citiți cu atenție fragmentul. Numiți părșile de vorbire.

Când fiecare vietate de pe pământ este trezită la viață, soarele anunță că oaspeții primăverii vor sosi în curând. De acolo de sus, din locul în care este ținut, soarele vede cârduri de păsări călătoare îndreptându-se spre locul pe care tocmai l-a înverzit. Când vor ajunge în locul pregătit, stolurile de păsări, obosite de lunga călătorie de peste mări și țări, vor găsi o oază de liniște și verdeață. Se vor instala și vor începe să cuibărească, iar primăvara se va bucura când va auzi primele țipete ale păsărilor tocmai ieșite din ou.

Așa arată un început de primăvară, anotimpul în care natura se trezește la viață, iar vietățile se trezesc din adormirea de peste iarnă. Toate cele de pe pământ iubesc primăvara și de ce nu ar face-o, când primăvara este atât de bună cu ei?

Noțiuni elementare de sintaxă

Fraza

§ 31. Fraza

**Fraze formate numai din propoziții principale.
Fraze formate din propoziții principale și propoziții
subordonate. Elementele de relație în frază (conjuncția).
Punctuația în frază**

I. TERMINOLOGIE

- **fraza**
- **propoziție principală**
- **propoziție subordonată**
- **elementele de relație**
- **punctuația**

❖ **Citiți cu atenție versurile:**

Zărire de farmec pline, / Strălucesc în luminiș;
Zboară mierlele-n tufiș / Și din codri noaptea vine
Pe furiș. (*George Coșbuc*)

- ✓ Subliniați predicatele din versurile de mai sus și stabiliți numărul de propoziții.
- ✓ Care compartiment al gramaticii studiază propoziția, fraza?

II. CE ȘTIM?

- Propoziția conține un singur predicat.

SĂ NE REAMINTIM!

Frază este o comunicare alcătuită din două sau mai multe propoziții.

Numărul propozițiilor din frază este egal cu numărul predicatelor.

OBSERVAȚI!

- ✓ Arătați în textul de mai sus câte propoziții au înțeles deplin singure.

SĂ DESCOPERIM!

- **Propoziția principală** este propoziția care are înțeles de sine stătător.
- Propozițiile principale se pot lega între ele prin:
 - *cuvinte de legătură*;
 - *virgulă*;
 - *punct și virgulă*.

NU UITAȚI!

▪ *O frază poate fi formată din mai multe propoziții principale.*

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Frazе formate numai din propoziții principale
- Frazе formate din propoziții principale și propoziții subordonate.
- Elementele de relație în frază (conjuncția).
- Punctuația în frază

REȚINEȚI!

Frază trebuie să cuprindă cel puțin o propoziție principală.

Propoziția subordonată se leagă de propoziția determinată printr-un cuvânt de legătură (*conjuncție*).

Frază poate fi formată din propoziții principale și din propoziții subordonate.

❖ Citiți cu atenție textul.

De ce iubesc ploaia?

E o binecuvântare cerească această boare de **Speranță**, căci ploaia nu cade când vrem noi, ci când glasul pământului strigă însetat spre cer sau când rugile noastre ajung să bată insistent la porțile lui. Are ceva magic în el acest fenomen, nu știi când vine să-ți spele fruntea brăzdată de griji, dar nici când vrea să plece în fugă mare. Uneori ne anunță că are să vină, dar vântul îi împrăștie norii și el se lasă așteptat.

Dumnezeu ne iubește atât de mult, încât atunci, când ne trimite ploaie, taie setea pământului, dar odihnește și mâinile bătătorite de atâta muncă ale țaranului, pe care-l mai ține nițel cuminte în casă.

De multe ori sufletul nostru o huiduiește, căci ploile lungi îi macină și năruie pereții, ba uneori se mai dezlănțuie și furtuni în urma ei. Dar, oare n-are și sufletul nevoie de o boare de ploaie, să-i stingă focurile și fumurile rămase în urma luptelor interioare?

Ploaia e o speranță la viață. E **Fericirea** grânelor care așteaptă să-și umple bobul, e **bucuria** câmpiilor care așteaptă să-și hrănească mieluseii. E **dorința** livezilor, care așteaptă să-și hrănească cu dulceață, merii și cireșii în floare.

Pesemne Dumnezeu ne-a dat ploaia pentru a ne face să înțelegem că viața e imprevizibilă, nu știi niciodată la ce să te aștepți.

✓ *Recunoașteți în enunțurile de mai sus frazele și tipurile de propoziții în cadrul fiecărei fraze.*

✓ *Transcrieți primul enunț din text și precizați numărul propozițiilor în cadrul lui. Clasificați-le.*

✓ *Identificați care sunt mijloacele de legătură a propozițiilor în frază.*

○ Identificați tipul propozițiilor în următoarele fraze:

1. *Cum ți-i așterne, așa vei dormi.*

2. *Dacă muncești vara, ai pentru iarnă și grâu și secară.*

3. *Cine știe carte are patru ochi.*

EXPLICAȚII!

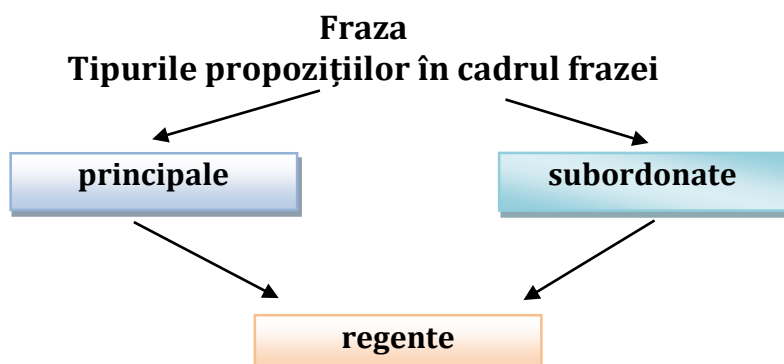
Utilizarea semnelor de punctuație în fraza:

Boii rag, caii rânchează, mieii zburdă la un loc,

Omul trist cade pe gânduri și s-apropie de foc. (V. Alecsandri)

NOTĂ!

Propozițiile subordonate pot fi legate de propozițiile determinate și prin alte părți de vorbire cu valoare de conjuncții: care, cine, ce; unde, când, cum.

EXERSAȚI!

1. Subliniați predicatele și despărțiți strofa în propoziții:

*Casa mea la margine de țară
Crește fir de busuioc în prag-
Nu e nicăieri un plai mai tânăr,
Nu e nicăieri un plai mai drag.*

(Dumitru Matcovschi)

2. Stabiliți tipul propozițiilor în fraze și numiți elementele de relație:

a) Când doi se ceartă, al treilea câștigă.

b) Pasărea se cunoaște după cântec, iar omul se cunoaște după vorbă.

c) Nu ascunde mâța-n sac, că i se văd ghearele.

✓ Explicați ortografia cuvintelor evidențiate.

3. Dezvoltați propozițiile în fraze:

Când voi crește mare...

Unde arde focul...

Cine nu lucrează...

Ce ție nu-ți place...

4. Alcătuiți o compunere „Primăvara în livadă”. Întrebuințați fraze cu propoziții principale și subordonate.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

Alegeți cuvintele scrise corect:

pics – pix; oxigen – ocsigen; ecplicație – explicație; egzact – exact.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

✓ **Stabiliți numărul de propoziții în frazele ce urmează:**

a) „Frunzele cad, zbor în aer și de crengi se dezlipesc

Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc...”

(Vasile Alecsandri)

b) *Nu te lăuda, când începi un lucru, laudă-te, când e gata.*

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Mai spune ceva”**

Se transmite din mână în mână un coșuleț. La semnalul dat de profesor elevul care ține coșulețul ia din el o imagine și spune o propoziție simplă. Transmite imaginea altui elev care va dezvolta propoziția, apoi altul va adăuga altă propoziție să se formeze o frază. Apoi se va lucra cu altă imagine.

Tipuri de fraze

Fraze formate numai
din propoziții
principale

Fraze formate din
propoziții principale și
propoziții subordonate

Analiza frazei:

1. Frază.
2. Numărul de propoziții în frază.
3. Propoziții principale și propoziții subordonate.
4. Elemente de relație în frază.

Model: *Pădurea este cel mai prețios dar 1pe care l-a primit omul de la natură.*

1– prop. princ. (PP); 2 – prop. subord. (PS);

Elem de relație: pron. relat. *pe care*.

*Sistematizarea și generalizarea
cunoștințelor*
Comunicarea
**Comunicarea orală
comunicarea scrisă**

Recapitularea materiei studiate

- Citiți cu atenție textul:

Bucuria

Un băiețuș meșterise din scânduri o căsuță și a agățat-o chiar lângă fereastra odăii sale.

Peste un timp de ea s-a apropiat o pereche de grauri, bucuroși că și-au găsit loc de trai. Dar repede s-au

înrăstă, deoarece gaura de zbor era prea strâmtă. Noroc de o ciocănită. A dat întâmplător de căsuță și a cercetat-o din toate părțile, înțelegând parcă defectul ce-l avea, pasărea a început să desprindă așchie după așchie.

Graurii au așteptat răbdători, până ciocănită a lărgit gaura. Apoi au intrat, devenind stăpâni adevărați ai căsuței.

(R.Cucereanu)

Cerințe:

1. Găsiți în text două cuvinte cu duftongi.
2. Stabiliți câte litere și câte sunete are cuvântul *pereche*.
3. Faceți schema structurii cuvântului *căsuță*. Prin ce mijloace de îmbogățire a vocabularului s-a format acest cuvânt?
4. Faceți analiza morfo-sintactică a verbului din text *era*.
5. Indicați ce părți de vorbire sunt cuvintele: *graurii*, *adevărați*, *ea*.
6. Selectați din text o propoziție dezvoltată, afirmativă, enunțiativă.
7. Găsiți în text o frază cu două propoziții principale.
8. Alcătuiți familia lexicală a cuvântului *pasărea*.
9. Găsiți antonimele cuvintelor: *s-a apropiat*, *a lărgit*, *răbdători*.
10. Alcătuiți o îmbinare de cuvinte de la cuvântul *ciocănită*.
11. Numiți cuvântul determinat și cuvântul determinativ din îmbinarea de cuvinte.
12. Numiți ce modalitate de exprimare folosește autorul în text.
13. Alcătuiți o microcompunere despre primăvară în care să aveți și un dialog dintre un graur și o ciocănită.

TEST DE EVALUARE A CUNOȘTIŢELOR

„Saltă inima-n plăcere
Când o ascultăm
Și pe buze aduce miere
Când o cuvântăm.

Românașul o iubește
Ca sufletul său,
Vorbiți, scrieți românește,
Pentru Dumnezeu!”

(George Sion „*Limba românească*”)

Cerințe:

1. Stabiliți *numărul de propoziții* din prima strofă.
 2. Transcrieți o propoziție *principală*.
 2. Găsiți o propoziție *subordonată*.
 3. Extrageți, din text, o *propoziție exclamativă*.
 4. Faceți *analiza gramaticală* a părților de propoziție din enunțul al treilea.
 5. Precizați cum s-au format cuvintele: *românașul, românește*.
 6. Găsiți și scrieți sinonimele cuvintelor: *cultivăm, vorbiți*.
 7. Găsiți antonime pentru sensul din text al cuvintelor: *aduce, iubește, vorbiți*.
 8. Identificați, în strofa a doua, cuvintele cu *diftongi* și cu *vocale în hiat*.
 9. Despărțiți în silabe cuvântul „*românește*”.
 10. Precizați *valoarea morfologică* a cuvântului „o” din structura „o *iubește*”.
 11. Stabiliți *funcția sintactică* a cuvântului „*miere*” din enunțul „*pe buze aduce miere*”.
 12. Alcătuiți un enunț în care cuvântul „*limba*” să îndeplinească *funcția sintactică de nume predicativ*.
- ✓ Citiți cu atenție textul și răspundeți la următoarele întrebări.

Colindul strămoșesc

Sărbătoarea bucuriei, Crăciunul, care simbolizează Nașterea pruncului Iisus, însufletește întreaga fire, adunând în jurul ei cerul cu pământul, care răsună de urări și cântece.

Colinda este o bucurie pentru sufletul omului pentru că îi luminează gândurile și îl face să fie mult mai bun. Ele aduc și facerea de bine, smerenia, ascultarea, bunătatea, cinstea, dragostea de țară, eroismul, dorința de prosperitate, belșug și pace.

Colindele prezintă o valoare neprețuită prin originea și mai ales prin vechimea lor. Să învățăm să le iubim.

Să le păstrăm așa cum le-am primit de la părinții noștri, pentru că ele transmit, în cuvinte simple, adevăruri și învățături esențiale pentru credința și viața noastră.

Cerințe:

1. Selectați două substantive proprii și două substantive compuse.
2. Despărțiți în silabe cuvintele: sărbătoarea, pământul, adevăruri, credința.
3. Faceți analiza morfologică a verbului „*simbolizează*”.
4. Găsiți trei îmbinări de cuvinte libere. Identificați termenul și termenul subordonat.
5. Identificați patru cuvinte care conțin diftongi și două cuvinte care conțin hiat.
6. Alcătuiți familia lexicală a cuvântului „sufletul” din text.
7. Găsiți sinonimul și antonimul cuvântului „bucurie”.
8. Construiți schema structurii cuvântului „însuflețește”.
9. Efectuați analiza fonetică a cuvântului „vechimea”.
10. Stabiliți răspunsul corect referitor la predicatul propoziției „*Colinda este o bucurie pentru sufletul omului*”:
 - a) predicat verbal;
 - b) predicat nominal;
 - c) predicatul lipsește
11. Analizați propoziția evidențiată după structură, după aspectul predicatului și după scopul comunicării.
12. Stabiliți numărul și tipul propozițiilor în fraza „*Să învățăm să le iubim*”.
13. Alcătuiți și alte fraze cu diferite tipuri de predicate.

TESTE PENTRU SISTEMATIZAREA MATERIEI STUDIAȚE ÎN CLASA A 5-A

Varianta I-a

Subiectul I

Teste

1. *Limba literară este:*

- a) o variantă a limbii întâlnită în dicționar;
- b) o formă specifică comunicării cotidiene;
- c) aspectul cel mai îngrijit al limbii naționale.

2. *Precizează modalitatea de formare a cuvintelor*

- *aerogară, termobloc, fărădelege:*
 - a) derivare parasintetică;
 - b) compunere prin sudare;
 - c) compunere prin alăturare.

3. *Stabilește varianta care conține tipul propozițiilor după aspectul predicatului:*

- a) bimembre, monomembre;
- b) regente, subordonate, principale;
- c) afirmative, negative.

4. *Predicatul verbal poate fi exprimat:*

- a) numai prin verbe la modurile personale;
- b) prin verbe auxiliare;
- c) prin verbe copulative și nume predicative.

5. *În enunțul „ Căii mergeau la pas” subiectul se acordă cu predicatul în:*

- a) gen, număr, caz;
- b) gen, număr, persoană;
- c) număr și persoană.

6. *Subliniază atributele în enunțul „ Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură ”. Precizați prin ce parte de vorbire se exprimă:*

- a) un substantiv și un adjectiv;
- b) ambele sunt adjective;
- c) ambele sunt substantive.

Subiectul II

❖ Citește cu atenție textul:

Pâine. Plugar. Pământ. Cât de scumpe sunt aceste cuvinte! Pâinea plămădită de mâinile bătătorite ale plugarului. Pentru acest pământ **au luptat** și l-au scaldat în sânge mii de oameni, ca azi, în aceste zile însorite, să nu fie sfărtecat de explozii, ci să crească pe el grânele ca marea, ca apoi să lumineze fața pâinii în văpaia razelor solare. (Revista „Noi”)

1. Precizează tipul propozițiilor „Pâine. Plugar. Pământ.” după următoarele criterii:

- structură.....
- scopul comunicării.....
- aspect

2. Analizează sintactic propoziția:

„ Să lumineze fața pâinii în văpaia razelor solare.”

3. Analizează sintactico-morfologic cuvântul evidențiat din textul de mai sus.

4. Alcătuieste trei exemple cu omonimele cuvântului „ pământ ”.

5. Indică modul de formare al cuvintelor:

- plămădită –
- bătătorite –

6. Alcătuieste enunțuri cu cuvântul „ pâine ” astfel, încât el să îndeplinească funcția sintactică de:

- subiect
- nume predicativ
- complement.

Subiectul III

- Alcătuieste **un dialog adresat unei vedete /unui artist / din 8-10/ replici.**

Varianta a II-a Subiectul I

❖ *Citește cu atenție textul:*

„ Odată cu primele raze de soare răsar gingașii ghiociei. Apoi viorelele, buchete-buchete, dau primii stropi colorați câmpului înverzit. Albinele abia își întind aripile lor înțepenite de atâta ședere în stup. Și arborii încep să se deștepte. Mugurii lor umflați încep să plesnească, iar din ei se ițesc frunzulițe albicioase. Toporașii, lăcrimioarele, zambilele adaugă un plus de parfum și culoare la minunata simfonie a primăverii. Păsările călătoare se întorc și își construiesc cuiburile. Natura întregă își schimbă haina de iarnă, primenindu-se pentru sărbătoarea primăverii.“

(Ion Simionescu, „Din ale naturii”)

1. *Găsește sinonime pentru sensul din text al cuvintelor:*

parfum – să plesnească –
arborii – se întorc –

2. *Formează familia lexicală a cuvântului:*

- frunză

3. *Indică varianta corectă!*

În cuvântul „*ghiociei*” sunt:

- a) șapte litere, șapte sunete;
- b) șapte litere, șase sunete;
- c) șapte litere, cinci sunete.

4. *Stabilește grupul de cuvinte de mai jos care conține diftongi:*

- a) albicioase, simfonie, cuiburile;
- b) cuiburile, construiesc, iarnă;
- c) iarnă, haine, lăcrimioarele.

5. *Subliniază în enunțul de mai jos adjectivul. Indică cazul lui:*

- *Din muguri se ițesc frunzulițe albicioase.*

- a) cazul nominativ;
- b) cazul genitiv;
- c) cazul dativ.

6. Determină persoana și numărul verbelor:

- „se întorc“, „își construiesc“;

- a) pers. III, num. plural;
- b) pers. II, num. sing. ;
- c) pers. II, num. plur. .

7. Subliniază părțile de propoziție din enunțul:

Natura își schimbă haina de iarnă.

8. Care este modalitatea de formare a următoarelor cuvinte:

buchete-buchete, primăverii;

- a) compunere;
- b) derivare;
- c) conversie.

Subiectul II

❖ Înscrie care sunt normele de conversație.

Varianta a III-a

Subiectul I

❖ Citește cu atenție textul:

„În spatele casei albe începe livada. Îi place să pășească încet în livada înfloriă, cu pomi tineri și zvelți, cu iarba moale peste care au nins florile cu mireisme proaspete. Dar mai ales îi place să asculte glasurile măiestre.

El, Jurjac deși nu are nici patru ani împliniți, știe să deslușească acele tainice și minunate glasuri pitulate prin frunze. El știe să asculte zumzetul albinelor harnice culegând mierea din livada părintească

încărcată de flori. Îi plac nespuse și cântecele feluritelor păsări și țârâitul vesel al greierilor.

E un mare dar să nu uiți nici o melodie, nici o șoaptă pe care le auzi în jurul tău. El iubește muzica nespuse de mult.”

1. Găsește antonime pentru sensul din text al cuvintelor:

în spatele - începe -
încet - împliniți -

2. Formează câmpul lexical al cuvântului:

- livadă

3. Indică varianta corectă!

În cuvântul „**împliniți**“ sunt:

- a) opt litere, nouă sunete;
- b) nouă litere, opt sunete;
- c) nouă litere, nouă sunete.

4. Stabilește grupul de cuvinte de mai jos care conține vocale în hiat:

- a) măiestre, aude, mierea;
- b) aude, mierea, țârâitul;
- c) măiestre, greierilor, melodie.

5. Subliniază în enunțul de mai jos substantivul. Indică cazul lui, genul și numărul:

- *El iubește muzica nespuse de mult.*

- a) cazul acuzativ, g. fem., n. sg.;
- b) cazul genitiv, g. fem., n. pl.;
- c) cazul dativ, g. masc., n. sg.

6. Determină persoana numărul și genul pronumelui din enunțul:

- *El știe să asculte zumzetul albinelor.*

- a) pers. I, num. sing., g. fem.;
- b) pers. III, num. sing., g. masc. ;
- c) pers. III, num. plur., g. masc. .

7. Subliniază părțile de propoziție din enunțul:

- *În spatele casei albe începe livada.*

8. Indică varianta cu subiecte multiple:

- a) În spatele casei începe ograda, grădina și livada.
- b) Îi place să pășească încet în livada cu pomi tineri și înfloriți.
- c) Îi plac cântecele păsărilor, țârâitul greierilor.

Subiectul II

❖ **Scrie o scrisoare de felicitare adresată mamei.**

Varianta a IV-a Subiectul I

❖ **Citește cu atenție textul:**

„Să știi că ai trei prieteni buni la care trebuie să te adresezi întruna.

Soarele ne dă viață și ucide microbii. Energia solară este folositoare oricărui organism.

Al doilea prieten este aerul. Fii cât mai mult timp la aer. Ocupă-te cu munca în grădină, fă sport în aer liber.

Al treilea prieten este apa – mama curățeniei. Spală-te regulat, fă-ți fricțiuni cu un ștergar înmuiat în apă sau fă duș, baie.

Soarele, aerul și apa sunt cei trei prieteni ai sănătății noastre. “

1. Modul de expunere predominant în text este:

- a) narațiunea;
- b) dialogul;
- c) descrierea.

2. Găsește antonime pentru sensul din text al cuvintelor:

prieteni - întruna -
buni - mult -

3. Formează câmpul lexical al cuvântului:

- prieten -

4. Indică varianta corectă!

Triftongul este:

- a) o îmbinare dintre o vocală și o semivocală;
- b) două vocale alăturate care aparțin la silabe diferite;
- c) o îmbinare dintre o vocală și două semivocale;

5. Alcătuieste două enunțuri pentru a demonstra omonimia cuvântului:

- „fii“

6. Cuvântul „trei“ din structura „...ai trei prieteni...“ este:

- a) adjectiv;
- b) substantiv;
- c) numeral.

7. Subliniază părțile de propoziție din enunțul:

- *Ai trei prieteni buni.*

8. Indică varianta cu subiecte multiple:

- a) Soarele, aerul și apa sunt cei trei prieteni ai sănătății.
- b) Soarele ne dă viață și ucide microbii.
- c) Ocupă-te cu munca, fă sport.

Subiectul II

❖ Scrie o compunere / 8-12 enunțuri / în care să faci o descriere a unui colțisor din natură.

Varianta a V-a
Subiectul I
Teste

1. Câmpul lexical cuprinde:

- a) toate cuvintele care aparțin aceluiași domeniu și care au trăsături de sens comune;
- b) toate cuvintele înrudite ca sens, formate de la același radical;
- c) totalitatea cuvintelor înrudite ca sens, formate de la diferite cuvinte de bază.

2. Precizează modalitatea de formare a următoarelor cuvinte:

- *Înflorit, dezrădăcinat, descompunere.*

- a) derivare prin prefixare;
- b) derivare parasintetică;
- c) compunere prin sudare.

3. Hiatul este:

- a) o îmbinare dintre o vocală și o semivocală;
- b) o îmbinare dintre o vocală și două semivocale;
- c) două vocale alăturate care aparțin la silabe diferite.

4. Subiectul exprimat poate fi:

- a) simplu sau dezvoltat;
- b) simplu sau multiplu;
- c) dezvoltat sau multiplu.

5. Prin ce este exprimat subiectul evidențiat:

- *Ai noștri tineri la Paris învață... / Mihai Eminescu/*

- a) pronume personal;
- b) pronume posesiv;
- c) adjectiv pronominal posesiv.

6. Indică complementele din exemplele de mai jos:

- *S-a întors pe la chindii.*
- *Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt... /Mihai Eminescu/*
 - a) pe la chindii, acolo, lângă izvoară;
 - b) s-a întors, iarba, de omăt;
 - c) s-a întors, pare.

Subiectul II

❖ **Citește cu atenție textul:**

De treci codrii **de aramă** de departe vezi albind

Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet. /Mihai Eminescu/

1. Precizează tipul propoziției „De departe vezi albind.” după următoarele criterii:

- structură;
- scopul comunicării;
- aspect.

2. Analizează sintactic propoziția:
„Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet.”

3. Analizează sintactico-morfologic cuvântul evidențiat din text:

4. Explică două cazuri de folosire a cratimei în cuvântul „ș-auzi ”.

5. Găsește sinonime pentru cuvintele:

codri - glăsuire –
tremur - văzduh –

6. Alcătuiește enunțuri cu cuvântul „izvor” astfel, încât el să îndeplinească funcția sintactică de: subiect, atribut, compliment.

Subiectul III

❖ Scrie o compunere-descriere pe tema „**Dimineța**” / sau „**Sub vraja înserării.**” /

COMUNICAREA ORALĂ ȘI COMUNICAREA SCRISĂ

NORMELE DE CONVERSAȚIE:

- E important să știi că într-o comunicare trebuie:
- să fii amabil, respectuos;
- să asculți cu atenție interlocutorul fără a-l întrerupe;
- să-l stimulezi să-și exprime părerile;
- să-l asculți cu atenție;
- să știi a-ți exprima dezacordul cu poziția interlocutorului, fără să-l jignești;
- să nu vorbești neîntrebat;
- să nu întrebuințezi cuvinte brutale;
- Să vorbești și despre ceea ce este interesant și pentru interlocutor.

Comunicarea monologată și comunicarea dialogată. Monologul și dialogul

Limba este cel mai important mijloc de comunicare între oameni. Oamenii comunică între ei. Ei transmit sau primesc mesaje. Mesajele sunt orale și scrise.

1. Ce este situația de comunicare?

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Cine sunt persoanele de pe imaginea de mai sus?

- ✓ Cine din ele pune întrebări?
- ✓ Cine răspunde?
- ✓ Cum se numește convorbirea dintre două persoane?
- ✓ Persoanele care comunică pot fi pe rând vorbitori și ascultători?

REȚINEȚI!

Situația de comunicare constă în transmiterea unei informații vizând gânduri, opinii, stări, fapte, evenimente, etc.

2. Elementele necesare situației de comunicare

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Elementele necesare realizării unei comunicări sunt:

- **Emitătorul** – sursa de informație, sursa mesajului;
- **Receptorul** – destinatarul informației;
- **Mesajul** – semnalele verbale sau nonverbale pe care emițătorul le transmite receptorului;
- **Codul** – sistemul de semne cu ajutorul căruia se construiește mesajul (limba naturală, alfabetul Morse, semnele de circulație, alfabetul surdo – muților etc.);
- **Canalul** – (aer, telefon, radio, televizor, internet)
- **contextul** – circumstanțele în care are loc comunicarea, timpul, locul.

3. Modalități de comunicare

1. Citiți fragmentul de mai jos:

Heidi, fetița munților

de Johanna Spiry

De dorul munților și al bunicilor, Heidi a renunțat la viața tihnită și plină de bucurii din orașul Frankfurt, trăită alături de Clara, fata domnului Sesemann. S-a întors în sătucul sărăcăcios, de munte.

Pe măsură ce urca pe cărăruie, i se cuibări în suflet gândul că bunicuța, bătrână și oarbă, ar fi putut să moară în lipsa ei! De atâta tulburare, inima îi bătea cu putere. În sfârșit, a ajuns la cabana bunicii. De emoție, abia izbutește să deschidă ușa. Tremurând, intră în casă și se oprește în mijlocul încăperii.

– Dumnezeu, se auzi deodată dintr-un colț al odăii. Numai Heidi deschide așa ușile. Ce bine ar fi s-o mai simt odată lângă mine, înainte de a muri! Dar cine știe dacă se va mai întoarce vreodată!...

– Aici sunt. bunicuțo, aici sunt! Strigă Heidi, lăsându-și capul pe genunchii bătrânei.

Bunica e atât de emoționată, încât nu mai poate să scoată o vorbă. Mângâie capul copilei, apoi șoptește:

– Da, e părul ei cârlionțat și vocea ei! Mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a fost dat să mai trăiesc atâta fericire!

– Da, eu sunt, bunico; și...te rog frumos, nu mai plânge. O să vin la tine în fiecare zi; și-ți promit să nu mai plec de-aici niciodată. Iar tu, tu n-ai să mai mănânci niciodată pâine neagră și uscată...Și rostind acestea, Heidi scoase din coșuleț douăsprezece pâinițe albe și le înșiră în poala bunicii.

- ✓ Indicați situația de comunicare.
- ✓ Prin ce modalități are loc comunicarea?
- ✓ Care este forma de comunicare în această situație?

- ✓ Ce este dialogul?
- ✓ Din ce este alcătuit dialogul?
- ✓ Cum construim un dialog oral?

REȚINEȚI!

✚ **Modalitățile de construire a dialogului diferă în funcție de situația de dialog și anume:**

- relațiile dintre partenerii de comunicare;
- de canalul de transmitere a mesajului (direct sau mediat, prin telefon);
- de tema abordată;
- de mediul în care se desfășoară dialogul (familiar/oficial/mass-media);
- de asistență (exclusiv persoane cunoscute/un public mai larg).

✚ **Dialogul se desfășoară într-un context familiar, între prieteni, rude, persoane apropiate.**

✚ **Dialogul formal se desfășoară într-un context public sau oficial, între persoane care adoptă o anumită normă de politețe reciprocă.**

REȚINEȚI!

- **Desfășurarea replicilor** într-un dialog se realizează prin:
 - ✓ succesiunea rapidă a acestora;
 - ✓ folosirea perechilor de replici de tipul „întrebare-răspuns”;
- În dialogul oral se pot folosi și alte strategii, în funcție de situația de comunicare:
 - ✓ încurajarea partenerului de dialog pentru a-și continua replica (prin cuvinte precum: *da-da-da, așa, sigur etc.*; prin elemente nonverbale: *aprobare din cap, mimică expresivă etc.*);
 - ✓ punerea unor întrebări care ajută la clarificarea mesajului (*A! Te referi la... ?; Ai vrut să spui că... etc.*);
 - ✓ continuarea replicii partenerului (*X: Cartea aia despre călătoria în jurul lumii.../ ...de Jules Verne... aha, știu!*);
 - ✓ întreruperea replicilor prea lungi, neclare (*Voiai să spui că...; Dacă înțeleg eu bine...;*);
 - ✓ schimbarea unei teme care nu mai prezintă interes (*Voiam să te mai întreb ceva...; Ce părere ai despre... ? etc.*)

4. Exprimarea orală prin monolog și dialog. Elemente nonverbale

Putem comunica nu doar prin cuvinte, propoziții, fraze dar și prin:

- gesturi
- mimică
- poziția corpului
- privire
- aspectul exterior
- mișcările corpului.

 Toate acestea se alătură în comunicarea orală elementelor verbale și se numesc **elemente nonverbale.**

Rolul gestului și al mimicii în dialog

REȚINEȚI!

- Elementele nonverbale sunt esențiale în comunicarea orală.
- Ele completează mesajul, ducând la o înțelegere eficientă a acestuia de către partenerii de comunicare.
- Elementele nonverbale pot apărea în următoarele ipostaze:
 - însoțesc cuvinte; de exemplu:

— Ți-a plăcut cartea pe care ți-am dat-o?

Eee!... (însoțit de o mimică indicând un răspuns negativ, gest de plictiseală făcut cu mâna și intonație adecvată).

- înlocuiesc cuvintele; de exemplu:
 - Dă-mi, te rog, și mie... ă... (arată spre un anumit obiect);
 - Cât e...? (arată spre ceas).

 Față de dialogul informai, în dialogul formal elementele nonverbale sunt folosite conform unor convenții; de exemplu:

- mimica are în ambele situații un rol important în sublinierea unor idei;
- gesturile și intonația sunt însă mai reținute. În dialogul formal, gesturile trebuie adecvate la vârsta și sexul partenerului (de pildă, nu se dă mâna cu un om mai în vârstă la fel cum s-ar saluta un prieten; de asemenea, nu se dă cu cotul unei fete când se intenționează să i se atragă atenția asupra unui lucru).

5. Cum dialogăm în diverse situații?

- Realizați scurte dialoguri, ilustrând situațiile de mai jos.

- Partenerii de comunicare vor fi alții de fiecare dată.
- discuție directă între prieteni, referitoare la un proiect personal;
 - aceeași discuție, purtată în prezența unui public mai larg (alți colegi, adulți);
 - discuție pe aceeași temă între un elev și un profesor / un adult – prieten al familiei / un membru adult al familiei.

Organizarea dialogului:

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Împărțiți-vă în grupe. Imaginați-vă că vă aflați într-un magazin. Formulați diverse solicitări. Puteți recurge la formule ca:

- Reformulați cererea în funcție de persoana căreia i-o adresați:
 - un prieten;
 - un coleg;
 - un membru al familiei;
 - un adult necunoscut.
- Imaginați-vă scurte convorbiri telefonice în care solicitați:
 - o informație referitoare la adresa unei instituții;
 - o informație de la o agenție de voiaj;
 - o informație privind un număr de telefon.
- Alcătuiți mai multe enunțuri prin care solicitați ceva.
- Notați apoi cele mai potrivite formule.

EXERSAȚI!

1. Scrieți în caiete formule de adresare și formule de politețe specifice dialogului formal și celui informal (de exemplu: *Stimați colegi..., Ionele! / Măi!...*] *Vă rog... / Fiți amabil(ă)..., Fă bine... etc.*).

1. Citiți textul următor:

Părerea mea e că fiecare copil trebuie să primească o educație bună. Îmi place foarte mult să merg la școală și mă interesează tot ce este nou. Consider că școala poate oferi fiecăruia dintre noi posibilitatea de a se forma ca om. Nu mă interesează ce cred cei care preferă să nu participe la ore. Nu mi se pare grozav să lipsești de la lecții și cred că orice copil ar trebui să fie preocupat de educația lui.

✓ Alege varianta corectă:

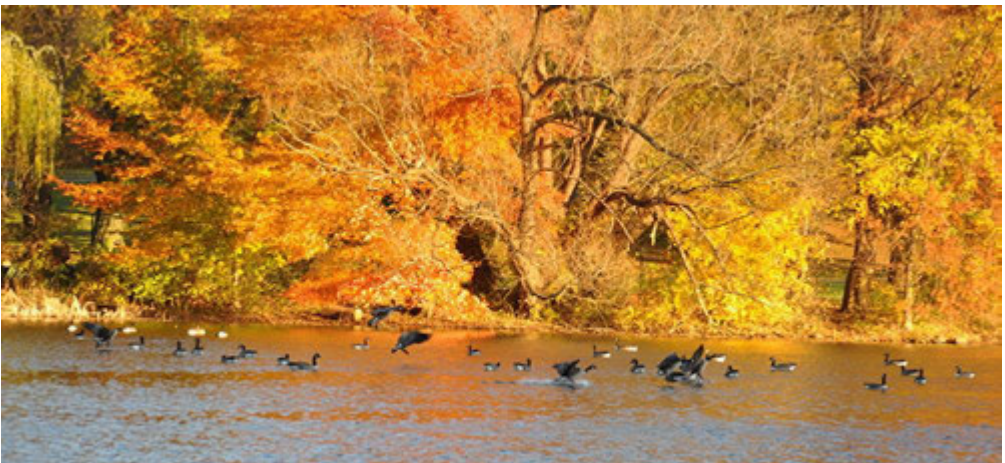
- Comunicarea din textul de mai sus este:

- a) dialogată
- b) monologată

- Emițătorul comunică folosind formulele subliniate:

- a) intenția
- b) îndoiala
- c) opinia sau preferințele
- d) argumente

2. Alcătuiți un dialog după imaginea de mai jos exprimându-vă admirația față de pădure, lac în anotimpul ilustrat.

3. Completați corect textele următoare utilizând următoarele formulări specifice exprimării opiniei:

- * nu știu
- * mi-e indiferent
- * e o idee bună
- * nu sunt convins.

– Ți-ar plăcea să participi la concursul organizat de clasa noastră?

–

– Nu crezi că ar fi bine să modificăm aici croiala sacoului?

– să cumpărați produse Avon. Acestea sunt potrivite pentru toate vârstele și oferă o protecție sporită pielii dumneavoastră.

– E o situație fără ieșire? E o situație care s-ar putea rezolva? dar inima îmi spune că decizia pe care o voi lua va fi cea corectă.

LUCRU ÎN GRUPE

Îngrijorați de starea de sănătate a lui Andrei, mama și tata îl duc la medicul de familie.

✓ Imaginați un scurt dialog plecând de la contextul dat în care:

- a) să folosiți formule de inițiere, menținere și încheiere a dialogului.
- b) să utilizați formulări specifice opiniei favorabile și nefavorabile.
- c) Să vă exprimați corect și expresiv.

✓ Prezentați dialogul realizat în echipă utilizând elemente nonverbale adecvate situației de comunicare și dovedind calități de buni emițători și receptori. (prezentarea orală a dialogului va fi făcută de membri desemnați ai echipei)

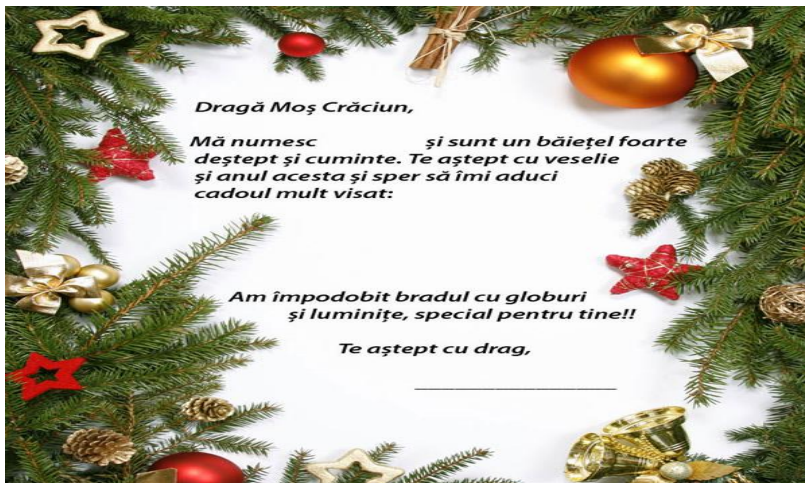
RETINETI!

Comunicarea este calea sau procedeul prin care se transmite o informație între două persoane, între două persoane și un grup, între două grupuri.

Comunicarea orală este comunicarea transmisă prin viu grai.

ÎMBOGĂȚIȚI- VĂ CUNOȘTINȚELE!

- **Comunicarea orală** poate fi: **directă**-când persoanele sunt de față;
- **mediată**-când persoanele comunică la distanță(prin telefon,prin internet,prin fax).
- **Comunicarea scrisă** este comunicarea transmisă în scris (*biletul, scrisoarea, telegrama, manualul, etc.*).

- ✓ Identificați personajele care iau parte la discuție.
 - ✓ Ce exprimă acest fragment?
 - ✓ Menționați secvența care indică prezența monologului, ca mod de exprimare a gândurilor personajelor.
- ❖ Citiți textul de mai jos, extras din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă.

„Toate ca toatele, dar când am auzit eu de tata, pe loc mi s-a muier gura. Apoi încet-încet m-am furișat printre oameni, și unde-am croit-o la fugă [...], uitându-mă înapoi să văd, nu mă ajunge moșneagul? [...]. Vorba ceea: „Lasă-l, măi! L-aș lăsa eu, dar vezi că nu mă lasă el acum!” Tocmai așa pățisem și eu..

Bine-ar fi s-o pot scoate la capăt, măcar așa, cu mama și cu mătușa Măriuca, gândeam eu, bătân- du-mi-se inima, ca-ntr-un iepure..."

(Ion Creangă)

REȚINEȚI!

Monologul este forma de comunicare în cadrul căreia o persoană/un personaj își exprimă gânduri, stări, sentimente etc.

- fie „*vorbind cu sine însuși*”;
- fie *producând o replica*, care nu permite prezența unui alt participant în actul comunicării.

Monologul poate fi:

- *interior* – dacă mesajul nu se exprimă cu voce tare;
- *exterior* – dacă mesajul se rostește în lipsa (exersarea unui discurs în fața oglinzii, de pildă) sau, cel mai adesea, în prezența unui auditoriu.

ACTIVITATE ÎN GRUP

○ Alcătuiți grupuri de câte cinci elevi. Sarcina de lucru constă în prezentarea în fața clasei, de către fiecare grup în parte, a ideilor esențiale referitor la „lumea” pe care o creează Ion Creangă în „*Amin-tiri din copilărie*”.

✓ Liderul grupului va nota în fișele fiecăruia problemele discutate (în ce anume constă „lumea” lui Ion Creangă: năzbâtiile lui Nică, oamenii, satul, împrajurimile etc.).

✓ Selectați din lista de teme pe acelea care vi se par mai interesante pentru prezentarea în fața clasei.

REȚINEȚI!

În discuțiile de grup, respectați următoarele reguli:

- ✓ Prezentați-vă, fiecare, părerea legată de problema discutată;
- ✓ Exprimați-vă gândurile clar și convingător;
- ✓ Ascultați cu atenție și cu răbdare părerile celorlalți membri ai grupului.
- ✓ Nu interveniți în discuție până când cel care vorbește nu și-a expus integral ideea.

- Dacă nu sunteți de acord cu ideile colegilor, motivați-vă în mod elegant punctul de vedere.

Prezentarea orală în fața auditoriului trebuie să fie:

- *clară* (ideile să fie formulate limpede și corect din punct de vedere gramatical);
- *coerentă* (ideile să fie ordonate într-o succesiune logică);
- *atractivă* și convingătoare;
- *adaptată* timpului.

Structura dialogului

Citiți cu atenție textul:

- Auzit-ați ce-am spus eu?
 - Da, mămucă, ziseră iezii!
 - Pot să am nădejde în voi?
 - Să n-ai nici o grijă, mămucă, apucară cu gura înaintea cei mai mari.
- Noi suntem odată băieți și ce-am vorbit odată, vorbit rămâne.
- Dacă-i așa, apoi veniți să vă sărute mama!

(Ion Creangă)

- ✓ Stabiliți personajele care iau parte la discuție.
- ✓ Cum este redată vorbirea fiecărei personae?
- ✓ Ce semne de punctuație s-au folosit?

REȚINEȚI!

Dialogul este modalitatea de comunicare prin care se reproduce direct o discuție între două sau mai multe personaje, având ca scop evidențierea însușirii acestora, modul lor de a se exprima.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- *Dialogul* este principala modalitate de exprimare în textul dramatic. El este alcătuit dintr-o serie de *replici*.
- Replicile pot fi redată prin *gesturi*, *mimică* (elemente nonverbale).
- În scris replicile se redau prin verbe *de declarație* (de informație): *a zice*, *a spune*, *a întreba* etc .

- *Semnele de punctuație* folosite în scris sunt:
 - ✓ *două puncte* (după verbele de declarație);
 - ✓ *linia de dialog* (înaintea fiecărei replici);
 - ✓ *semnul întrebării, al exclamării, punctele de suspensie* (pentru a marca diferite valori expresive ale replicilor).

Desfășurarea dialogului

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

- Închipuiți-vă că dialogați cu un coleg. Țineți seama de faptul că într-un dialog există:
 - ✓ *participanți activi, care iau parte efectiv la discuție;*
 - ✓ *participanți pasivi, care asistă doar la discuția celorlalți.*

REȚINEȚI!

Desfășurarea replicilor într-un dialog se realizează prin:

- ✓ *succesiunea rapidă a acestora;*
- ✓ *folosirea perechilor de replici de tipul „întrebare-răspuns”;*

În dialogul oral se pot folosi și alte strategii, în funcție de situația de comunicare:

- ✓ *încurajarea partenerului de dialog pentru a-și continua replica (prin cuvinte precum: *da-da-da, așa, sigur etc.*; prin elemente nonverbale: *aprobare din cap, mimică expresivă etc.*);*
- ✓ *punerea unor întrebări care ajută la clarificarea mesajului (A! Te referi la... ?; Ai vrut să spui că... etc.);*
- ✓ *continuarea replicii partenerului (X: *Cartea aia despre călătoria în jurul lumii.../ ...de Jules Verne... aha, știu!*);*
- ✓ *înteruperea replicilor prea lungi, neclare (Voiai să spui că...; Dacă înțeleg eu bine...);*
- ✓ *schimbarea unei teme care nu mai prezintă interes (Voiam să te mai întreb ceva...; Ce părere ai despre... ? etc.)*

Situații de dialog. Exprimarea opiniei

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

- Priviți imaginile de mai jos.
- ✓ Alcătuiți un dialog din opt replici după una dintre imagini care să ofere informații pentru următoarele situații:
 - *Toate viețuitoarele pădurii s-au întâlnit în luncă.*
 - *Greierele vine la furnică să-l ajute cu hrană.*

- ✓ Folosiți cel puțin două formule de adresare care s-ar potrivi pentru început.
- ✓ Găsiți, de asemenea, o formulă de încheiere ce se potrivește.

1. Ajuțați-vă partenerul să-și continue replica, folosind formulări ca:

- * Da, da... ! * A! Interesant..!
- * Ei, nu mai spune! * Chiar?!
- * Ia te uită!

2. Alcătuiți grupe de câte patru elevi. Alcătuiți câte un dialog după imaginile de mai jos, folosind următoarele situații de dialog:

La farmacie. La bibliotecă

ATENȚIE!

○ Pentru ca un dialog să se desfășoare în bune condiții, respectați următoarele reguli:

- ✓ ascultați-l și priviți-l atent pe partener;
- ✓ nu-l întrerupeți și nu vorbiți în același timp cu el;
- ✓ nu vorbiți mai mulți în același timp;
- ✓ prin replicile voastre, faceți ca dialogul să avanseze;
- ✓ vorbiți clar și concis.

3. Identificați formulele prin care se solicită sau se exprimă părerea, se comunică gustul și preferințele. Formulați, la rândul vostru, și alte secvențe de acest tip.

4. Alcătuiți o microcompunere despre căprioară. Folosiți dialogul.

5. Realizați dialoguri orale de 10-16 replici, folosind formulări potrivite situațiilor următoare:

- **Exprimarea intenției:**
 - ✓ Am de gând...
 - ✓ M-am hotărât să.
 - ✓ Vreau...
 - ✓ Doresc...
- **Exprimarea necunoașterii unui fapt:**
 - ✓ Nu știu, îmi pare rău!
 - ✓ N-am idee!
- **Exprimarea îndoielii:**
 - ✓ Nu știu ce să spun!
 - ✓ Știu și eu?...
 - ✓ Mi-e teamă că n-ai dreptate!
 - ✓ N-aș zice!
 - ✓ Poate da, poate nu!
 - ✓ Nu cred!
- **Exprimarea unei ipoteze:**
 - ✓ Să spunem că...
 - ✓ Să presupunem că...
 - ✓ Să admitem că...

SCRISOAREA. BILETUL

AMINTIȚI-VĂ!

- ✓ Ce este bilețelul?
- ✓ Care sunt părțile component ale bilețelului?

NU UITAȚI!

- + **Compunerea de mici dimensiuni prin care se transmite un mesaj cu un conținut simplu se numește **bilet**.**

OBSERVAȚI!

Dragă Gabriela,

Nu te-am găsit acasă. Dacă te întorci degrabă ne întâlnim la biblioteca școlii.

Prietena ta, Marina

+ **Părțile componente ale bilețelului sunt:**

- * data;
- * formula de adresare;
- * conținutul;
- * semnătura.

SCRISOAREA FAMILIALĂ. SCRISOAREA DE FELICITARE

FOLOSIȚI-VĂ IMAGINAȚIA!

- ✓ Lenuța se află la bunici, la Pătrăuți. Ce face ea acolo?
- ✓ Cui credeți că scrie Lenuța scrisoare?
- ✓ Ce formulă de adresare va folosi ea?
- ✓ Ce formulă de încheiere va întrebuița?

REȚINEȚI!

Scrisoarea este o comunicare scrisă trimisă cuiva prin poștă sau prin intermediul unei persoane; epistolă, răvaș.

- + În funcție de conținut scrisoarea poate fi:
 - **familială**, când vă adresați unor membri ai familiei;
 - **oficială**, când vă adresați unor instituții sau unor persoane oficiale;

- **de felicitare**, care poate fi familială sau oficială și este scrisă cu ocazia sărbătorilor, a unor evenimente importante.

OBSERVAȚI!

SCRISOAREA FAMILIALĂ

- ✓ Citiți textul scrisorii Alexandrei. Observați care sunt părțile ei componente.

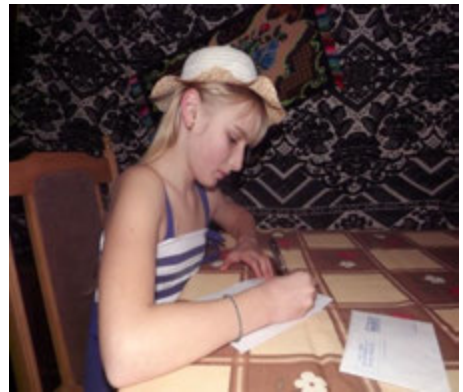
Pătrăuții de Jos, 8 august 2012

Dragi părinți,

Mă aflu la bunici de o săptămână. Aici este foarte frumos. Totul e verde, aerul e curat, păsările ciripesc. Mă simt foarte bine. Mi-am făcut o prietenă nouă. O cheamă Maria. Ne jucăm împreună.

Bunicul și bunica sunt sănătoși. Eu le ajut la lucru în grădină și ei sunt foarte bucuroși.

Vreau să mai rămân aici o săptămână, dacă îmi permiteți. Când veniți și voi? Vă aștept cu nerăbdare.

Cu drag, Alexandra.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Părțile componente ale scrisorii sunt:

- **locul de unde e trimisă scrisoarea, data** (se scriu, de obicei în partea dreaptă sus);
- **formula de adresare** (diferă în funcție de tipul scrisorii și de persoana căreia îi este adresată; se scrie la mijlocul rândului și e urmată de virgulă);
- **textul** (întroducerea, cuprinsul, încheierea);
- **formula de încheiere** (diferă în funcție de tipul scrisorii și se află jos, în partea dreaptă);
- **semnătura** (se scrie sub formula de încheiere).

Formulele de adresare pot fi diferite:

- către părinți și rude: *Dragă tăticule. Dragă mămică. Dragii mei părinți. Scumpii mei bunici. Dragă unchiule. Dragă mătușă.*
- către persoane în vârstă: *Stimate domnule Popescu. Onorate domn.*
- către colegi: *Dragă Viorica. Dragi colegi. Vasile.*

Formula de încheiere. Semnătura

Vă sărută mâna, Mihăiță.

Cu stimă, Mihai Albu.

Cu prietenie, Mihai. Cu respect, Mihai.

SĂ NE REAMINTIM!

O corespondență se realizează între:

Un expeditor-persoana care scrie și trimite scrisoarea;

Un destinatar-persoana căreia i se adresează scrisoarea.

NU UITAȚI!

Scrisoarea se adresează unei anumite persoane.

Nu e frumos să citești corespondența altcuiva!

SCRISOAREA DE FELICITARE

Scumpa mea prietenă, Ionela,

Te felicit cu ocazia zilei de naștere. Îți doresc cele mai sincere urări de bine, sănătate și succese mari la învățătură.

Cu drag, Anișoara

Doamna Ionașcu,

Încă un trandafir a înflorit în grădina vieții Dumneavoastră. Vă felicităm cu ocazia frumosului jubileu. Vă dorim din suflet sănătate, fericire, putere de muncă și cele mai frumoase realizări pe tărâmul pedagogic.

Cu respect, elevii clasei a 5-a A.

SCRISOARE AMICALĂ

- ✓ Citiți scrisoarea de mai jos:

Decembrie 1877 Bădie Mihai,

Ai plecat și mata din Iași, lăsând în sufletul meu multă scârbă și amăreală.

Această epistolie ți-o scriu în cerdacul unde de atâtea ori am stat

împreună, unde mata,
uitându-te pe cerul plin de
minunății, îmi povestea
atâtea lucruri frumoase...
frumoase.

Dar coșcogeamite om ca
mine, gândindu-se la acele
vremuri, a început să
plângă.

Bădie Mihai, nu pot să
uit acele nopți albe, când hoinăream prin Ciric și Aroneanu, fără pic de
gânduri rele, dar în dragostea cea mare pentru lașul nostru uitat și
părăsit de toți.

Ți-aș scrie mai multșor, însă trebuie să plec la tipografie.
Cu toată dragostea, Ionică.

OBSERVAȚI!

- ✓ Care este formula de adresare?
- ✓ Care este formula de încheiere?
- ✓ Cine este autorul acestei scrisori?
- ✓ Cui este adresată scrisoarea ?

NU UITAȚI!

Scrisoarea trebuie scrisă citeț, fără ștersături.

EXERSAȚI!

1. Alcătuiți o scrisoare de felicitare adresată mamei.
2. Scrie-ți-i o scrisoare unui prieten despre filmul pe care l-ai vizionat la televizor.
3. Alcătuiți diverse bilete în care transmiteți:
 - ✓ Data (uneori, și locul);
 - ✓ Formula de adresare ;
 - ✓ Continutul;
 - ✓ Formula de încheiere;
 - ✓ Semnătura.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRU ÎN GRUPE

Formați grupe de câte 4 elevi. Redactați :

- O scrisoare familială adresată unui verișor aflat la mare.
- O scrisoare de felicitare adresată profesoarei ,cu ocazia zilei profesionale.
- O scrisoare de felicitare adresată bunicilor cu ocazia sărbătorilor de iarnă.
- O scrisoare familială adresată unui unchi care trăiește în altă localitate.

ACTE OFICIALE. SCRISOAREA OFICIALĂ. ADRESA

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Ce este scrisoarea?
- ✓ Ce tipuri de scrisori cunoașteți?
- ✓ Care sunt părțile componente ale scrisorii?

SĂ NE REAMINTIM!

✚ **Scrisoarea este o formă de comunicare între două persoane, expeditorul și destinatarul. Ea nu impune nici o limită în ceea ce privește mărimea textului.**

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- Sus, în dreapta, se scrie numele organizației sau persoanei oficiale către care vă adresați;
- În stânga se scrie № de înregistrare al scrisorii și data;
- Formula de adresare;
- După textul scrisorii se scrie în dreapta numele, prenumele, semnătura și ștampila;
- Scrisoarea oficială se expediază în plic.

REȚINEȚI!

Scrisoarea oficială conține o adresare către o instituție sau către o persoană oficială.

Scrisoarea oficială poate fi adresată și din partea unei instituții sau a unei persoane oficiale.

OBSERVAȚI!

1. Scrieți o scrisoare oficială în care să relatați despre o sărbătoare organizată la voi în localitate.
2. Procurați-vă câte un plic și scrieți adresa destinatarului și a expeditorului.

LUCRU ÎN GRUPE

(4-5 persoane)

Imaginați-vă următoarea situație:

Cristina se odihnește la mare. Ea vrea să-i scrie o scrisoare prietenei sale Alina din Transcarpatia.

- ✓ Scrieți fiecare grupă câte o scrisoare potrivită situației date.
- ✓ Prezentați în fața clasei cea mai bună și cea mai îngrijită scrisoare.

Limbajul și tonul folosite într-o scrisoare sunt adaptate destinatarului.

AFLAȚI MAI MULT!

Când completați plicul, menționați clar:

- Numele și pronumele destinatarului respectiv ale expeditorului;
- Strada, numărul, blocul, scara, apartamentul;
- Codul poștal și localitatea.

De exemplu:

Radu Motrescu
Str. Biruinței, nr. 45, ap.5
Cernăuți 58020
Ucraina

COMPUNEREA DESCRIPTIVĂ

Iarna s-a ivit întâi cu o vijelie **înfricoșată**. Asta a fost nu demult, într-un amurg. Pe la asfințit s-a iscat o sprânceană de nor **negru**, de sub care privea un ochi **fantastic și fioros**. Dintr-acolo a venit vântoasa **prevestitoare**, vânturând **uriașe** văluri de pulberi **albe**. S-a izbit în păduri, dezrădăcinând brazi și dezbinând stejari. S-a

năpustit în târguri și în sate prăvălind împrejmuiți și descoperind case. Vitele mugeau în staule frământându-se. Ascuns într-un colț de zid, sub cerul de zgură, simțeam o frică **oarbă**, de vietate **mică și neputincioasă**.

După câteva zile a venit iarna, **iarna albă, bogată și aspră**, așa cum se cuvine. S-au învăluit **flori albe** de omăt, s-au jucat pe vânt, s-au troienit ușor și s-au clădit pretutindeni. Curgeau ziua și noaptea, umplând lumea de mai multă lumină.

(Mihail Sadoveanu)

- ✓ Identificați elementele descrierii în acest text.
- ✓ Ce anotimp descrie autorul?
- ✓ Cu ajutorul cărei părți de vorbire descrie Mihail Sadoveanu anotimpul dat?

REȚINEȚI!

Descrierea poate fi **literară** și **științifică**.

Descrierea literară este o prezentare sugestivă a unui obiect, unei ființe, unei persoane, unui fenomen, unui colț de natură.

Descrierea științifică este un text în care sunt prezentate caracteristici ale unor obiecte prin folosirea unor informații precise, exacte.

OBSERVAȚI!

De exemplu:

Meteorologii anunță o iarnă friguroasă, vânturi puternice, lapoviță și ninsoare, cerul variabil, temperatura aerului va oscila în jur de 15-27°C. În luna februarie temperatura aerului va crește ușor, cerul va fi temporar noros și ploi de scurtă durată.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Comparați descrierea literară a iernii cu descrierea științifică a acesteia.
- ✓ Stabiliți asemănările și deosebirile dintre aceste două tipuri de descriere.
- ✓ Cum ați descrie voi anotimpul iarna?
- ✓ Întrebuințați în descriere figurile de stil cunoscute: epitetul, comparația, personificarea.

REȚINEȚI!

Descrierea este un tip de compunere, care zugrăvește aspecte ale realității înconjurătoare sau chipuri ale oamenilor, acțiunile lor.

Deosebim mai multe feluri de descrieri:

- descrierea obiectului;
- descrierea animalului;
- descrierea interiorului;
- descrierea potretului;
- descrierea localității.

OBSERVAȚI!

- ✚ Fiecare descriere se deosebește prin anumite particularități compoziționale.
- ✚ Descrierea se apropie cel mai mult de pictură. Ca și pictorul, scriitorul vede culoarea și perspectiva, însă în plus, el se va referi la caracteristicile obiectului pe care le va reflecta adresându-se și la celelalte simțuri, nu numai văzului.

✚ Descrierea este cel mai des folosită în realizarea poeziilor lirice, iar poeții mari sunt maeștri în crearea lor.

STRUCTURA UNEI DESCRIERI CONȚINE:

1. Introducere

- fixarea aspectelor descrise (toamna, iarna, satul, muntele, ochii etc.);
- prezentarea scurtă a scopului descrierii. (1-2 enunțuri menite să captiveze atenția cititorului).

2. Cuprins

- precizarea locului și timpului;
- aspectele particulare ale obiectului;
- impresii despre unele particularități ale obiectului, ființei, fenomenului;
- omul ca figură predominantă în cadrul naturii;
- idei și sentimente ce îți le trezește contactul cu natura, obiectul;
- analogii în comparație cu alte obiecte, aspecte, ființe.

3. Încheiere.

Ecouri, impresii, meditații pe care îți le-a produs obiectul, ființa, persoana.

EXERSAȚII!

Citiți cu atenție următorul text:

O casă largă, așezată trainic, țărănește. În fund – două ferestre mari, aproape de la streășină până jos. Intre ele – o ușă cu sticlă, care, împreună cu ferestrele, frumos arcuite toate trei, ocupă mai tot peretele din față.

În mijlocul odăii o masă cu tacâmuri, cu scaune rânduie în jur. O lampa mare, cu pălărie, atâră deasupra mesei Pereții și tavanul sunt lucrați de o mână cam stângace, dar cu suflet. Pe peretele din stânga atâră un covor. În colțul din dreapta se zărește o ușiță mică ce dă în bucătărie. În lungul peretelui din stânga o sofă cu rămășițe de zestre pe dânsa.

Totul e proaspăt, curat, frumos rânduie. Ferestrele și ușa sunt larg deschise. În fața casei cresc câteva tufe de liliac, printre care se zărește creasta unui gard împletit din nuiete și o porțiță. Undeva departe, în fund, pe două povârnișuri rezemate unul de altul se zăresc printre livezi acoperișuri de case, o școală nouă. Din mijlocul satului se aud muzicanții – mare zarvă, mare veselie. E joc în sat. Odaia e pustie. *(Ion Druță)*

FOLOSITI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Argumentați că acest text este o descriere.
- ✓ Numiți părțile componente ale acestei descrieri.
- ✓ Întitulați textul.
- ✓ Numiți figurile de stil din text.

FOLOSITI-VĂ IMAGINAȚIA!

1. Descrieți portretul persoanei dragi.
2. Descrieți localitatea în care trăiți.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

În descrieri se includ, de obicei, și elemente de narațiune. Descriind un animal, elevul nu va putea trece cu vederea obișnuințele, deprinderile lui. În compunerile descriptive principalul este de a arăta particularitățile exterioare ale animalului, nu de a povesti despre un caz din viața lui. În așa compuneri povestirea este subordonată problemelor descrierii, iar în cele despre animale, descrierea este subordonată povestirii.

REȚINEȚI!

Portretul este o descriere în care se prezintă imaginea unui personaj sau a unei persoane, prin reliefarea trăsătur fizice (*înfățișarea, îmbrăcămintea etc.*) și morale (*calitățile, defectele*)

- ✚ Deosebim mai multe tipuri de portrete:
 - ✓ fizic;
 - ✓ moral (psihic);
 - ✓ mixt;
 - ✓ colectiv.

De exemplu:

Portretul lui Ștefan cel Mare în romanul „Frații Jderi” de M. Sadoveanu:

„Ștefan Vodă, călcând atunci în al patruzecilea an al vârstei, avea obrazul ars proaspăt de vântul de primăvară. Avea o puternică strângere a buzelor și o privire verde, tăioasă. Deși scund de statură, cei dinaintea sa, opriți la zece pași, păreau că se uită la el în sus”.

- ❖ Cine a fost Ștefan cel Mare?

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Structura compunerii: *introducere, cuprins, încheiere.*

În introducere se va atrage atenția asupra persoanei ce urmează a fi portretizată: timpul și locul în care se află.

Cuprinsul vizează:

- descrierea chipului;
- descrierea vestimentatiei;
- descrierea unor accesorii (*detalii semnificative*);
- descrierea mediului în care trăiește (*persoanele din jur as cărora își manifestă influența*).

Încheierea cuprinde concluzia (*impresia generală*) la care se referă întreaga descriere.

NARAȚIUNEA

Ce este narațiunea?

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

Ajutați-l pe Ionică să ordoneze evenimentele, astfel încât să refacă

firul logic al întâmplărilor din povestirea „Căprioara” de Emil Gârleanu. Numerotați-le.

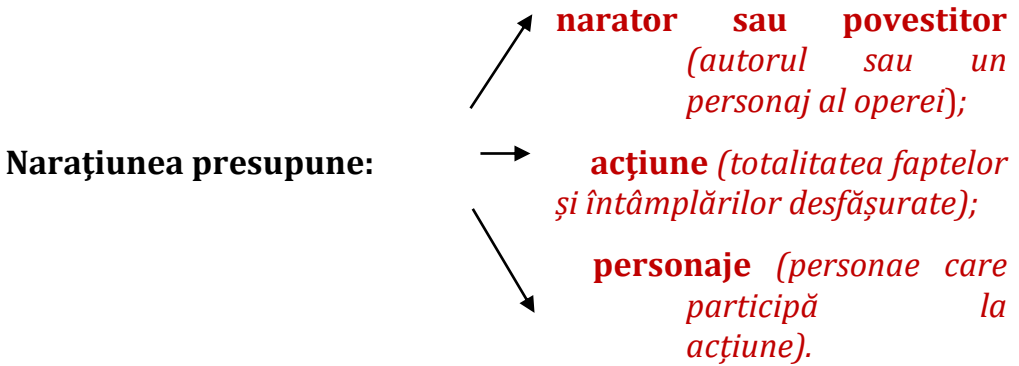
- *Căprioara se îmbărbătează și pornește împreună cu iedul spre țancuri.*
- *Căprioara și iedul ajung în pădurea întunecată.*
- *Iedul își continuă drumul, iar viața căprioarei se stinge.*
- *Căprioara își dezmiardă iedul cu dragoste.*
- *Când pătrund în luminiș, apare lupul.*
- *Fiindcă a venit vremea înțercatului, căprioara trebuie să se despartă de puiul ei.*
- *Iedul își continuă drumul, iar viața căprioarei se stinge.*
- *Căprioara se jertfește pentru puiul ei.*
- Printr-o narațiune răspundem în scris la întrebarea: „Cum s-a întâmplat ceva?”.

REȚINEȚI!

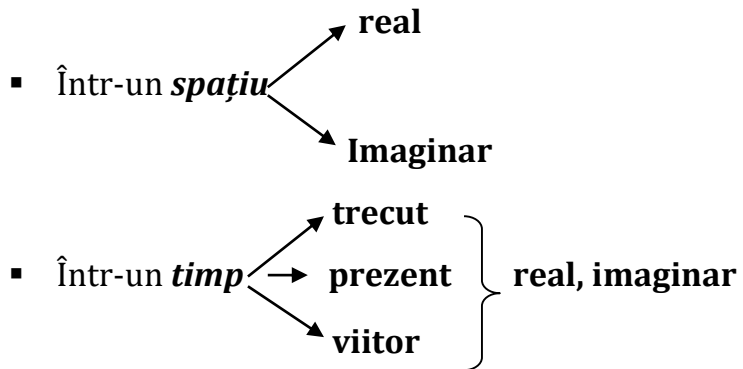
Narațiunea prezintă o succesiune de întâmplări petrecute într-o ordine temporală.

- ✚ **Narațiunea poate apărea în: film, piese de teatru, scrieri istorice, articole de ziar, comentarii sportive etc.**

- Se numesc narrative acele texte în care se realizează un șir de întâmplări în ordinea desfășurării lor. Un text narativ conține: o *intrigă*, un *punct culminant* și un *deznodământ*.

Acțiunile narate **se desfășoară:**

- Există câteva **tipuri** de narațiune:
 - ✓ *narațiunea la persoana I* (naratorul este participant la acțiune);
 - ✓ *narațiunea la persoana a III-a* (naratorul se află deasupra faptelor, știe totul și îi povestește și cititorului);
 - ✓ *narațiunea impersonală* (naratorul se ascunde în spatele personajelor și le lasă să acționeze singure).
- Pentru ca narațiunea să fie interesantă *naratorul* se va folosi de următoarele **indicații**:
 - ✓ să nu se piardă în amănunte și descrieri neesențiale;
 - ✓ să mânuiască limba în așa fel, ca lucrarea să evoce lucruri vii;
 - ✓ motivația se va menține ascunsă pentru a interesa cititorul;
 - ✓ să se exprime concret, clar, expresiv.

TIPURI DE COMPUNERI NARATIVE

- nararea unor întâmplări din viață personală;
- narațiune în baza celor auzite;
- narațiune în baza unui subiect dat;
- narațiune cu începutul dat.

NARAȚIUNEA CA MOD DE EXPUNERE

OBSERVAȚI!

- Citiți seriile de enunțuri din schemele:

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Realizați compunerea „O întâmplare hazlie din copilăria mea” după următorul plan:

Introducere:

- ✓ locul;
- ✓ timpul;
- ✓ personajele.

Cuprins:

- ✓ porniți de la cauza sau acțiunea care a determinat întâmplarea;
- ✓ prezentați desfășurarea întâmplării așa cum s-a petrecut ea;
- ✓ subliniați punctul cel mai important al întâmplării;
- ✓ redați finalul întâmplării;

Încheiere:

- ✓ impresia produsă;
- ✓ învățătura desprinsă.

2. Scrieți o compunere cu titlul „Ce vreau să devin”. Realizați compunerea după următorul plan:

- ✓ Ce meserii cunoașteți?
- ✓ Ce meserii au părinții voștri?
- ✓ Ce meserie vă doriți?
- ✓ De ce vă place această meserie?
- ✓ Cum vă pregătiți pentru meseria aleasă?
- ✓ Ce model de urmat v-ați ales?
- ✓ De ce credeți că sunt importante toate meseriile?

3. Scrieți o compunere cu titlul „O excursie la oraș ”(orașul apropiat localității voastre), după următorul plan:

Introducere

- ✓ Stabilirea datei și locului excursiei.

Cuprins

- ✓ Pregătirea excursiei.
- ✓ Nerăbdarea excursioniștilor.

- ✓ Plecarea.
- ✓ Călătoria (drumul, popasurile).
- ✓ Întoarcerea.

Încheiere

- ✓ Impresii de călătorie.

- Respectați părțile compunerii.
- Descrieți colțuri din natură, folosind expresii frumoase.

4. Alcătuiți o compunere narativă după una dintre imaginile de mai sus. Întitulați-o!

- ✓ Folosiți dialogul.
- ✓ Ce știți despre monolog?
- ✓ Numiți toate părțile de vorbire studiate de voi.

REȚINEȚI!

- Atunci când povestim o întâmplare, redăm faptele așa cum s-au petrecut ele sau așa cum ne închipuim noi că s-ar fi putut întâmpla. Fiecare idee reprezintă un alineat al compunerii.
- Cuvintele și expresiile luate din creațiile unor autori se vor scrie între ghilimele. Se poate folosi și dialogul.

5. Realizați o compunere-narațiune cu titlul:

„Cum a ajuns Iepurilă cu urechi lungi”, folosind următoarea încheiere:

„Era într-o dimineață de vară. Iepurilă a alergat la marginea pădurii. Și deodată, ...”

6. Alcătuiți o compunere cu titlul „Ciobanul și vulturul”, folosind următoarea introducere:

„Odată, vara, o turmă de oi păștea pe o pășune. Alături ședea ciobanul, iar lângă el, câinele.

Deodată apăru un vultur...”

7. Scrieți compuneri cu titlurile:

„Dimineața în sat, „O întâmplare din clasă”. Alcătuiți mai întâi planurile compunerilor.

Compunere-descriere a localității (străzii, satului, orașului) în baza observațiilor și impresiilor personale și după tablou

I. Introducerea

1. Originea denumirii satului (orașului):

a) *Legende despre apariția denumirii satului (orașului).*

b) *Toponimele satului (orașului).*

II. Cuprinsul

1. Tezaurul folcloric al satului (orașului):

a) *Folclorul obiceiurilor calendaristice (Crăciunul, Anul Nou, Sfântul Vasile, Boboteaza, Paștile, Duminica Mare, Sânzâenile, Hramul Bisericii satului Mihoreni, Sfântul Andrei, etc.).*

b) *Folclorul obiceiurilor de familie (nașterea, căsătoria, înmormântarea, zi onomastică, ziua sfântului/numelui, etc.).*

c) *Creații populare orale (proverbe, zicători, ghicitori, povești, snoave, descântece, poezii, cântece, frământări de limbă, colinde, urături, bănți, etc.).*

2. Personalități celebre ale satului (orașului).

III. Încheierea

1. **Impresii, meditații pe care ți le-a produs localitatea în discuție.**

ATENȚIE!

Alcătuieți compunerile, ținând seama de următorul plan:

I. **Întroducerea:**

- Numele, vârsta.

II. **Cuprinsul:**

- Înfațișarea: *statura, chipul, îmbrăcămintea, însușirile sufletești.*

III. **Încheierea:**

- Părerea proprie despre această persoană.

REZUMATUL

1. Citiți textul și alcătuiți rezumatul lui:

Soarele umplea lumea de lumină și mugurii mestecenilor unduiau deasupra izvoarelor. Gânsacul își duse nevestele și puii pe cărare, la vale ușor legănându-se când pe un picior când pe altul.

Umblau domol. Un bobocel rămânea din când în când în urmă, se învârtea în loc și cădea-n coadă. Gânsacul se oprea și-l aștepta cu îngăduință.

Când ajunseră la pârâul cu apă vie, găștele bătrâne întâi se sfătuiră dând ocol bobocilor. Spunea ceva una, răspundea alta. Apoi deodată, la o hotărâre a gânsacului, intrară încet, cu toții, în pârâu. Și puii începură a înota mișcându-și regulat prin apă lăbuțele portocalii.

(Mihail Sadoveanu)

- ✓ Povestiți oral textul.
- ✓ Eliminați amănunțele, citatele, părerile proprii.
- ✓ Reproduceți, în scris, textul.
- ✓ Reduceți întregul fragment la o singură idee principală.

2. Împărțiți textul următor în segmente logice.

Modelatorii în ceară

„Operațiile de construire a fagurelui sunt destul de complicate și la el participă zeci de lucrătoare.

La început se formează peretele de susținere a fagurelui și a scheletului său, albinele depunând ceara rând pe rând. Abia după ce stâlpișorii pereților sunt încheiați, începe modelarea fagurelui, acțiune într-adevăr colectivă, la care albinele folosesc buza inferioară, fălcile și piciorușele. Deși la prima înfățișare fagurele pare alcătuit din celule perfect egale, lucrurile nu stau tocmai așa. În centru se găsesc celule mici, căsuțele lucrătoarelor, cele mai

numeroase (7/8 din numărul total). Pentru masculi, adică pentru trântori, albinele modelează la exterior câteva celule regulate, dar mai mari. Căsuțele mătcilor, așezate întotdeauna la marginea fagurelui, au o înfățișare specială: sunt foarte mari, neregulate și au o deschidere largă. O dată cu modelarea fagurelui, începe operația de umplere a celulelor. Albinele lucrătoare aspiră cu ajutorul trompei nectarul florilor, depozitându-l în gușă, unde, în urma unor

transformări chimice, se preface în miere. În coșulețul ultimei perechi de piciorușe ele strâng polen, precum și propolis, o materie rășinoasă cu care își astupă crăpăturile sau în care învelesc oaspeții nepoftiți, uciși cu acele veninoase și prea mari, pentru a fi cărați afară din stup.

Celulele centrale, deși perfect asemănătoare, sunt folosite diferentiat. O parte din ele servește drept leagăn pentru larvele de lucrătoare care sunt hrănite cu polen și nectar. Alte celule sunt magazii de miere din care albinele se hrănesc sau cu care își hrănesc larvele. (Tudor Opreș)

- ✓ Scoateți ideile principale și organizați-le într-un plan.
- ✓ Pe baza planului, prezentați, pe scurt, conținutul acestui text.

NU UITAȚI!

✚ **Compunerea în care este prezentat pe scurt – oral sau în scris – conținutul unei lucrări se numește **rezumat**.**

Etapale alcătuirii unui rezumat sunt:

- citirea atentă a textului;
- împărțirea în fragmente logice;
- prezentarea faptelor esențiale, fără amănunte, în ordinea desfășurării lor;
- prezentarea, pe scurt, a întregului text.

Rezumatul nu conține:

- amănunte;
 - citate;
 - dialoguri;
 - părerea voastră;
 - cuvinte și expresii din limbajul curent;
 - regionalism.
1. Alcătuiți rezumatul unei lecții de istorie:
 - împărțiți lecția în unități logice;
 - formulați ideile principale din fiecare unitate logică;
 - prezentați întâi oral, apoi în scris, pe scurt, conținutul lecției.
 2. Citiți cu atenție textul:
 - Realizați rezumatul lecturii „*Domnul Trandafir*” de Mihail Sadoveanu.
 - Reduceți-l, păstrând verbele necesare pentru a urmări desfășurarea acțiunii.

Domnul Trandafir (fragment)

Domnu'nostru a fost un om deosebit. Îi scânteiau privirile și era și el mișcat, când ne spunea despre mărirea strămoșilor. Când facea un semn cu mâna, așa, într-o parte, parcă ridica o perdea de pe trecut și eu vedeam tot ce spunea glasul lui... Pe sub tavanul scund al clasei

treceau eroii altor vremuri în cununile lor de neguri. Îi urmăream înfiorat, auzeam parcă freamătul luptelor și, acasă, îmi visam o noapte întreagă.

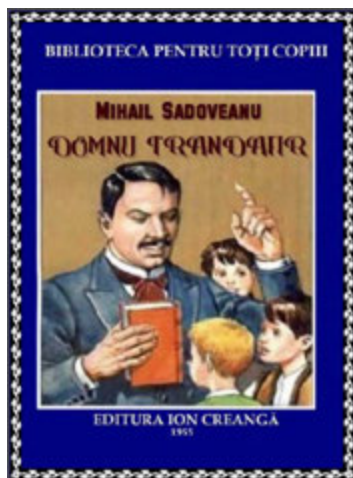
Domnu' nostru ne-a învățat rugăciuni, ne-a învățat cântece care erau așa de frumoase pentru copilăria și sufletele noastre; ne-a învățat să credem și în alte lucruri, în trecutul și vrednicia noastră, lucruri pe care mulți le batjocoreau în acea vreme; ne-a învățat multe, de care aminte nu ne mai aducem, dar care au rămas în fundul sufletului ca semințe bune ce au înflorit bogat mai târziu...

- Măi băieți, stați, c-am să vă citesc și eu o poveste... Ne-a citit *Povestea lui Harap-Alb*. Glasul lui curgea domol și basmul ne fermeca pe toți ca un cântec frumos.

Îmi aduc aminte ce zarvă a fost când, într-un rând s-a zvonit că pe Domnu' nostru are să-l mute într-o altă comună, peste Șiret. Ne-am strâns toți băieții, unii plângeau și am luat o hotărâre mare, să ne ducem și noi cu Domnu' peste Siret.

Dar Domnu' nu s-a dus nicăieri...

(după Mihail Sadoveanu)

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Ce mod de expunere este folosit în acest text?
- ✓ Ce întâmplare se povestește?

OBSERVAȚI!

- ✓ Dacă reducem lectura, „*Domnu Trandafir*” de Mihail Sadoveanu, putem ajunge la propoziția: „*Domnu Trandafir a fost un om deosebit*”.
- ✓ Dezvoltați această propoziție, până alcătuiți un rezumat de șase rânduri, apoi de zece rânduri.
- ✓ Dați exemple de rezumate folosite în programele de radio sau de televiziune. Ce ați observat?

REȚINEȚI!

Rezumatul este prezentarea în cuvinte puține a ceea ce a fost spus sau scris anterior mai pe larg, reținând esențialul și eliminând aspectele secundare.

Informația esențială se poate găsi identificând în text răspunsurile la întrebările: **cine? ce face? când? unde?**

Pregătirea rezumării

REȚINEȚI!

- Pentru a rezuma un text narativ, parcurgeți următorii pași:
 - citirea textului;
 - identificarea și delimitarea etapelor narațiunii;
 - găsirea elementelor de legătură dintre aceste etape;
 - realizarea planului simplu de idei.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Recitiți fragmentul din „*Amintiri din copilărie*” („La cireșe”). Identificați etapele narațiunii.
- ✓ Subliniați, în secvențele delimitate, cuvintele prin care puteți da răspunsul la întrebările: *cine? ce face? când? unde?*
- ✓ Urmăriți, în exemplul de mai jos, dacă rezolvarea este corectă.

Odată, vara, pe-aproape de Moși, [eu] mă furizez din casă și mă duc, ziua-n amiaza-mare, la moș Vasile, fratele tatei cel mai mare, să fur niște cireșe.

Discuția în grup

❖ Alcătuiți grupuri de câte cinci elevi. Sarcina de lucru constă în prezentarea în fața clasei, de către fiecare grup în parte, a ideilor esențiale (planul simplu de idei) al fragmentului din manual, extras din „*Amintiri din copilărie*” de Ion Creangă.

ATENȚIE!

În discuțiile de grup, respectați următoarele reguli:

- ✓ Prezentați-vă, fiecare, părerea legată de problema discutată.
- ✓ Exprimați-vă gândurile succint, clar și convingător.

- ✓ Ascultați cu atenție și cu răbdare părerile celorlalți membri ai grupului.
- ✓ Nu interveniți în discuție până când cel care vorbește nu și-a expus integral ideea.
- ✓ Dacă nu sunteți de acord cu ideile colegilor, motivați-vă în mod elegant punctul de vedere.

FOLOSITI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- ✓ **Discutați în grup imaginile propuse.**
- ✓ **Alcătuiți câte o minicompunere. Întitulați-o.**

CUPRINS

§1. Recapitulare. Părțile de vorbire	4
§2. Ortografia părților de vorbire	13
§3. Noțiuni de fonetică. Alfabetul limbii române	21
§ 4. Sunetele limbii române. Corespondența sunet-literă	25
§ 5. Vocalele. Semivocalele. Consoanele	31
§ 6. Grupurile de sunete. Diftongul	36
§ 7. Triftongul	41
§ 8. Hiatul	46
§ 9. Silaba Silabele accentuate și silabele neaccentuate	51
§ 10. Regulile fonetice de despărțire a cuvintelor în silabe.....	56
§ 11. Accentul lexical. Folosirea corectă în limba română	63
§ 12. Nume proprii greșit accentuate. Pronunțarea lor	70
§ 13. Valorile stilistice ale nivelului fonetic în textul literar	74
§ 14. Lexicul. Noțiuni de vocabular	79
§ 15. Cuvântul – unitatea de bază a vocabularului	86
§16. Formarea cuvintelor. Derivarea (sufixarea, prefixarea).....	93
§17. Compunerea. Procedeele compunerii	101
§18. Schimbarea valorii gramaticale (conversiunea)	106
§19. Familia lexicală. Câmpurile lexicale	111
§20. Sinonimele. Antonimele. Regionalismele	117
§21. Omonimele	126
§ 22. Îmbinarea de cuvinte	131
§ 23. Propoziția și părțile de propoziție	136
§ 24. Verbele predicative și nepredicative	143
§ 25. Părți principale ale propoziției: predicatul și subiectul	149
§ 26. Subiectul	153
§27. Părțile secundare ale propoziției: atributul, complementul..	159
§ 28. Părțile multiple ale propoziției	166
§29. Vorbirea directă și vorbirea indirectă	171
§30. Adresarea. Semnele de punctuație	177
§ 31. Fraza	182
Sistematizarea cunoștințelor.....	188
Test de evaluare a cunoștințelor	190
Teste pentru sistematizarea cunoștințelor.....	192
Comunicarea. Comunicarea orală. comunicarea scrisă	202

Навчальне видання

**Говорнян Лілія
Попа Марія
Бурла Олена**

РУМУНСЬКА МОВА

**для закладів загальної середньої освіти
з навчанням румунською мовою**

5 клас

Підручник для закладів загальної середньої освіти
Видання друге, доопрацьоване відповідно до чинної навчальної програми

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Румунською мовою

Редактор *Л.С. Пушкарьова*
Художній редактор *І.Б. Шутурма*
Коректор *І.В. Іоніцой*

Підбір та обробка фотоілюстрацій, обкладинка *С.Л. Говорнян*
Верстка *С.Л. Говорнян*

В оформленні підручника на сторінках 3, 4, 5, 7, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 23, 24, 26, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 52, 54, 55, 56, 60, 63, 66, 69, 70, 72, 74, 75, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 94, 95, 97, 98, 99, 101, 104, 105, 107, 110, 111, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 140, 142, 143, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 157, 160, 162, 163, 166, 168, 169, 170, 171, 172, 175, 176, 177, 179, 182, 183, 184, 186, 188, 189, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 200, 201, 202, 204, 208, 210, 213, 214, 215, 222, 224, 226, 227, 230, 231, 232, 234, 235, 237, 239 використано фотографії з колекцій вільних зображень електронних ресурсів.

На сторінках 7, 24, 30, 34, 36, 65, 68, 70, 110, 190, 191, 214, 217 фотографії С.Л. Говорняна

Формат 70x100¹/16.

Ум. друк. арк. 19,44. Обл.-вид. арк. 18,9.

Тираж 2388 пр. Зам. № 26П

Державне підприємство
«Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ»
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4826 від 31.12.2014

www.svit.gov.ua

e-mail: office@svit.gov.ua

svit_vydav@ukr.net

Друк ТДВ «Патент»

88006 м. Ужгород, вул. Гагаріна, 101

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4078 від 31.05.2011